

Innovative Academy
Research Support Center

Volume 1 №2

ISSN: 2181-2020

YEVROSIYO ILMİY TADQIQOTLAR JURNALI

EURASIAN JOURNAL OF
ACADEMIC RESEARCH

ЕВРАЗИЙСКИЙ ЖУРНАЛ
АКАДЕМИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH

Innovative Academy Research Support Center

www.innacademy.uz

*Innovative Academy
Research Support Center*

**EURASIAN JOURNAL OF
ACADEMIC RESEARCH**

Volume 1, Issue 2

Part 2

May 2021

Journal has been listed in different indexings

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

OpenAIRE

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

doi DIGITAL
OBJECT
IDENTIFIER

OPEN ACCESS

figshare

zenodo

OJS
OPEN JOURNAL SYSTEMS

The official website of the journal

www.innacademy.uz

TAHRIRIYAT

Tahririyat 1415-sonli guvohnoma asosida faoliyat yuritadi.

(Tekshirish uchun skanerlang. Maxsus kod: 4750)

Bosh muharrir

Mamatqulov Zuhridin Urmonovich

Toshkent farmatsevtika instituti Sanoat farmatsiyasi fakulteti dekani, PhD

Mas'ul kotib

Umarova Firuza Alisherovna

Toshkent farmatsevtika instituti Magistratura bo'limi boshlig'i, farmatsevtika fanlari nomzodi, dotsent

Nashrga tayyorlovchi

Akbarov Nurisлом Axtamjon o'g'li

Toshkent farmatsevtika instituti

Akbarova Dilafuz Axtamjon qizi

O'zbekiston Davlat Jahon tillari Universiteti

TAHRIR KENGASHI A'ZOLARI

Kariyeva Yoqut Saidkarimovna

Toshkent farmatsevtika instituti dori turlari texnologiyasi kafedrasini mudiri, farmatsevtika fanlari doktori, professor.

Mullajonova Manzura Toxirovna

Toshkent farmatsevtika instituti Ilmiy tadqiqot, innovatsiyalar va ilmiy pedagog kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i, farmatsevtika fanlari nomzodi, dotsent.

Maksudova Firuza Xurshidovna

Toshkent farmatsevtika institutining «Dori turlari texnologiyasi» kafedrasini dotsenti, farmatsevtika fanlari doktori.

Nuridullayeva Kamola Negmatilloevna

Toshkent farmatsevtika instituti farmakognosiyasi va dori vositalarini standartlash kafedrasini dotsenti. PhD

Xakimov Abdumuxtor Abduxalimovich

Z.M. Bobur nomidagi Andijon davlat universiteti «O'zbekiston tarixi» kafedrasini, tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

Qodirov Raximjon Boltaboyevich

Z.M. Bobur nomidagi Andijon davlat universiteti geografiya kafedrasini mudiri, geografiya fanlari nomzodi, dotsent

Ko'charova Inobat Sharofovna

Toshkent Farmatsevtika instituti Organik va biologik kimyo kafedrasini katta o'qituvchisi, biologiya fanlari nomzodi.

Turdiyeva Zilola Vaxabjanovna

Toshkent farmatsevtika instituti «Dori vositalarining sanoat texnologiyasi» kafedrasini v.v.n dotsenti, PhD

Shermatova Iroda Baxtiyorovna

Toshkent farmatsevtika instituti tayanch doktoranti

MUNDARIJA / TABLE OF CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

111.	Do'stmamatov Ismoil Ochil o'g'li, Mahmudov Niyoz Zokir o'g'li CONTACT-FREE SOLUTION INDUCTION DEVICES AND THEIR STUDY	513
112.	Anvarjon Asqarov Rahimjon o'g'li AGE-DEVELOPED DEVELOPMENT OF VOLUNTARY MEMORY IN SMALL SCHOOL AGE STUDENTS	516
113.	Namirov Rustam Nurbulanovich THE ROLE OF LEGAL MECHANISMS IN RISK MINIMIZATION IN PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP PROJECTS	521
114.	Xodjayeva Dilnavoz Djumoyevna CREATIVE ABILITIES AND CREATIVE DIAGNOSIS AND THE IMPORTANCE OF INSTRUCTION OF STUDENTS FOR INNOVATIVE ACTIVITY	527
115.	Turg'unov Azizbek Nurmirezayevich , Salimova Marg'uba Qosimbayevna , Shamsiddinova Sarvinoz Faxriddin qizi CONSTRUCTION AND MODELING OF WOMEN'S TROUSERS	530
116.	Sattarova Dilfuza Mahmudovna "FORMING GROUP WORK"	535
117.	Abdurasulov Nazrjon Nabijon o'g'li "LEXIC-SEMANTIC TRANSLATION OF SCIENTIFIC MEDICAL DOCUMENTS "	539
118.	Poziljanov Xumoyunmirzo G'ayratjon o'g'li TOURISM TO VISIT ANCIENT PLACES	543
119.	Obilova Matluba Qurbonboyevna CHILDREN'S ATTITUDES TO LEARN ENGLISH	546
120.	Zaher Ekhlis Ibn Basir Ekhlis ELEMENTS OF ECONOMIC DEVELOPMENT	549
121.	M.Kh.Mamadaliyev , B.A.Soliev FEATURES OF MODERN ELECTRIC CARS	554
122.	Maxmudov Shokir Kamolovich, Ergasheva Oyjamol, Abdiyeva Nazira Mardana qizi EDUCATION OF DEVELOPED GENERATION IN UZBEK FAMILIES	559
123.	Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna, Usmanov Farzod Shokhrukhovich WAYS TO IMPROVE THE ACTIVITIES OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	563
124.	Salayeva Nodira Batirboyevna, Ollaberganova Muborak Xolmuratovna THE ROLE OF GAME EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN TEACHING THE ENGLISH LANGUAGE	571
125.	Ramazonova Farangiz Mukhiddin qizi , Arustamyan Y. Y. CLASSIFICATION OF IRONY AND FEATURES OF EACH TYPE	577
126.	Karimova Sabrina Karimovna FAMILY TRADITION "WEDDING" IN THE ENGLISH LINGUOCULTURE (ON THE EXAMPLES OF LEXICAL AND PHRASEOLOGICAL UNITS)	580
127.	Safayeva Ma'mura Oqil qizi , Agzamova D.B. BASIC CLASSIFICATION OF LACUNA MODEL	585

128.	Meliqulova Madina Xikmatovna THE NOTION OF SEMANTICS AND LEXICOLOGY	591
129.	Madumarov Talantbek Tolibjonovich, Gulomjonov Odiljon Raximjon ugli THE CONFLICT OF VALUES OF THE RENAISSANCE: HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL RECONSTRUCTION	596
130.	Abduraxmonov O. R. , Mizomov Muhammad Saydulla o`g`li, Adizova M. R. ANALYSIS OF THE COMPOSITION OF FRUITS AND VEGETABLES DURING THE DRYING PROCESS	600
131.	Ismoilov Ilkhomzhon Khurbobevich, Odiljonov Javokhirmirzo Dilmurodjonovich STRATEGIES OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN TO INCREASE PUBLIC AWARENESS ABOUT PERIODONTAL DISEASES	604
132.	Isroilova Zarina Komil kizi ROLE OF LOCAL TOURISM AT INTERNATIONAL AND NATIONAL LEVEL	608
133.	Rahmatullayeva Nilufar Baxtiyarovna EFFECTIVE ENGLISH LANGUAGE TEACHING IN MODERNIZED WAYS	611
134.	Makhmudov Sodir Yusufalievich MAIN WAYS TO ORGANIZE MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION IN LIFELONG OPERATIONS	614
135.	Toshev Oybek Sulaymonovich , Ravshanova Saodat Dilshodovna , Kamalova Dilnavoz Ikhtiyorovna METHODS LABORATORY WORK IN PHYSICS WITH THE USE OF INNOVATIVE METHODS OF EDUCATION	617
136.	Qodirova Mahzuna Mahmudovna CONCEPT AS A BASIC NOTION OF COGNITIVE LINGUISTICS	621
137.	Esanova Sarvinoz O`ktamovna ENHANCING CULTURE THROUGH SOCIAL COMPETENCIES IN OLDER CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS	625
138.	F. Makhmudjonova MEANS OF PRAGMATIC PURPOSE IN THE ARTICAL TEXT (experience of theoretical analysis)	628
139.	Boymirzaev Asadulla Abdilkhatorovich, Kholisbekov Jaloliddin Kamoliddin o`g`li METHODS OF THROWING THE BALL ON THE FOOT IN HANDBALL	632
140.	Nuritdinova Yorqinoy Abdulxoshim qizi THE USE OF INTERACTIVE AND CONTEXTUAL TEACHING METHODS AS EDUCATIONAL INNOVATIONS	636
141.	Muxitdinova Feruza Rahmatulla qizi STAGES OF CONDUCTING READING AND READING ACTIVITIES	639
142.	Alimova Khurshida Tukqinovna THE METHODS OF DEVELOPING CREATIVE WRITING SKILLS	642
143.	Muhammadiyeva Yulduz Abdurahmonovna STYLISTIC PROBLEMS OF TRANSLATION OF PHRASEOLOGICAL UNIT	645
144.	Abdurasulova Shoira Kushakovna THE ADVANTAGES OF USING MODULAR TECHNOLOGIES AT PRIMARY EDUCATION	648
145.	Dilnoza Jaksulikova THE ROLE OF TRANSLATION IN THE LIFE OF MANKIND	652
146.	Ruziboyev Sanjar Abdusalomovich, Amonov Xudoyberdi Ravshanovich	655

	MODERN VIEWS ON THE PROBLEMS OF DIAGNOSTICS AND TREATMENT OF DUAL DAMAGE (literature review)	
147.	Odilova Naira Gulyamovna PROFESSIONALISM AS AN ACMEOLOGICAL CONCEPT	665
148.	Sarikulov Madraim Xasanovich TO STUDYING THE PROTECTION OF CITIZENS FROM HAZARDS	669
149.	Abdukayumov Abdurashid, Boyxurozov Mansur, Rustamovich Xolov, Sherzod Kenjayev Jaxongir PROSPECTS FOR USING MODERN SATELLITE TECHNOLOGIES IN PROVIDING FIRE SAFETY	678
150.	Sarikulov Madraim Xasanovich TO STUDYING THE PROTECTION OF CITIZENS FROM HAZARDS	682
151.	Siddikov Ikromjon Iminjanovich, Istamov Jaxongir Faxriddinovich DEVELOPMENT OF OLIGOMERIC ANTIPYRENE FOR WOOD BUILDING MATERIALS	682
152.	Dolimov Valijon Muhammadyoqubjonovich PROBLEMS OF TEACHING APPLIED ART LESSONS IN SPECIALIZED ART SCHOOLS	686
153.	Mohida Xoliqulova ,Siddiqova Iroda AbduzuhurovnaNodirbek STYLISTIC SYNONYMS AND THEIR USE IN POETRY	689
154.	Ismoilova Nohida Mahmudovna ,Komilova Salima Quدراتovna GRAPHIC ACTIVITY AND ITS EDUCATIONAL IMPORTANCE	692
155.	Abdullaev Hotamjon Hamroevich THE PLACE OF ARTISTIC SPEECH IN INTERPRETATION	695
156.	Irisqulov Olimjon Jaxongirovich ,Tursunqulov Fozilbek Narziquil o'g'li INDUSTRIAL ENTERPRISES OF SAMARKAND DISTRICT (LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES)	699
157.	Kubayev Oxunjon Abduvohid o'g'li THE ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN SAMARKAND DURING THE SECOND WORLD WAR	705
158.	B.Arzimbetova ,Z.Xo'janiyazova THE IMPORTANCE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF PHYSICS AND MODERN LESSONS	710
159.	Ablazov Elyorbek Erkinjonovich THE PLACE OF MEDIA CULTURE IN MODERNIZATION OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM OF UZBEKISTAN (SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS)	714
160.	G'aniyeva Xalimaxon Axmatxonovna PSYCHOLOGICAL FUNDAMENTALS OF THE SOCIAL ENVIRONMENT IN PERSONAL DEVELOPMENT	717
161.	Yoquthon Urinbaevna Karimjanova THE CURRENT PLACE OF HIV AND AIDS IN HUMAN MENTAL HEALTH PROBLEMS	725
162.	A.B.Abdukarimov, Z.A.Abdukarimova, M.I.Mamataliyeva THE IMPORTANCE OF DRAINING GHAZANI DRAINING IN TASHKENT REGION BUZ-TLOK SOIL CONDITIONS	729
163.	Ergashov Isroil BOBOMUROD OMONOV, CHAIRMAN OF THE COMMUNIST COLLECTIVE FARM, UNFAIRLY ACCUSED OF THE COTTON CASE	736

164.	Isayeva Manzura Rahmonberdiyevna DEVELOPING STUDENT'S QUALITIES OF TOLERANCE IN HIGHER EDUCATION	743
165.	Yangiyev G'ayrat Avezxonovich PROHIBITED CIRCUMSTANCES AND EFFICIENCY IN THE PROOF PROCESS	747
166.	Temirbekova Nursuluv Tursumatovna APPLICATION OF EFFECTIVE METHODS IN TEACHING RUSSIAN LANGUAGE	751
167.	Mirsaidova Xilola Mirdjalalovna DISABILITY INDICATORS AND METHODS OF CALCULATING THEM. THE ROLE OF DISABILITY INDICATORS IN PUBLIC HEALTH ASSESSMENT	754
168.	Husanova Muyassar Chapayevna, Baxtiyor Azimov, Alimova Saboxat Zarifovna INTRODUCTION OF INNOVATIVE METHODS TO EDUCATION IN UZBEKISTAN	758
169.	Ermatova Mehriniso Bekmurodovna RELIGIOUS EDUCATION IN THE FAMILY	764
170.	Utegenov Quanishbay Djadigerovich, Toreshov Maxmud Kenesbay Uli ORGANIZATIONAL BASIS OF LEASING ACTIVITIES IN AGRICULTURE ON THE BASIS OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP	770
171.	Xolmuratov Rustam SUPPORTING LOCAL PRODUCERS AND GIVING THEM PRIVILEGES PROVIDED	776
172.	Otabek Boltayev, Firuza Akhmedova, Bakhrom Nurxonov METHODS OF DETERMINATION OF FAILURE OF UNDERGROUND POWER CABLES	780
173.	Shamsiyeva Ogiloy Norpolat qizi, Hasanova Zuhra Tokhir qizi DEFINITION OF INSURANCE, ITS STRUCTURE AND DEFINITION POLICY OF THE INSURANCE COMPANY	785
174.	Raimov Khurshid, Shomirov Azizbek IMPROVING REGULATORY MECHANISMS OF REAL ESTATE ACTIVITIES	789
175.	Tursunov Baxodir Kuyliyevich PROSPECTS FOR IMPROVING THE SOURCES OF CRIMINAL LAW, TRENDS AND DYNAMICS	794
176.	Fayziyev Shavkat Ismatovich, Murodov Oybek Turakulovich, Bakoyev, Alijon Baxtiyorovich DEVELOPMENT OF AN AUTOMATED CONTROL SYSTEM OF PARAMETERS OF ROOMS AND WORKSHOPS BASED ON CLOUD TECHNOLOGIES	799
177.	Kamalova Dilnavoz Ixtiyorovna, Kuvvatova Moxigul Asatilloevna INNOVATIVE AND INTERACTIVE LEARNING METHODS	806
178.	Anvarjon Asqarov Rahimjon o'g'li ADVANTAGES OF ELECTRONIC TRADE OF MEDICAL MEDICINES	811
179.	Mavlonov Azamat Zarif o'g'li, Norqulova Feruza Bobomurod qizi HEATED SOLAR COLLECTORS BY NATURAL AND ARTIFICIAL CIRCULATION	815
180.	Sultonova Dilnoza Elmurod qizi, Nazarova Muharram Yunus qizi AGE DISCRIMINATION OF WOMEN AND ITS INTERNATIONAL SOLUTIONS	820

181.	Kulmatov Kamol Alimovich BIOCHEMICAL STRUCTURE OF CELLULOSE AND GLUCOSE PRODUCTION FROM IT	824
182.	Odinayev , S.A.Kucharov ABOUT PROFESSIONS OPINIONS OF TEACHERS AND SCIENTISTS	828
183.	Azimov Baxtiyor G`aniyevich , Alimova Saboxat Zarifovna, Jovliyev Sherxan Farhodovich A NEW FORM OF PERFORMANCE OF ORCHESTRA OF FOLK INSTRUMENTS IN UZBEKISTAN	834
184.	Azimov Baxtiyor G`aniyevich , Alimova Saboxat Zarifovna, Jovliyev Sherxan Farhodovich A NEW FORM OF PERFORMANCE OF ORCHESTRA OF FOLK INSTRUMENTS IN UZBEKISTAN	834
185.	Niyozova Maftuna Normaxmat qizi THE IMPORTANCE OF PEDAGOGICAL DIAGNOSIS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS	839
186.	Ro`zieva Nazira Yodgorovna , Xudoyberdiyev Baxriddin Baxtiyorovich THE IMPORTANCE OF PEDAGOGICAL DIAGNOSIS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS	843
187.	Sharipov Salim Salomovich, Xabilov Nigman Lukmanovich METHODS OF SAFETY OF DENTAL PROSTHETIC PRACTICE DURING THE COVID-19 PANDEMUM	845
188.	Muxtarova Mavjuda Abdurazakova SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL BASIS FOR THE PREVENTION AND CORRECTION OF PROFESSIONAL DEFORMATION OF TEACHERS	855
189.	Pardayev Akmal Baykabolovich CONSTITUTIONAL LAW. STAGE OF FORMATION OF DRUG MOTHER CIRCULATION CONTROL	860
190.	Mardonova Farangiz PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF KINDERGARTEN CHILDREN'S GAMES	867
191.	Mardonov Aziz Botirovich THE PLACE OF MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF SOCIETY	872
192.	Yaqubjanov Oybek ,Mamajonova Nafisa Abdimannobovna,Mo`minjonov Sanjarbek SOIL ANALYSIS - MANAGEMENT OF SOIL PRODUCTIVITY AND YIELD BY AGROCHEMICAL CARTOGRAM	876
193.	Nazokat Odilova Abdulhamid qizi COMPARATIVE ANALYSIS OF PUNISHMENT SYMBOLS IN CONTEXT IN ENGLISH	884
194.	Usmonov Saidjon Abdusubxon o`g`li ,Mamasodiqova Shahrizoda Mahamadsidiq qizi , Ortiqova Mohlaroy Abdumalik qizi BIOPHYSICAL PROPERTIES OF RAILWAY	888
195.	Mirsharipov R.X. ,Jumaev M. M. ,Tilovov J. Yu. CONVECTIVE DRYING OF DISPERSE MATERIALS IN DRUM DRYER	892
196.	Mirsharipov R.X. ,Jumaev M. M. ,Tilovov J. Yu. STUDY OF HEAT EXCHANGE PROCESS IN DRYING DISPERS MATERIALS	895
197.	Abdullayev Abdurahmon Abdurayimjon o`g`li NATURAL LANDSCAPE ADJUSTMENT OF CROP STRUCTURE IN AGRICULTURE IN THE FERGANA VALLEY	898
198.	Marasulov Islombek Ravshanbek o`g`li ,Tohirov A`zamjon Ibrohim o`g`li THE IMPORTANCE OF AUTOMATION OF COTTON RECEIVING SYSTEM	903

199.	Sharofutdinov Iqboljon Usmonjon o'g'li THE USE OF GAME TECHNOLOGY IN THE TEACHING OF COMPUTER SCIENCE	908
200.	Marasulov Islombek Ravshanbek o'g'li ,Valiyev Durbek Hayotbek o'g'li METHODS OF CONTROL OF MECHATRONIC SYSTEMS	913
201.	Shasaidova Lola Shamaksudovna PRINCIPLES OF DEVELOPING SUPPLY OF INNOVATIVE LINGUVODICAL TASKS IN CHINESE LANGUAGE	919
202.	Shasaidova L. , Abdukodirov P. USE OF ONLINE COMPUTER GAMES IN MODERN CHINESE LANGUAGE TEACHING	924
203.	Allamova Shakhlo Maksudovna ,Tursunova Nodira Isroilovna ,Kurbankulov Uktam Mukhammadovich DIAGNOSTIC VALUE OF CA-125, HE-4 AND RISK OF OVARIAN MALIGNANCY ALGORITHM IN DIAGNOSING OF OVARIAN CANCER IN PRE- AND POSTMENOPAUSAL WOMEN	927
204.	Rakhmonova Feruza Bahromjon kizi FEATURES OF THE HUMANIZATION OF PRESCHOOL EDUCATION IN THE PEDAGOGY OF COOPERATION	931
205.	Akhmedova Kamola Kudratovna A SOCIO-PRAGMATIC COMPARATIVE STUDY OF AGE FACTOR IN THE TRANSMISSION AND RECEPTION OF INFORMATION IN ENGLISH AND UZBEK CULTURES	936
206.	Mamadjanova Tuygunoy Ahmadjanovna, Ahmad Monir Hamrah ibn Ghaibullah THE AFGHAN CARPET INDUSTRY AND ITS EFFECTS ON HOUSEHOLD'S INCOMES	939
207.	Xadjiyeva Shoira Ganibayevna ,Urinov Rustambek Yokubjonovich ORGANIZATION OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN ENGLISH AS A WAY TO DEVELOP CREATIVE THINKING OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS	945
208.	Nazirov Mukhammadjon Abdulahad ugli, Pulatova Dildora Kakhramonovna, Urmanova Flura Faridovna, Rakhimova Gulrukh Kurkmasovna AMINO ACID AND ELEMENTAL COMPOSITION OF THE LEAVES OF VAIDA DYEING GROWN IN UZBEKISTAN	951
209.	Saidmurodov Shohrux THE ROLE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN AGRICULTURE	958
210.	T.S.Xudoyberdiyev ,B.N.Tursunov ,B.A.Razzaqov, O.O.Abdullayev, M.Sh.Xoldarov ,G.M.Qodirova BASIS OF THE STRUCTURE AND PARAMETERS OF THE KNIFE PANJANING	962
211.	T.S.Xudoyberdiyev,B.A.Tursunov ,R.R.Yo'ldoshev ,M.M. Xudoyberdiyev DETERMINATION OF DOSATOR PARAMETERS OF SOYA SEED QUANTITATOR	968
212.	Oybek Juraev Toxir o'g'li MICROCONTROLS AND THEIR TYPES	973
213.	Ro`zieva Nazira Yodgorovna , Xudoyberdiyev Baxriddin Baxtiyorovich THE IMPORTANCE OF PEDAGOGICAL DIAGNOSIS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS	976
214.	Olimov Sherzod Baxtiyor o'g'li CHARACTERISTICS OF THE ACTIVITIES OF LOCAL GOVERNMENT BODIES IN FOREIGN COUNTRIES	981
215.	Shirzad Hashmatullah , Turayev Khumoyiddin Abdugafforovich THEORETICAL RECOMMENDATIONS FOR THE IMPLEMENTATION OF THE MODERN PROJECT OF THE AIRPORT BUILDING	986

216.	Shirzad Hashmatullah , Turayev Khumoyiddin Abdugafforovich THEORETICAL RECOMMENDATIONS FOR THE IMPLEMENTATION OF THE MODERN PROJECT OF THE FOOTBALL HALL BUILDING	989
217.	M.Abdullaeva A STRONG FAMILY IS A STRONG FUTURE	993
218.	Sobirov Jamshidbek Zokirjon o'g'li BOBUR'S REFORMS IN INDIA	997
219.	Bozorov Makhsun Bakhshilloevich , Mukhtorov Abdullo Fayzullayevich DEVELOPMENT OF A METHOD FOR ASSESSING THE EFFICIENCY OF THE POWER SUPPLY SYSTEM OF INDUSTRIAL ENTERPRISES	1000
220.	Turdubekova Iroda Oybek qizi , Pazilova Nasibaxon Muhammadqosimovna EFFECTIVE METHODS OF TEACHING WRITING (THE USE OF "CHARACTER WHEEL" METHOD)	1004
221.	Pazilova Barchinoy Toxirjon qizi , S.O.Solijanov THE IMPORTANCE OF PROJECT-BASED LEARNING IN TEACHING ENGLISH	1007
222.	Jumayev Muhammadali Alisher o'g'li PHILOSOPHICAL UNDERSTANDING OF LANGUAGE	1010
223.	Mahmudova Namuna IMPLEMENTING PREPARATION FOR THE PIRLS INTERNATIONAL ASSESSMENT PROGRAM IN 4TH GRADE EDUCATIONAL CLASSES	1014
224.	Bahronova Dilnora Alisher qizi , Eshonqulova Feruza Husniddin qizi INTERPRETATION OF LOVE IN MASHRAB'S CREATION	1019
225.	Madrakhimov Ablazbek Erkinjon o'g'li NAMES OF PLACES WITH A NATURAL-GEOGRAPHICAL BASIS ENVIRONMENTAL FUNCTIONS	1027
226.	Valijonov Farkhod Alijonovich DEVELOPMENT OF THE NATIONAL PAYMENT SYSTEM IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND ITS EFFECTIVENESS OF FOREIGN EXPERIENCE	1031
227.	Abdullaev Sobirjon , Ergasheva Gulnora THE IMPORTANCE OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE IN THE DEVELOPMENT OF SOCIETY	1039
228.	Isakov Janaboy , Giyosiddinov Sayfiddin IMPROVING MORTGAGE LOANING PRACTICE	1042
229.	Jumayeva Mashxura O'tkirovna THE ROLE OF PSYCHOLOGY IN SOCIETY	1045
230.	Akbarova Nurislom Axtamjon o'g'li , Muxitdinova Maxfuza Kamolovna CALENDULA AND ITS HEALING PROPERTIES	1048
231.	Artikova Shokhista Abduganiyevna ANALYSIS OF PROSE WORKS AND ITS IMPACT ON THE CHILD'S PSYCHE	1051
232.	Ro`zieva Nazira Yodgorovna, Norbekova Dilrabo Yusufvna THE ROLE OF PLANTS AND MICROORGANISMS IN PROTECTING THE ENVIRONMENT	1056
233.	Raimova Durдона Durdibay qizi INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL	1059

234.	Shavkatova Shahnoza Po'lot qizi PSYCHOLOGY OF PEOPLES AND THE PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS, ORIGIN AND SOCIO-HISTORICAL CONDITIONS OF ETHNIC GROUPS	1063
235.	Juraeva Ozoda Toirovna MEDICINAL AND FOOD PROPERTIES OF ALGAE	1068
236.	Qarshiboyev Feruz Egamnazar og'li HIGH RELIABILITY ENERGY AND COMBINED SIGNAL TRANSMISSION NETWORKS	1074

CHARACTERISTICS OF THE ACTIVITIES OF LOCAL GOVERNMENT BODIES IN FOREIGN COUNTRIES

Olimov Sherzod Baxtiyor o'g'li ¹

¹ Tashkent State Law University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4903072>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021
Accepted: 25th May 2021
Online: 30th May 2021

KEY WORDS

Constitutional legal basis of local self-government in Russia and Germany, the order of formation of local government

ABSTRACT

The article examines the prospects for the organization of local government at a new level as a result of localization of advanced foreign experience, national values in order to achieve the full goals of reforms in the developing new Uzbekistan, to ensure the welfare of the state and society.

ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАРДА МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Олимов Шерзод Бахтиёр ўғли ¹

¹ Тошкент Давлат Юридик Университети

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20-May 2021
Ma'qullandi: 25-May 2021
Chop etildi: 30-May 2021

KALIT SO'ZLAR

Россия ва Германияда маҳаллий ўзини ўзи бошқаришининг Конституциявий ҳуқуқий асослари, Маҳаллий бошқарув органларини шакллантириш тартиби

ANNOTATSIYA

Мақолада бугунги ривожланаётган янги Ўзбекистонда олиб борилаётган ислохотларнинг тўлиқ мақсадларини рўйбга чиқариши, давлат ва жамият фаровонлиги кафолатларини қарор топтириши мақсадида илгор хорижий тажрибаларини, миллий қадриятларни кўзлаган ҳолда маҳаллийлаштириши натижасида Маҳаллий бошқарувни янги даражада ташкил қилишидаги истиқболи Федератив давлатлар мисолида ўрганилди.

КИРИШ

Халқаро ҳамжамиятда ривожланган давлатлар каторида турадиган йирик давлатлар – Германия Федератив Республикаси ҳамда Россия Федерацияси мисолида бошқарув органлари ҳамда муниципал органларнинг тизимини такомиллаштириш ва самарадорлигини оширишга қаратилган ислохотлардаги натижаларни миллий қонунчилигимизга

татбиқ қилишда тажриба сифатида ўрганишимиз мумкин.

1990 йилларда Россия ва Германияда катта ислохотлар даври бўлди. Икки давлатда олиб борилган маъмурий ислохотлар ўз хусусиятига эгадир. Мазкур давлатлар тарихий ва сиёсий жараёнларининг ўхшашлиги билан, шунингдек, ушбу мамлакатларда истиқомат қилувчи халқларнинг иқтисодий

ривожланиш даражаси, тарихий анъаналари ва менталитети билан боғлиқ бўлган сезиларли фарқлар ҳам кўзга ташланади.

Бунда асосий фарқ, Германиянинг ўзини ўзи бошқариш органларининг Конституциявий кафолатларини ривожлантиришнинг ўзига хос хусусияти ҳамда Германия эркин шаҳарлари анъаналари ва князликларнинг маҳаллий ўзини ўзи бошқариш тизимини шакллантиришда умумий Европа меъёрлари билан уйғунлигида кўринади.

Шу билан бирга, И.В.Нефедовнинг фикрига кўра, Германия федерализми илгари автоном кироликларни, князликларни ҳамда эркин шаҳарларни бирлаштириш йўли билан шакллантирилди, улар иттифоқ шартномаси даврида ўз ваколатлари ва федерал марказнинг ваколатларини аниқ ажратиб олдилар ва уларни кейинчалик тартибга солишни давом эттирдилар. Россия федерализми эса, унитар давлатларни номарказлаштириш жараёнида намонён бўлади[1].

Асосий Қисим

Россия Федерацияси ва Германия Федератив Республикасининг маҳаллий бошқарув тизимларини бешта конституцион[2] асосга кўра қиёсий таҳлил қилишимиз мумкин.

1. Россия ва Германияда маҳаллий ўзини ўзи бошқаришнинг Конституциявий ҳуқуқий асослари.

Биринчи асосга кўра, Россия Федерацияси ва Германиянинг демократик ривожланиш тажрибасидаги сезиларли фарқларга қарамай, маҳаллий ўзини ўзи бошқаришнинг Россия ва Германия қонунчилиги ёндашувларини таққослашда,

уларда қуйидаги умумий кўринишларни ажратиб кўрсатиш мумкин:

Россия ва Германияда демократик ва ҳуқуқий давлатнинг муҳим принципи сифатида федерал Конституция даражасида маҳаллий ўзини ўзи бошқаришда консолидациянинг мавжудлиги;

Маҳаллий бошқарувни кафолатлаш бўйича давлат мажбуриятининг эълон қилиниши. Бунда муниципалитет аҳолиси учун маҳаллий муаммоларни ҳал қилиш ҳуқуқини, ўз жавобгарлигини қонун доирасида мустақамлаш (Германия Асосий қонунининг 28 абз.2-моддаси, Жамоавий ер қонунлари); (Россия Федерацияси Конституциясининг 130-моддаси; 1312-сонли Федерал қонуннинг 14-моддаси, Маҳаллий ўзини ўзи бошқариш тўғрисидаги минтақавий қонунлар);

Яширин овоз бериш орқали эркин, умумий, тенг, тўғридан-тўғри сайловлар асосида ташкил этилган маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларининг (миллий вакиллик органлари) жамоалари, туманлари, муниципалитетларида мажбурий бўлиш (Германия Асосий қонунининг 28-моддаси, 1-банди, 130-модда); Россия Федерацияси Конституциясининг 131-сонли Федерал қонунининг 35, 40-моддалари);

Тегишли ҳудудлар аҳолисининг фикрини ҳисобга олган ҳолда давлат томонидан муниципалитетларнинг (жамоалар ва уларнинг бирлашмаларининг) чегараларини белгилаш ва ўзгартириш (Жамоалар тўғрисидаги ҳамда Ер тўғрисидаги қонунлар[3]); Россия Федерацияси Конституциясининг 131-моддаси, 131-сонли Федерал қонунининг 12-моддаси, маҳаллий ўзини ўзи

бошқариш тўғрисидаги минтақавий конунлар[4]);

Берилган давлат ваколатларини амалга ошириш учун зарур бўлган харажатларни давлат томонидан молиявий ва моддий қоплаш принципини бирлаштириш (104-модда), Германия асосий қонунининг 2-банди; Россия Федерацияси Конституциясининг 132, 133-моддалари, Федерал конуннинг 63-моддаси №. 131.)

2. Маҳаллий бошқарув органларини шакллантириш тартиби. Маҳаллий бошқарув органлари номзодларига қўйиладиган талаблар.

Иккинчи асосга кўра, Россия Федерациясида ва Германияда маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органлари бир қатор ўхшаш хусусиятларга эга. Улар, биринчидан, Россия Федерациясининг маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларининг муайян таркибий тузилмаларида мавжудлигига асосланади, Германияда эса, маҳаллий ўзини ўзи бошқаришнинг бир нечта моделлари мавжудлигида кўринади (Шимолий Германия ва Жанубий Германия), иккинчидан, ГФРнинг Асосий қоидалари маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларини шакллантириш ҳамда органларда номзодларга қўйиладиган талабларни ўзида жамлаган. Бундан ташқари, маҳаллий ҳокимиятнинг тизими ва ваколатлари ҳар бир муниципалитетнинг низом ҳужжатларида белгиланаган.

Я.Ю.Старцевнинг таъкидлашича, Германия федерал ерларида маъмурият раҳбарининг Шимолий Германия ва Жанубий Германия моделидаги ўзини ўзи бошқариш ҳамда губернаторларнинг билвосита сайловларга нисбатан қатъий

позициялари Россия Федерациясидаги мавжуд моделига мос келади[5].

Бундан ташқари, агар Россияда қонун федерация субъектлари губернаторларнинг ваколатларини белгилашнинг ягона тартибини аниқ белгилаб қўйилган бўлса, Германияда қатъий тартиб федерал давлат ва у эрда мавжуд бўлган ўзини ўзи бошқариш органлари моделига кўра белгиланган.

3. Ерлар ва федерацияларнинг ваколатлари.

Ушбу асосни кўриб чиқаётганда, федерациянинг ваколати кенг бўлган Россиядан фарқли ўлароқ, Германия ерлари армия, полиция ва терроризмга қарши кураш каби стратегик бўлмаган соҳаларда мутлақо мустақил эканлиги кўринади.

4. Бюджет федерализми[6].

Ю.И.Дубровин ўз қарашларида мазкур асосда ўхшаш ёндашувлар билан бир қанча фарқларни ҳам аниқлаб берган. Унинг фикрига кўра, аввало, Германия Асосий қонунининг 10-бўлимида мустақамланган "молиявий тенглаштириш" принципи муҳим аҳамиятга эгадир. Ушбу принципга кўра, барча фуқаролар давлат томонидан тенг даражада иқтисодий хавфсизлик билан таъминланиш ҳуқуқига эга. Шу муносабат билан, "камбағал" ерларни қўллаб-қувватлаш учун барча федерал ерлар томонидан ажратиладиган ягона фонд ҳисобидан ерлар ўртасида маблағлар қайта тақсимланади. Бу бутун Германия бўйлаб ягона юқори турмуш даражасини таъминлашга имкон беради.

Бундан ташқари, агар ушбу горизонтал тақсимот "бой" ерлардан кўплаб шикоятларга олиб келса, уларнинг ваколатларини вертикал равишда

таксимланишига мувофиқ, бюджетнинг 80 фоизини профицит билан қоплаган ерлар иқтисодий заиф федерал ерлар фойдасига диффицитларни қоплашга мажбур бўлишади, бу эса, Германия молиявий Конституцион принципларининг барқарор самарадорлигини кўрсатади. Германия Конституциясининг ўнинчи қисми федерал марказ ва федерал давлатлар ўртасидаги муносабатларни тартибга солувчи принциплар ва қоидаларни ўз ичига олади, бу уларнинг барқарорлигини таъминлайди, сиёсий вазиятнинг исталмаган оқибатларини (масалан, идораларнинг ўзгариши натижасида) олдини олади.

Ҳозирги вақтда "рақобатбардош федерализм"га ўтиш тобора оммалашиб бормоқда, бунда молиявий жиҳатдан кучли ҳудудлар туфайли молиявий заиф ҳудудларни молиявий қўллаб-қувватлаш сиёсати ўзминтақаларига инвестициялар ва бизнесни мустақил жалб қилиш орқали қўллаб-қувватлаш учун ҳудудлар ўртасида рақобат билан алмашилинимоқда.

Бундай модел ёрдамида раҳбарият ишларининг аниқ ижобий натижаларини намоён этиладиган ҳудудларга ёрдам кўрсатилади. Мавжуд тизим минтақавий раҳбарларнинг молиявий ривожланишга қаратилган ташаббусларини рағбатлантирмайди, мазкур ортикча маблағлар бошқа минтақаларга юборилади.

Россияда 90-йилларда минтақаларнинг молиявий ҳолатини тенглаштириш сиёсати олиб борилди. Мазкур иқтисодий сиёсат Германиядагидек ижобий натижаларни бермади. И.В.Нефедовнинг фикрига кўра, штат ҳудудининг ўта нотекис иқтисодий ривожланиши шароитида иқтисодий жиҳатдан самарасиз ҳудудларни қўллаб-қувватлаш аввал солиқ имтиёзлари орқали амалга оширилди, бу эса федерал

бюджетда, кейин эса субсидиялар ва субвенциялар орқали "бўшлиқлар" пайдо бўлишига олиб келди[7].

Мавжуд вазиятни баҳолашда "рақобатбардош федерализм"га ўтиш самарали деб қаралди, бунда минтақа раҳбарлари ўз минтақаларини ривожлантиришга жавобгар бўлишади. Бундай ҳолатда давлатнинг роли, уларни амалга ошириш учун зарур бўлган инфратузилма билан таъминлаш орқали ташаббусларни қўллаб-қувватлаш босқичига камайтиради.

5. Маҳаллий ўзини ўзи бошқариш тизимини амалга оширишда жамоатчилик иштирокининг шакллари.

Мазкур шаклларга кўра ҳар икки мамлакатда маҳаллий ўзини ўзи бошқариш тизимлари ўхшашдир. Аҳолининг маҳаллий ўзини ўзи бошқариш тизимини тўғридан-тўғри амалга ошириш шакллари ҳамда аҳолининг маҳаллий ўзини ўзи бошқариш тизимини амалга оширишдаги иштироки федерациянинг ёки маълум бир муниципал бирлашманинг субъектлари даражасида белгиланган.

Бундай шакллар, қоида тариқасида:

маҳаллий референдумда;

шаҳар сайловларида;

фуқаролар йиғилишларида;

худудий ўзини ўзи бошқариш органлари орқали маҳаллий ўзини ўзи бошқариш тизимини амалга оширишда;

шунингдек, федерал ва минтақавий қонунларга зид бўлмаган бошқа шаклларда қатнашишдан иборатдир[8].

Натижа ва Самарадорлик

Шундай қилиб, бешта мезон асосида шуни таъкидлаш мумкинки, Германия

эркин шаҳарлари князликлардаги бошқарувни ташкил этишнинг рационалистик анъанаси билан уйғунлашиши натижасида фуқаролар муниципалитетларининг манфаатларини жамият учун ифода этадиган тизимни яратишга муваффақ бўлишди. Шу билан бирга, корпоратив ҳамкорлик ва молиявий тенглаштириш принципи туфайли бутун федерациянинг ишлаши ва бутун Германияда аҳолининг ягона юқори иқтисодий даражасини кўллаб-қувватланиши таъминланади.

Хулоса

Юқорида Россия ва Германия тажрибасидан кўришимиз мумкинки, иккала давлат тузулиши жиҳатдан бири-бирига ўхшаш, яъни федерация ва муниципал бирлашмалардан иборат. Муниципал ерлар ўз фаолиятига нисбатан мустақил ҳамда беш мезон асосида уларнинг фаолият самарадорлиги баҳоланади. Ўзбекистондаги вилоятлар ўртасида ҳам рақобат муҳитини ошириш мақсадида маҳаллий ҳокимликлар ваколатларини кенгайтириш орқали маҳаллий давлат ҳокимияти фаолиятини самарадорлигини ошириш мумкин.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Немцкая и российская системы муниципального управления в свете проведенных административных реформ | nefedow_iwan@mail.ru
2. Конституция РФ, // <http://www.constitution.ru/>; Конституция ФРГ // http://proektua.org/uploads/zakon/Constitution_of_Germany.pdf
3. http://proektua.org/uploads/zakon/Constitution_of_Germany.pdf
4. Федеральный закон №41 25.04.2012/ <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgireq=doc;base=LAW;n=129120>
5. Старцев Я.Ю. Государственное и муниципальное управление в зарубежных странах. – М. : Изд во РАГС, 2010, -с. 69, 88.
6. Дубровин Ю.И. Современные реформы в странах Европейского союза: общие черты и особенности
7. Немцкая и российская системы муниципального управления в свете проведенных административных реформ | nefedow_iwan@mail.ru
8. Федеральный закон №4125.04.2012// <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgireq=doc;base=LAW;n=129120>

THEORETICAL RECOMMENDATIONS FOR THE IMPLEMENTATION OF THE MODERN PROJECT OF THE AIRPORT BUILDING

Shirzad Hashmatullah¹, Turayev Khumoyiddin Abdugafforovich²

¹ Magistrate of Engineering Graphics and Design Theory, Termez State University

² Scientific consultant, Termez State University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4903128>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021

Accepted: 25th May 2021

Online: 30th May 2021

KEY WORDS

Constitutional legal basis of local self-government in Russia and Germany, the order of formation of local government

ABSTRACT

The article examines the prospects for the organization of local government at a new level as a result of localization of advanced foreign experience, national values in order to achieve the full goals of reforms in the developing new Uzbekistan, to ensure the welfare of the state and society.

Airports, as a rule, are considered a large public facility of universal importance, which, as a rule, express the first impression about the city, and sometimes about the whole country; such conditions affect the special (specific) requirements that they are imposed on architectural compositions.

Like other public buildings, airport solutions are also split into centralized, blocked and pavilions schemes. Compact solutions of separate monofunctional airport buildings are characteristic for centralized airports. Airports that are united or cooperative with other buildings (with administrative, technical and other buildings) are among the blocked airports.

Modern principles of Organization of the internal environment significantly affect the volumetric and planned structure of airports. Traditional luxury buildings are replaced by light, laconic-shaped pavilion buildings. Instead of outdated traditions such as filling the airport with relatively small rooms and lounge lanes, changes are being made to large rooms that allow passengers to move freely, as well

as technological schemes that firstly has adopted by replacing equipment.

Constructive schemes of airports with different capacities and purposes are also diverse. In the practice of the country, regional-column reinforced concrete structures are widely used, which can be an example of reinforced concrete structures with base sets of 6x6, 6x12 and 6x18 m, while using prefabricated industrial materials.

Despite this, even in some rare constructions, standard (tipovoy) prefabricated constructions can be successfully applied. For example, in the airport of the city of Moscow, as well as in the airports of Moscow-Vnukovo and Moscow-Sheremetyevo, the passenger halls are closed by Standard (tipovoy) reinforced concrete farms, the range of which is 18 m.

Modern foreign practice itself is characterized by a wide variety of constructive schemes. With axial-column constructions and systems, double-sided curved coatings and other spatial constructions are also used. In addition to these, traditional wood, plaster,

wood and natural stone materials of different texture are successfully used.

Sometimes in the OMS of the yams there are wooden gluing regions (the Airports of Harlow and Coventry in Great Britain. The airport in Vancouver, Canada), shuttles in the form of paraboloids (an airport in the Dutch city of Rotterdam), Open metal wire Farms (an airport in the French city of Rene) are served.¹

Vant constructions have a special perspective, reducing the weight of the closing and at the same time leading to the fact that the intermediate distance by extending is limited by the minimum number of supports.

The entire outer walls of the building are closed with 32 metal balcony closures, which are continuous, console hangers (Naves) on the perimeter (range 35 m). The height of the ceiling above the apron closure is 15 m. This, in turn, allows the introduction of the largest aircraft under the hood and the protection of passengers and servicemen from precipitation. The airport closure is a fairly large ellipse with dimensions of 120 m and 160 m according to the arrows on the plan.

The comfort level of the modern airport is determined by the most used technological and engineering equipment, escalators and moving pavements, cargo carriers and lifting devices, telescopic traps, sun protection overhead blinds, automatic opening doors, etc.

The highest artistic and aesthetic efficiency can be achieved only by a mutually suitable solution of all buildings, structures and elements that are included in the airport complex.

In the process of transition from transport to transport, passengers can use not only Apron hangers (naves), but also common rooms. Since the movement of the shuttle on

the field is common, the routes of movement of the passenger should be short and safe.

The proportions of different types of vehicles can be different. But it is necessary to adhere to the principle of sequence in the unity and interaction of the organizers of each passenger connecting nodes.

The standards of airport design always stipulate the placement of a certain number of hotels (most first of all, for transit passengers), as well as public catering facilities that occupy a significant area in major airports.

Often airports are cooperated with institutions that provide commercial services. An example of this is the auto-Airport in Chikago (this complex also houses 18 shops), the airports in Osaka and Hamburg (cooperated with shopping centers), the commercial passage Street, which is combined with the largest Post Office Central Airport in Brussels (Figure 1).

Modern civil aviation has airports that are far away from the city, most of which are connected by Highways. For this reason, in the last years, direct urban service to farmers has been developing.

Transport agencies of the city and the city do not differ from the airports only by location. If airport are connected with airplanes, then the airports will depend only on buses, cars, sometimes railroads, subway and other destination delivery lines.

¹ Turayev X. A. et al. **METHODICAL RECOMMENDATIONS ON THE IMPLEMENTATION OF THE THEME OF FORTY**

IN DRAWING LESSONS GRAPHICALLY //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 2. – C. 264-268.

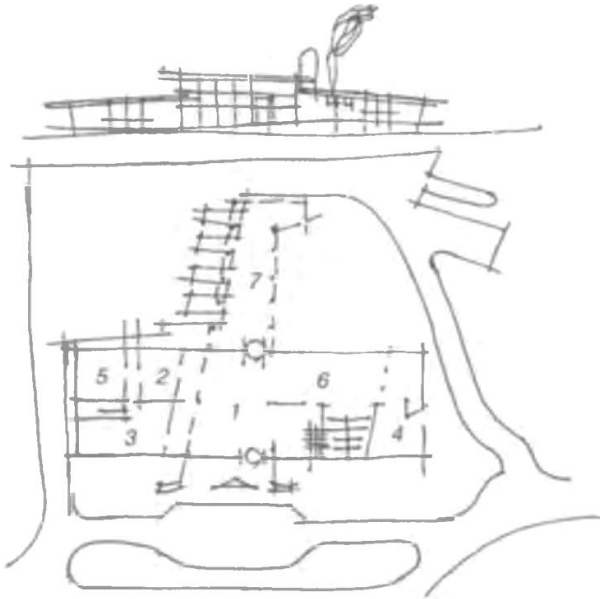

Figure 1

Co-operation with the cultural and domestic service institutions of Railway, bus and other airports is also economically effective. It is known that the construction and capture of one large building will be less than the total cost of going to several small buildings built in different areas of the same size.²

The norms that assess the basic architectural and compositional solution of airports include the following:

1. The presence of a principled architectural and spatial scheme, the shape (configuration) and basic dimensions of a specially designed complex, as well as the construction and natural coverage of an

existing or projected City, the space between the different airports and the airport, the maintenance of the passenger buildings (one or more) and the basic elements of the apron to provide a mutually.

2. The operations that all the main rooms conduct are sequentially arranged in accordance with the character and the schedule (schedule) of movement of passengers (passengers) of different categories.

3. Ensuring a composite integrity (the mass of, suitability, proportionality of parts), as well as the compatibility of the image description (characteristic) and the content of the conducted with the tectonic scheme of the airport complex, the interaction of the main hall groups and other rooms.

4. Ensuring that the scale or dimension of vehicles (scale) and human scale, architectural composition of small form, beautification and landscaping, technical aesthetic elements and monumental (decorative) are mutually proportional with the application of intermediate elements of the projected image.

In the future, a principled new means of communication can be created, for example, the train tracks moving in air or magnetic pads, the planes that fly faster than the speed of sound, as well as standing-up, etc.

References:

1. H.M.Ubaydullayev va boshqalar. "Turar joy va jamoat binolarini loyihalashning tipologik asoslari".-T.: "Vorish-nashriyot". 2009-y.
2. M.Xalimov. "Chizmachilik".-T.: "TDPU rizoqrafi". 2013-y.
3. I.Rahmonov, A.Valiyev. "Chizmachilik".-T.: "Vorish-nashriyot". 2011-y.
4. I.Rahmonov va boshqalar. "Chizmachilik".-T.: "Vorish-nashriyot". 2016-y.

² Tangirov I. X. et al. GRAPHIC AND METHODOLOGICAL INSTRUCTIONS FOR MAKING A CIRCUIT

//Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 2. – C. 94-98.

THEORETICAL RECOMMENDATIONS FOR THE IMPLEMENTATION OF THE MODERN PROJECT OF THE FOOTBALL HALL BUILDING

Shirzad Hashmatullah¹, Turayev Khumoyiddin Abdugafforovich²

¹ Magistrate of Engineering Graphics and Design Theory, Termez State University

² Scientific consultant, Termez State University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4903135>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021

Accepted: 25th May 2021

Online: 30th May 2021

KEY WORDS

Sports, Football,
construction, project,
Building, Hall, auditorium,
Pavilion.

ABSTRACT

This article gives theoretical recommendations on the implementation of the modern project of the Football Hall building

Sports facilities - a separate building for recreation, training and various sports competitions, and a complex of construction sports facilities represent modern sports facilities. It can be said that the orchestra in the city of Olympia and Gymnasium, Stadium, hippopotamus, circus etc. In Amphitheater and colliiefs in Rome, the stadium and combined. By the 19th century, the construction of sports facilities accelerated. Artificial ponds were created (1820-30), gymnastic halls (1850) CAD. repeated styling in the form.

The restoration of the Olympiad games from 1896 year gave an opportunity to increase the construction of sports facilities. By the 20th century, sports facilities were enriched with new modern architectural styles based on national architectural traditions of each state. These are Rome (1960), Tokyo (1964), Munich (1972), Moscow (1980), Seoul (1988), Atlanta (1996), Sydney (2000) and other Olympiad complexes designed specifically: the largest Olympiad in Japan (Tokyo) Ioyogi Stadium (1964, architect K. Tange, engineer I. Subon) is one of the best works of modern Japanese architecture. The use of hanging

structures in the building has a high efficiency, creating an opportunity for the creation of new plastic. Modern sports facilities serve about 50 types of sports. The main construction consists of an area where exercises and competitions are held, a hall and auxiliary rooms (a wardrobe, a shower, a judge's room, a room where sports equipment is stored, etc.).

The complex of sports facilities includes technical use of engineering equipment (electricity, water, sewerage, ventilation), device facilities for spectators (stands, foyer, buffet, sanuzel, etc.). Also, sports facilities are built both indoor and Outdoor (according to the request of the training), mulched for one or more sports (for example, gyms for gymnastics and other sports games universal halls), as well as specialized sports complexes for different types of Sports located in the general territory (for example, outdoor sports facilities; football, athletics, skiing sport, trampoline, cycling and other, indoor sports facilities;

artistic gymnastics, waterslide, kort, skating sport and others).¹

For the purpose of year-round use of the modern Si, magnificent facilities began to be built, which were transformed from one form to another (open in summer, closed in winter) [the International Iokogama Stadium in Japan (1997, 72 370 seats), the stat de Frans Stadium in Senden (1999, 80 000 seats, in which light athletics and rugby games are held. Seats can be increased or reduced with the help of special engineering devices), Sydney "Australia" Stadium (1999, 80 000 seats, Area 1 to 16, roof 30 000 sq m, project in the form of an Australian National hat), Seoul "Syngam" Stadium (2001, 64 677 seats, Tribune Hill built in the form of a sailing boat of local fishermen), trousers.

New Wembley Stadium in west London (construction 2003 y. I started, 90 000 seats, architect Norman Forest, with the help of computer technology, designed the roof in the form of Silge, open in the summer, closed in the winter) and other].

In Uzbekistan 60-80y.projects of sports facilities in the city were carried out on the basis of state order [named after Mitrofanov in Tashkent (1963), "dolphin" in Navoi (1965) ponds, Pakhtakor Stadium and other]. After independence, special attention is paid to physical education and sports, the construction of sports facilities. The construction of stadiums, gyms, sports fields is being intensively carried out.

The sports facilities under construction make it possible to hold high-level international competitions (Yunusabad tennis court and water basin, 1996; Central Stadium" Tashlak "in Ferghana, 1996; Sports Complex" Jar", 1998; tennis court" Karshi", 1998; Termiz Wrestling Complex; 1999; Sports Complex

"Humo" (1999) and "Buxoro" in Bukhara, 2002; Sports Complex "youth" in Namangan, 2003; Sports college "Olympic reserves" in Andijan, 2003; swimming complex" dolphin " in Termiz, 2003 and others).

Sports pavilions are designed to serve throughout the year, including outdoor sports grounds and stadium facilities, outdoor ponds, yachts, rowing stations, sniper stands, as well as playgrounds for various sports (volleyball, basketball, tennis, etc.).

According to the objectives of the Pavilions, the rooms, the squares are also of type. Therefore, the compositional methods of planning them have a different character. The Sports Pavilion in a simple composition has a rectangular tarpaulin, with a common single entrance for women and men from the frontal or side of the building. When designing pavilions, it is necessary to provide a convenient schedule of movement for them, taking into account the division of the flow of athletes using the vestibule and moving towards the gym.

In order to facilitate the service of all outdoor sports fields and playgrounds in a stadium of small or medium size, it is desirable that the sports pavilion is located in the center. For small sports pavilions, the following system of rooms is provided: a vestibule (with a wardrobe), a storage room, a room for providing and presenting a skylights, a buffet, a sanitary-hygiene room, a room for sports equipment; a gym, with auxiliary and service rooms, in particular a women's and men's clothing replacement room, with toilets and toilets, a massage room, a medical room.

Various large sports pavilions are also available, and the ulama rooms system includes several gyms, swimming pools, water jumpers and others. The quality of such in

¹ Turayev X. A. et al. YIG'MA BIRLIK CHIZMALARINI O'QISHDA TALABALARNING FAZOVIY TASAVVURINI RIVOJLANTIRISHGA

OID ILMIY VA METODIK TAVSIYALAR //Молодой исследователь: вызовы и перспективы. – 2018. – С. 242-246.

pavilion numbers sports training will be improved and there will be an opportunity to use the building and the stadium more efficiently.²

Universal gyms as a result of the development of sports and throughout the year, training on sports (gymnastics, light and weightlifting, boxing, Sports Games, cycling, etc.), training on skates, training on the basis of the requirements for the conduct of demonstration work, appeared and became widespread (Figure 1).

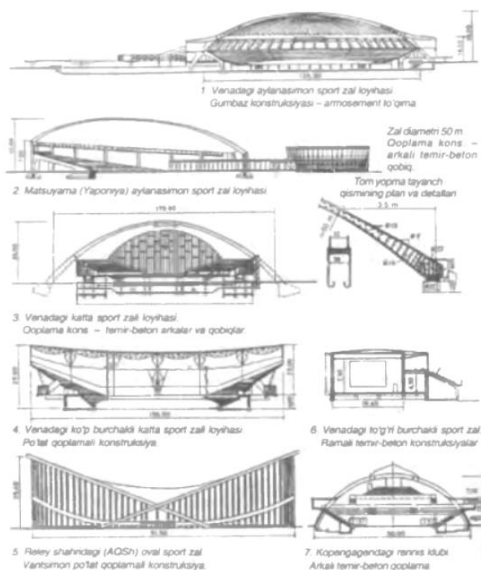

Figure 1

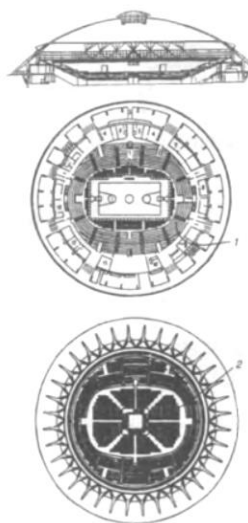

Figure 2

Salsal gyms have their Sports Arena, a Tribune designed for 10-15 thousand spectators, as well as training halls and show-rooms serving the audience and in the following order: entrance (for the audience) rooms, wardrobes, buffets, kiosks and toilets for the audience; rooms for athletes-with wardrobe, changing clothes, shower and toilet, massage, medical part, judges, rest rooms, buffets, others; administrative-economic-management, economic department, cash desks, protection room, Training Department, post-Telegraph, etc.; auxiliary rooms — for refrigeration appliances, heating, ventilation, transformer substation, workshops, etc. will consist (Figure 2).

On the basis of the architectural-plan and spatial composition of this building lies a rectangular structure, whose volume dimensions are simple and clearly expressed from the outside. The building has a sports arena with dimensions of 30x61 m, a Tribune with 15000 seats, a training and training gym and a service room for athletes and spectators. The sports arena is used for various purposes. It will host competitions in surfing, Gymnastics and boxing, training sessions, or figure skating demonstrations on artificial ice. The capacity of the audience reaches 17500 people with the formation of folding seats for the audience in boxing (Figure 3).

² Тураев Х. А. АЙЛАНИШ СИРТЛАРИНИНГ СОЯЛАРИНИ ЯСАШ ОРҚАЛИ ТАЛАБАЛАРНИНГ ФАЗОВИЙ ТАСАВВУРИ ВА

ТАФАККУРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШГА ОИД МЕТОДИК ТАВСИЯЛАР //Science and Education. – 2020. – Т. 1. – №. 8.

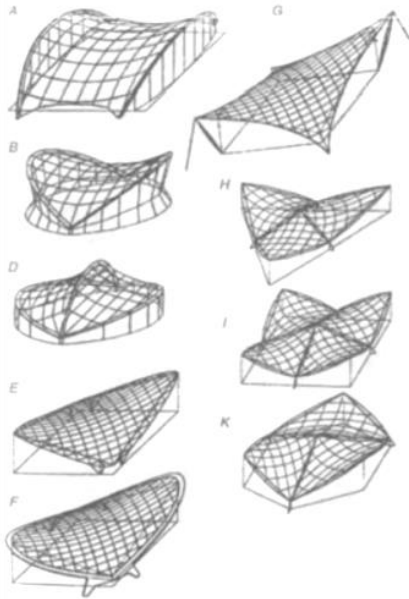

Figure 3

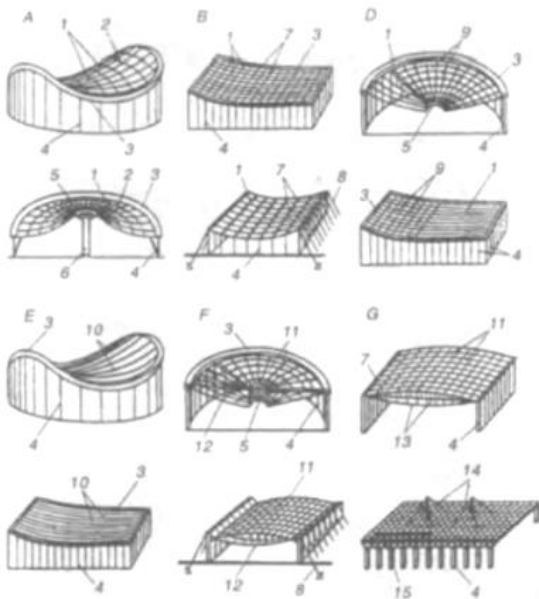

Figure 4

The hall is equipped with all kinds of modern jigsaws for athletes and spectators. The filling and evacuation of the stands is carried out with the help of a vestibule surrounding the Hall on the first floor, and on the second floor with the help of huts. In the stands, lean, side-less seats were raised. The seat has a width of 40 cm for one viewer, the distance between the cross-passageways is up to 35-50 CM. The depth of the watch rows is 75 cm. In the sections between the corridors, the audience is located from 800 to 1150 people. Eni 1,5 m corresponds to the evacuation hatch (every 650 people) 1 longitudinal meter of the evacuation passage. The height of the hall is 18 meters, the building capacity is 248000 m³. The construction of the building consists of a carcass, a 6x6m constructive grate, a folding reinforced concrete. The closing range of the hall is 78 m, performed on the basis of metal farms.³

The plan of the gym in Madrid is rectangular, the main entrance is located in the front part of the facade (Figure 4).

Unlike the previous schemes, the main part of the hall is attached here with two parts that push forward and where additional rooms are located. The audience is located in tribunes in the form of a three-tier theater. It is permissible to mention the peculiarity of the closing of the Hall, the such is interconnected in the form of a mirror two-joint shell in the direction of the closing longitudinal.

References:

1. H.M.Ubaydullayev va boshqalar. "Turar joy va jamoat binolarini loyihalashning tipologik asoslari".-T.: "Vorish-nashriyot". 2009-y.
2. M.Xalimov. "Chizmachilik".-T.: "TDPU ruzografi". 2013-y.
3. I.Rahmonov, A.Valiyev. "Chizmachilik".-T.: "Vorish-nashriyot". 2011-y.
4. I.Rahmonov va boshqalar. "Chizmachilik".-T.: "Vorish-nashriyot". 2016-y.

³ Turayev X. A. et al. METHODOICAL RECOMMENDATIONS ON THE IMPLEMENTATION OF THE THEME OF FORTY

IN DRAWING LESSONS GRAPHICALLY //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 2. – C. 264-268.

A STRONG FAMILY IS A STRONG FUTURE

M.Abdullaeva ¹

¹ “Preschool, elementary and special Head of the department "Methods of teaching"
p.f.n. Associate

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4903149>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021

Accepted: 25th May 2021

Online: 30th May 2021

KEY WORDS

Family, parents,
strengthening, upbringing,
harmonious person.

ABSTRACT

Reforms in Uzbekistan in the field of family strengthening and education are expanding more than ever. In this article, the author argues that the expected result will be positive if parents work together with educational institutions to pay more attention to the issue of education in the family

МУСТАҲКАМ ОИЛА-МУСТАҲКАМ КЕЛАЖАК

М.Абдуллаева ¹

¹ “Мақтабгача, бошланғич ва махсус таълими методикалари ”кафедраси мудири

п.ф.н. доцент

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20-May 2021

Ma'qullandi: 25-May 2021

Chop etildi: 30-May 2021

KALIT SO'ZLAR

Оила, ота-она,
мустаҳкамлаш, тарбия,
баркамол инсон.

ANNOTATSIYA

Ўзбекистонда оилани мустаҳкамлаш борасида ҳамда таълим соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар бугун ҳар қачонгидан кенгайиб бормоқда. Мазкур мақолада муаллиф айнан оиладаги таълим тарбия масаласига эътиборни кучайтириши ва таълим ташиқлотлари билан ота-оналар ҳамкорликда иш олиб борсалар қутилаётган натижа ижобий бўлиши хақида фикр юритилган.

Жамиятимиз таянчи бўлмиш оилани ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш замирида ёшларни Ватанга муҳаббат ва миллий урф-одатларимизга ҳурмат руҳида тарбиялаш, жамиятда соғлом турмуш тарзини қарор топтириш каби улуғвор мақсадлар мужассамдир.

Бу борада айниқса жамиятда оила мустаҳкамлигига эришиш учун нима қилиш керак деган саволга жавоб беришимиз лозим.

Борлиқнинг эркаси ҳисобланмиш одамзотнинг ҳаётдаги энг катта кашфиётлардан бири оилавий турмуш

десак бу муболаға бўлмас. Инсоният ҳаётини, турмушни айни вақтда жамиятни оиласиз тасаввур қилиш амри-маҳол. Табиатнинг улуғ бирликларидан саналган оилада сир-синоат мўл. Оилани мустаҳкамлаш, асраб-авайлаш ҳаётдай зарурдир. Оилани мустаҳкамлайдиган томонлардан бири меҳр-муҳаббат, ўзаро ҳурмат ва садоқатлиқдир. Оиладаги эр-хотин муҳаббати, улар ўртасидаги садоқатда ҳислат катта, каромат кўпдир.

“Оилалар мустаҳкамлигини таъминлаш, оиланинг фарзанд тарбияси борасидаги масъулиятини ошириш,

оилавий қадриятларни мустаҳкамлаш, жамиятда тинчлик ва барқарорликни сақлашда оиланинг тугган ўрнини кўрсатиш ҳамда оила институтининг мавқеини ошириш”¹ каби муҳим вазибаларни бажаришда ўзбек халқининг бола тарбиясига доир анъаналари ва оила жамоа тарбияси жараёнида юз бераётган ўзгаришларни татқиқ этиш муҳим аҳамиятга эга.

Бола туғилибоқ ўз онаси ва отасини кўради. У ўзининг дастлабки мулоқатини ота-онаси билан бошлайди. Бунинг учун оиладаги психологик муҳит, оила аъзолари ўртасида бир-бирларига хурмат бўлиши бола тарбиясига катта таъсир этади. Инсон боласи ёшлигидан яхши ва ёмон одатларнинг қайси бирига кўникиб, ўрганиб қолса бу удум уни бир умр тарк этмайди. Донишманд халқимизда бу борада қатор ибратли хикматлар мавжуд. Масалан: “Қон билан кирган-жон билан чиқади, “Йўрғакда теккан-кафанда кетар”, “Онасини кўриб, қизини ол”, “Қуш уясида кўрганини қилади”, “Дард кетар, одат қолар”.

Мамлакатимизнинг жаҳон миқёсида тугган ўрни, унинг иқтисодий ва интеллектуал салоҳияти, фан ва маданият тараққиётига кўшган хиссаси халқимизнинг турмуш даражаси билан белгиланади. Турмуш даражасининг асосий негизи эса оиладир.

Жамият маънавий ва ахлоқий жиҳатдан соғлом, мустаҳкам оила бўлишидан манфаатдордир. Шу сабабли оилани мустаҳкамлаш, болалар тарбияси, шунингдек, уларнинг турмуш шароитини яхшилаш, давлат аҳамияти даражасида қаралмоқда.

“Оила жамиятнинг асосий бўғинидир ҳамда жамият ва давлат муҳофазасида бўлиш ҳуқуқига эга”,-деб белгилаб қўйилган Ўзбекистон Республикаси Конституциясида (1,21).

Маънавий бой, ахлоқан етук, интеллектуал ривожланган, чуқур билимли, жисмонан бақувват, хар томонлама камол топган шахс ҳам аввало соғлом турмуш тарзи қарор топган оилада шаклланади.

Оилада эса ўзбек халқининг минг йиллар давомида мустаҳкамланиб келган маънавий илдизлари мужассамлашган бўлади. Ўзбек халқи бой маданиятига эга бўлган қадимий халқлардан биридир. Унинг бағрига жо бўлган маънавий хазиналарнинг кадр-қиммати бу юртнинг сўлим табиати, ҳосилдор тупроғи, ер ости ва ер устки бойликларидан кам эмас. Соғлом оила ва соғлом ота-онадан соғлом фарзанд туғилади ва вояга етади. Бола дунёга келгандан сўнг, ота-боболаримиздан қолган удум–унинг қулоғига бир мулла чақиртирилиб, аъзон айтилади. Бунинг билан унинг исми илк бор ўзининг қулоғига сингдирилади. Ота-оналарнинг фарзандларига муносиб исм қўйишлари ҳам қарз, ҳам фарз. Тўғри исм қўйиш уларнинг фарзандлари олдида биринчи муҳим вазибаларидан ҳисобланади. Шунингдек, боланинг қўлини халоллаб, бошини иккита қилиш керак эканлигини сизлар ҳам кўп маратоба эшитгансизлар. Шунинг учун халқимизда “Ота бўлиш осон-Оталик қилиш қийин” деган нақл бор. Оталар маслаҳати билан тузилган ишлар пишиқ ва мустаҳкамдир. Оталар “оталиги” учун эмас, балки комил фарзанд тарбиялаганликлари учун

¹ 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устивор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини “Халқ билан

мулоқат ва инсон манфаатлари йили” да амалга оширишга оид Давлат дастури.

улуғланади. Оиланинг муқаддас бурчи фарзандни дунёга келтиришдир. Аммо бу билан оила чегараланмайди, балки фарзанд тарбияси ҳам унинг чекида. Оилада шахсни ахлоқий шакллантириш боланинг туғилишидан бошланади. У кўпгина омиллар таъсирида таркиб топади. Бу омиллар оилада боланинг маънавий–ахлоқий тарбияланишининг мазмунини ташкил этади ва улар бир қатор педагогик хусусиятларни ўз ичига олади. Бу қуйидагилардан иборат.

1. Айрим оилаларда болалар тарбияси фақат оналар зиммасига юклаб қўйилган. Ота эса бу ишдан ўзини четга олади, гўё фарзандларини боғча, мактаб тарбиялаб беришлари шарт.

Тарихий тажриба эса, шуни кўрсатадики, қадимдан ўғил болалар тарбияси билан эркаклар, қиз болалар тарбияси билан оналар шуғулланган. Аммо улар асосан эркаклар назоратида бўлганлар.

2. Ота-она болаларга бирдай муносабатда бўлишлари, бир хил меҳрибон бўлсалар, болалар ҳаёти бутун ва мукамал бўлади. Ота-онанинг бири талаб қилганда, иккинчиси ёнини олса, бола тарбияси бузилади. Болаларига ҳаддан ташқари меҳрибончилик қилаётган ота-оналар уларни хурмат қилишдан олдин, ўзларини ҳам хурмат қилишни ўргатишлари зарур.

3. Кўпгина ота-оналар болаларни тарбиялаш борсида ўз вазифалари ва бурчларини тўла хис қилмайдилар. Бошқачароқ айтганда уларнинг педагогик тайёргарлиги етишмайди. Зотан, оилавий тарбия, аввало ота-оналарнинг ўзларини – ўзлари тарбиялаш демакдир.

4. Оила ҳаётини тўғри ташкил қилиш, оилада соғлом ахлоқий муҳитни яратиш лозим. Бу ишда ҳеч қандай ҳолатга майда-чуйда иш дейилмаслик керак. Хар бир нарса болага таъсир қилади. Ана шу

таъсир натижасида салбий ёки ижобий одатлар, турлича хулқ-атворлар пайдо бўлади.

5. Хар бир ота-она боласини баркамол инсон бўлишини истади. Фарзандини ана шундай инсон бўлишидан нафақат уларнинг ўзи, балки жамият ҳам манфаатдордир. Ота-онанинг фуқаролик бурчи ҳам шуни тақозо этади. Шунга кўра, хар бир ота-она энг аввало мамлакат учун бўлажак фуқарони тарбиялаётганини унитмаслиги лозим.

6. Ота-она шахсининг ўзи бола тарбиясида муҳим роль ўйнайди. Уларнинг оқилона ўғитлари, панд-насихатларининг ҳеч бири уларнинг шахсий намунасининг ўрнини боса олмайди. Болаларнинг ахлоқий фазилатларини таркиб топтиришда оиладаги ўзаро аҳиллик, ҳалоллик ва ростгўйлик, ўзаро ишончнинг мавжудлиги, умуман соғлом ахлоқий муҳит муҳим аҳамиятга эга.

7. Оилада болаларни севиш, уларнинг шахсиятини хурмат қилиш ва ҳеч қачон уларнинг иззат нафсига тегмаслик зарур. Турли хил жазолаш усуллари болаларнинг нафратини кучайтиради. Хар қандай ғамхўрлик, талабчанлик билан олиб борилгани мақсадга мувофиқдир.

8. Хар бир оилада унинг ўзига хос бўлган анъаналар мавжуд. Бу анъаналар боланинг онгига, унинг хулқ-атворида жуда катта таъсир қилади. Масалан: оила-аъзоларининг туғилган кунларини нишонлаш, қариндош уруғларидан хабар олиш ва ҳақозо.

9. Бола тарбиясида ота-оналарнинг ишхонаси, маҳалла, кўни-қўшни олдидаги обрўси ҳам катта роль ўйнайди ва болаларда уларга нисбатан фахрланиш хиссини уйғотади, улар шу руҳда тарбияланадилар.

Абдулла Авлоний тарбияни шундай тушунтиради: “Тарбия”, “Педагогика”, яъни

бола тарбиясининг фани демакдир... Болани саломати ва саодати учун яхши тарбия қилмак, танини пок тугмак, ёш вақтидан маслакни тузатмак, яхши хулқларни ўргатмак, ёмон хулқлардан асраб ўстирмакдир”² Унинг фикрича, тарбия бола туғилган кундан бошланади ва умрининг охирига қадар давом этади. Тарбия икки босқичдан-оила ва мактаб тарбиясидан ташкил топади. Оилада тўғри йўлга қўйилган тарбия мактаб учун катта

мададдир ва аксинча оилада тегишли тарбия ишлари олиб борилмаса, бу хол мактабнинг таълим тарбия ишини жуда қийинлаштириб қўяди.

Оилавий тарбиянинг ўзига хос хусусиятларини таъсир қилиш омилларини ҳисобга олмасдан туриб, бола тарбиясини оилада яхши йўлга қўйиш мумкин эмас. Бунинг учун аввало ота-оналар ва тарбиячиларнинг ўзлари тарбияланган бўлишлари лозим.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси 2008 йил.
2. Амур Темур ўғитлари (тўплам): Тузувчилар: Б.Аҳмедов, А.Аминов.-Т.: Наврўз, 1992 йил.
3. Давлетшин М.Г. Замонавий мактаб ўқувчисининг психологияси.-Т.: Ўқитувчи 1999йил.
4. Мусурманова О.Оила маънавияти миллий ғурур: ўқув қўлланма.-Т: Ўқитувчи 1999 йил.
5. Мусурмонова А. Педагогические основы формирования духовной культуры старшекласников: Автоорекф.дисс...док.п.наук.-Т.:1993.
6. Бола маънавияти. Узлуксиз маънавий тарбия трилогияси. II қисм. 3-7 ёшли болаларни маънавий тарбиялаш бўйича қўлланма. Тузувчи –Муаллифлар: А. Қодиров, М. Қуронов ва бошқ. – Тошкент, “Sano-standart” нашриёти,2018-268 б

² Авлоний А. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ.- Тошкент : Ўқитувчи, 1992.-Б 12.

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021

Accepted: 25th May 2021

Online: 30th May 2021

KEY WORDS

*Zahiriddin Muhammad
Babur, India, Jawaharlal
Nehru, Indian Peninsula*

BOBUR'S REFORMS IN INDIA

Sobirov Jamshidbek Zokirjon o'g'li¹

¹ Andijan State University, Faculty of History, 2nd year student

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4903153>

ABSTRACT

This article discusses the reforms carried out by the great of India, Zahiriddin Muhammad Babur, in India, and his policy in the field of religion.

BOBURNING HINDISTONDAGI ISLOHOTLARI

Sobirov Jamshidbek Zokirjon o'g'li¹

¹ Andijon Davlat Universiteti tarix fakulteti 2-bosqich talabasi

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20-May 2021

Ma'qullandi: 25-May 2021

Chop etildi: 30-May 2021

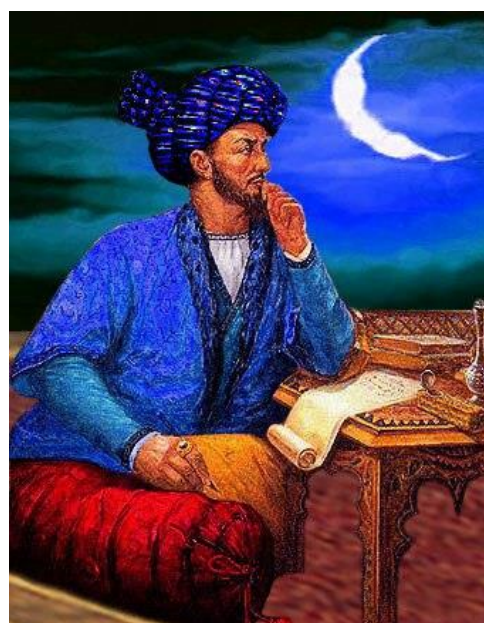
KALIT SO'ZLAR

*Zahiriddin Muhammad
Bobur, Hindiston,
Javaharlar' Neru, Hind
yarim oroli,*

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Hindistonning buyuk podshosi Zahiriddin Muhammad Boburning Hindistonda amalga oshirgan islohotlari, diniy soha borasida yuritgan siyosati haqida so'z yuritiladi.

Zahiriddin Muhammad Bobur Hindistonda Boburiylar sulolasiga asos soldi-yu, dastlabki amalgam oshirgan ishlari islomiy ilm-ma'rifat rivojiga jiddiy e'tibor berishdan iborat bo'ldi. Bobur va boburiylar bir tomondan keng miqyosdagi qurilish ishlariga e'tibor bergan bo'lsalar, ikkinchi tomondan olim, shoir, musavvir va xattotlarni to'plab o'z homiylikiga oldi va ularning ijodiy faoliyat ko'rsatishlari uchun qulay muhit va moddiy sharoitlar yaratib berdilar. Bu ishlar sirasida kutubxonachilik ishlari ham muhim o'rin egallar edi.

Zahiriddin Muhammad Bobur

Davrlar o'tishi bilan Hindistonda tabaqa tizimi jamiyatda nafaqat ustuvor qonun sifatida joriy etildi, balki u shuningdek, Hind yarimoroli shimolida rahnamolik va fuqarolik tushunchasiga yo'g'rilgan munosabatlarning birinchi marotaba davlatchilik ruhida shakllanishiga olib keldi. Bunday mushtarak diniy-ijtimoiy tizim zamirida asta-sekin o'z sharoitiga moslashgan shakya, yabob, kaliya, malla va vrijis kabi kichik qabilaviy davlatlar vujudga keldi. Shuning uchun o'sha vaqtdagi taxt sohiblarini mamlakat emas, qabila podshohi deb ataganlar.

Bobur qisqa bir vaqt ichida Hindistonda siyosiy muhitni barqarorlashtirish, Hindiston yerlarini birlashtirish, shaharlarni obodonlashtirish, savdo-sotiq masalalarini to'g'ri yo'lga qo'yish, bog'-rog'lar yaratish ishlariga homiylik qildi. Hindistonni obodonlashtirish, unda hozirgacha mashhur bo'lgan me'moriy yodgorliklar, bog'lar, kutubxonalar,

karvonsaroylar qurdirish, ayniqsa, uning o'g'illari va avlodlari davrida keng miqyosda yoyildi. Hindiston san'at va me'morchiligiga Markaziy Osiyo uslubining kirib kelishi sezila boshladi. Bobur va uning hukmdor avlodlari huzurida o'sha davrning ilg'or va zehni o'tkir olimlari, shoirlari, musiqashunoslari va davlat arboblari mujassam etgan mukammal bir ma'naviy, ruhiy muhit vujudga keldi. Boburiylar davlatidagi madaniy muhitning Hindiston uchun ahamiyati haqida Javaharlal Neru shunday yozgan edi: Bobur Hindistonga kelganidan keyin katta siljishlar yuz berdi va yangi rag'batlantirishlar hayotga, san'atga, arxitekturaga toza havo baxsh etdi, madaniyatning boshqa sohalari esa birbirlariga tutashib ketdi».

Bobur Hindistonda ham, huddi Afg'onistonda bo'lganidek, ko'plab ijtimoiy, xayrli ishlarni amalgam oshirdi, mamlakat taraqqiyotiga jiddiy ta'sir ko'rsatdi. Tarqoqlik va parokandalikka, o'zaro ichki nizo, qirg'inlarga barham berib, viloyatlarni birlashtirdi, markazlashgan davlatni mustahkamlash va yurtni obodonlashtirishga,

ilm-u hunar va dehqonchilikni rivojlantirishga katta e'tibor qaratdi.

Tabiatan ozodlik va erkinlik tarafdori Bobur millat va elatlarning diniy qarashlari teng huquqliligini ta'minlashga urindi. U yerli aholining tili va tarixini hurmat qildi, urf-odatlariga erkinlik berdi, ular

orasidan chiqqan olimlar, adib, shoir va amaldorlarni izzatda tutdi. Ayniqsa, Bobur Mirzoning dehqonlarga erkinlik berish, iqtisodni sog'lomlashtirish borasidagi turli harakatlari ham g'oyat tahsinga loyiqdir. U

dehqonlarni ortiqcha soliqlardan ozod qildi. Himmatpeshaligi, xalqparvarligi Amir Temur sohibqirondan qolgan meros bo'lib, Bobur Mirzo o'zining muruvvatpeshaligi, oliyhimmatligi bilan hammani lol qoldirgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sayfiddin Jalilov: «Bobur haqida o`ylar»-T.: «Sharq»-2006y, 82-bet
2. Zahiriddin Muhitdinov: «Bobur Mirzo»-Andijon.:»Andijon nashriyot-matbaa»n-2005y, 7-bet
3. N.G`.Nizomiddinov: «Buyuk boburiylar tarixi»-T.: «Fan va texnologiya»-2012-y, 11-bet

DEVELOPMENT OF A METHOD FOR ASSESSING THE EFFICIENCY OF THE POWER SUPPLY SYSTEM OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

Bozorov Makhsum Bakhshilloyevich¹, Mukhtorov Abdullo Fayzullayevich²

¹ Bukhara Engineering - Technological Institute

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4904067>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021
Accepted: 25th May 2021
Online: 30th May 2021

KEY WORDS

energy efficiency, power supply system, multicriteria analysis, standardization of indicators, generalized indicator, normalization of indicators

ABSTRACT

The article describes the methodology for calculating the efficiency factor of the power supply of the enterprise based on the indicators of power consumption obtained from the system of technical metering of electricity. The developed program can be used for energy inspections of an enterprise to assess the efficiency of the enterprise's power supply system.

As you know, the most important potential for saving electricity is concentrated in industry, as the main consumer of energy. Increasing production efficiency requires reducing production costs, a comprehensive study of all their components and identifying sources of unjustifiably high costs. The main direction in solving this problem is energy saving in production, improving the management of energy consumption of the enterprise [1]. To search for reserves of economic growth and mobilize the management potential of an enterprise, it is necessary to use a reasonable system of indicators, which would allow an objective assessment of the efficiency of the enterprise as a whole, as well as certain types of production resources used [2].

A number of Russian scientists such as M.V. Zhurkin, A.A. Ermilov, N.R. Voltovskaya, V.N. Dubinin and others are engaged in the development of methods for assessing the energy efficiency of the power supply system of industrial

enterprises. Advanced scientific developments in the field of analyzing the level of efficiency of the power supply system of an enterprise are observed in the works of the Uzbek scientist N.N. Sadullaev. The disadvantage of existing methods is the problem of assigning weight coefficients

The power supply system of an enterprise should be considered as a transmission link from the point of connection to the power system to consumers. Improving the energy efficiency of industrial enterprises is a complex and complex task. We offer a new developed generalized coefficient for assessing the efficiency of the power supply system, which will consist of four generalized coefficients:

1. Energy coefficient - an indicator characterizing the ability of the power supply system of an enterprise to transmit the required amount of electricity with a minimum of losses;

2. Quality factor - an indicator characterizing the capabilities of the power supply system of an electricity transmission enterprise of proper quality;

3. Reservation coefficient is an indicator characterizing the level of reservation of the elements of the enterprise's power supply system (transformers, cable lines, etc.).

4. Automation coefficient - an indicator characterizing the level of automation of the power supply system of an industrial enterprise.

All indicators are normalized to dimensionless values. To date, a huge number of relative normalization schemes have been developed. Most of them are based on maintaining the ideal values of the criteria $F_u = (f_{1u}, \dots, f_{ju}, \dots, f_{nu})$, with the help of which the vector is reduced to a dimensionless form:

$$E = (e_1^u, \dots, e_j^u, \dots, e_n^u) = \left(\frac{f_1}{f_1^u}, \dots, \frac{f_j}{f_j^u}, \dots, \frac{f_n}{f_n^u} \right). \quad (1)$$

Where: e_{un} - is the relative value of the n-indicator reduced to its ideal value; f_n - is the effective value of the indicator; f_{1u} - ideal value of the indicator [3].

The energy coefficient is determined by multiplying the given energy indicators of electricity consumption:

$$K_{\text{ЭН}} = K'_\eta \cdot K'_\phi \quad (2)$$

Where: K'_η - reduced efficiency of the power supply system during the transmission of electricity,

K'_ϕ - power coefficient.

The generalized quality factor at the output of the enterprise's power supply system is determined by the following formula:

$$K_{\text{кач}} = \prod_{n=1}^n K_n = K_1 \cdot K_2 \cdot \dots \cdot K_n = K_{\text{sin}} \cdot K_{\Delta U} \cdot K_{\text{ам}} \quad (3)$$

Where: K_{sin} - non-sinusoidal coefficient, $K_{\Delta U}$ - voltage deviation coefficient, $K_{\text{ам}}$ - voltage

asymmetry coefficient, determined depending on the current voltage value on the buses of the power supply system.

Accordingly, the coefficient of redundancy of the elements of the power supply system of the enterprise is determined by the following formula:

$$K_{\text{рез}} = \frac{N_p}{N_{\text{общ}}} = \frac{N_p}{N_p + N_{\text{нр}}}, \quad (4)$$

Where: N_p - the number of redundant elements of the power supply system that can be disconnected without interrupting the power supply to consumers; $N_{\text{общ}}$ - the total number of elements according to the power supply scheme of the enterprise; $N_{\text{нр}}$ - the number of non-redundant elements of the power supply system, the disconnection of which leads to an interruption in the power supply to consumers.

The automation factor is determined by the following formula:

$$K_{\text{ав}} = \frac{N_{\Delta q} + N_{\Delta u} + N_{\text{авр}}}{3 \cdot N_{\text{nc}}}, \quad (5)$$

Where: $N_{\text{авр}}$ - the number of substations with automatic transfer switches;

$N_{\Delta U}$ - the number of substations with automatic voltage regulation devices; $N_{\Delta q}$ - number of substations with automatic control devices $\cos\phi$; N_{nc} - the total number of substations in the enterprise.

The indicator of the efficiency of the enterprise's power supply system ($K_{\text{ЭЭ}}$) is proposed to be determined by the following formula:

$$K_{\text{ЭЭ}} = K_{\text{Э}} \cdot K_{\text{к}} \cdot K_{\text{р}} \cdot K_{\text{а}} \quad (6)$$

Where: $K_{\text{Э}}$ - energy coefficient, $K_{\text{к}}$ - quality factor, $K_{\text{р}}$ - coefficient of reservation, $K_{\text{а}}$ - coefficient of automation of the power supply system, $K_{\text{а}}$ - coefficient of efficiency of the power supply system of the enterprise.

According to [1] and [2], in general-purpose power supply systems, 3 groups of enterprises can be distinguished according to the energy efficiency of the power supply system. These are group A- (0.86-1), group B (0.74-0.85) and group C (0-0.73).

Enterprises that fall into group A need to be stimulated, and enterprises that fall into

group C should be recommended to conduct an energy survey of the enterprise's power supply system. For the automated calculation of the indicator, a computer program "Evaluation of the efficiency of the power supply system of an enterprise" based on Delphi has been developed.

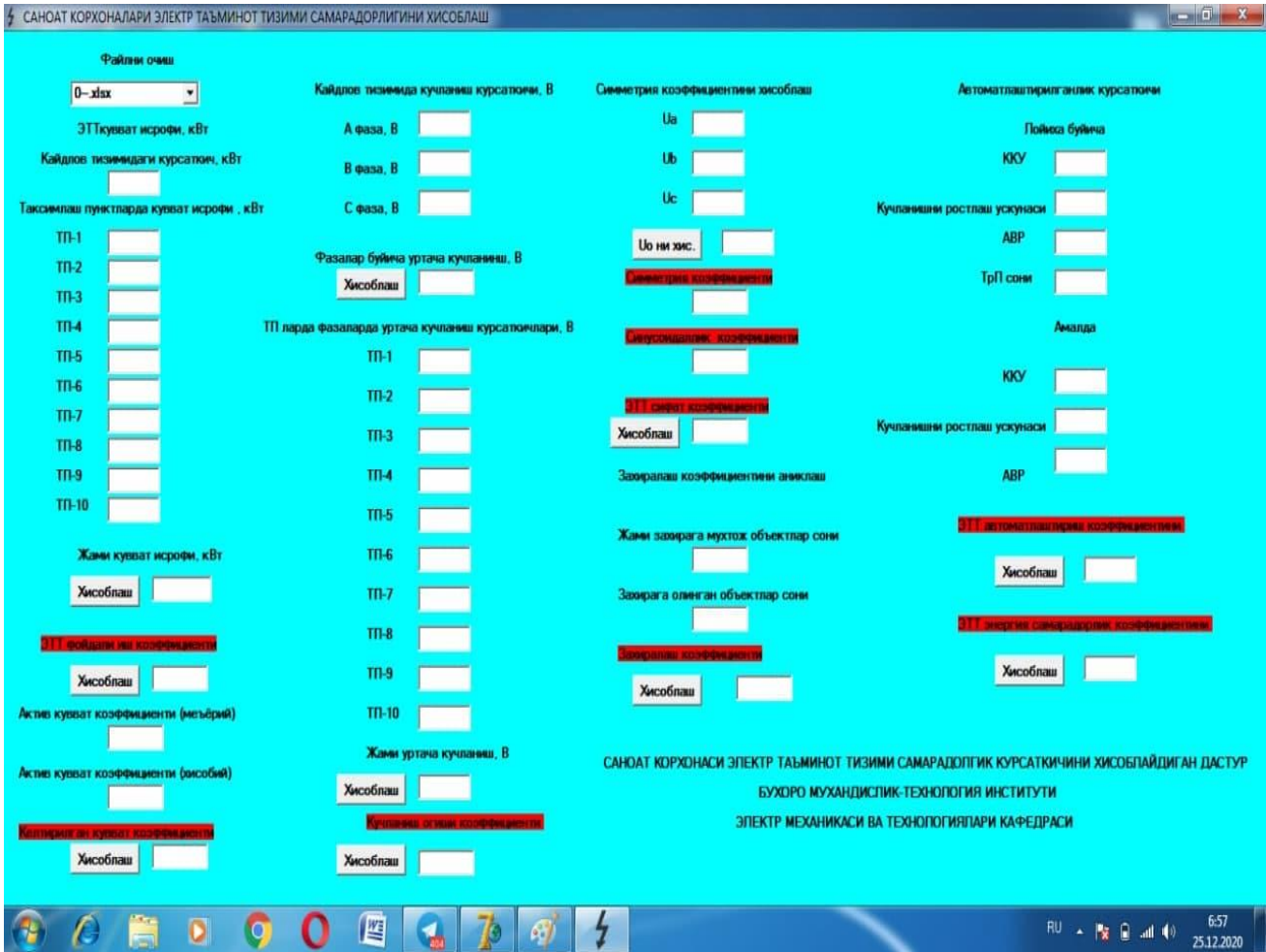

Fig. 1. Screenshot of the program “Evaluation of the efficiency of the power supply system of the enterprise”.

The program automatically reads the indicators from commercial electricity meters, the rest of the indicators are entered manually after an express analysis of the enterprise documentation.

The developed methodology was used during an energy survey of an industrial enterprise LLC Evrosnar in the Jondor region of the Bukhara region to identify the

reserve of energy savings. EVROSNAR Ltd. is a press and extraction oil company. The main types of products manufactured by this enterprise are: refined oil (final product); black oil (intermediate product). In terms of technological equipment, the enterprise operates around the clock. The enterprise is supplied with electricity from the Zhondor substation by

two overhead lines through feeders. There are two transformers TP, one of them is backup: 1-transformer - TM-1600 kVA, is functioning at this time; 2-transformer -

TM-1000 kVA, standby. The transformer substation has 2 sets of stationary reactive power compensator for 700 and 500 kVAr. Power

The results are shown in Table-1.

Coefficient	$K_{ЭН}$	$K_{Кач}$	K_p	$K_{ав}$	$K_{ЭЭ}$
During EA	0,8	0,93	0,97	0,95	0,68

After ESM	0,97	0,96	1	1	0,93
The change %	+17	+3	+3	+5	+25

Table 1. Values of changes in the efficiency coefficients of the power supply system at the enterprises of Evrosnar LLC before and after the implementation of measures to improve the energy efficiency of the power supply system.

As can be seen from the table, this technique allows a deeper analysis of the possibilities of energy saving and the potential for increasing the energy efficiency of the enterprise. Based on the analysis data according to the developed methodology, it was possible to develop 24 measures to improve the energy efficiency of the enterprise and increase the efficiency ratio by 25%.

Conclusion

The developed technique allows:

1. The developed methodology allows, on the basis of a comprehensive analysis of energy efficiency indicators, to identify energy saving reserves.
2. Allows you to make a rating on the energy efficiency of the power supply system of industrial enterprises

References:

1. Садуллаев Н.Н., Шобоев А.Х., Бозоров М.Б., Паноев А.Т. Система мониторинга электропотребления предприятия на основе коэффициента эффективности системы электроснабжения // Europäische Fachhochschule 2016 у. -P.43-46. URL: <https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=15123052260883211455&btnI=1&hl=ru>
2. Садуллаев Н.Н., Шобоев А.Х., Бозоров М.Б., Паноев А.Т // Оценка эффективности системы электроснабжения методом многокритериального анализа. Europäische Fachhochschule. 2016 у. -P.36-39. URL: <https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=11859751360430977136&btnI=1&hl=ru>
3. Мухторов А.Ф., Гафуров М.О., Аннаев З.Й. Надежность электротехнических систем предприятий с непрерывными технологическими процессами // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2020. 11(80). URL: <https://7universum.com/ru/tech/archive/item/10863> (дата обращения: 06.05.2021).

EFFECTIVE METHODS OF TEACHING WRITING (THE USE OF “CHARACTER WHEEL” METHOD)

Turdubekova Iroda Oybek qizi¹, Pazilova Nasibaxon Muhammadqosimovna²

¹ Andijan state university, second-year student,

² Andijan state university, docent

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4904069>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021

Accepted: 25th May 2021

Online: 30th May 2021

KEY WORDS

language skills, grammar, vocabulary, teaching the writing skill, teaching methods, problems, solutions

ABSTRACT

This article studies the problems of teaching writing and develops learners' writing habits and skills. It gives information about effective methods of teaching writing.

The developing of the language skills has always been a very hard and an interesting task. An English teacher always faces a challenge to teach the writing skill to the foreign language students especially at university. As one of the language skills, writing is excelled only when the other three language skills are excelled. It is the combination of process and product. It involves mastery in grammar and vocabulary to present the message. It requires self-knowledge to express the thought process. It is felt a dry exercise, only used to write the exams. Though the students have the knowledge in English finds it difficult to express. Most of them depend on rote system to get through the examination. If the teacher is asked to teach the students whose English knowledge is absolutely poor at university, it becomes a challenge. We tried all the traditional methods and modern methods to teach writing here in our university and found out the reasons for the problem.

The process of writing suggests that we can actually teach students how to write with

coherence, an appropriate grammar structure and an acceptable spelling. Being a teacher it is important to discuss the objectives of writing skill and let the students know that their script will speak in their absence. The main reason for teaching writing is to help the students express their thoughts into words. One of the effective ways to do this is to motivate the students and make them aware of the steps involved in effective writing. Four reasons why students dislike writing are:

1. It leaves as more permanent record of proficiency than speaking; so it seems a threat for them.
2. Students feel that they lack sufficient knowledge of the language.
3. Students believe that writing must be grammatically correct.
4. They think that formal correctness must be achieved at their very first attempt.

In terms of teaching writing for language learners teacher should consider some aspects in teaching writing. Every single lesson requires careful preparation- need to think about a variety of techniques, activities

and teaching aids to make the lesson appealing to the students. In many classes, attention in writing is very limited because writing is only to be as a testing tool. It may be that makes teaching and learning writing skill to be bored. By the time the students join the university, they are expected to have some knowledge in grammar, spelling of the words, word order and vocabulary. Though they hail from vernacular medium, they are exposed to English language teaching at certain level of their schooling. Though English has been introduced as a language study, they learn it as a subject. Hence, they do not show any interest to use it as a language; instead they feel that it is a subject to be passed.

Secondly, most of the time the students show interest to copy, memorize and present in the examinations. Unfortunately, the examination exams the retention power of the students and give less importance to the language aspect. Hence they are not aware of the various types of writing and the suitable language to use accordingly.

Thirdly, the students face lots of problems at university, when they fail to discriminate the styles of writing and methods and vocabulary to use under different headings.

Fourthly, the causes of not showing interest in writing may be lack of motivation to learn English and the teacher's lack of interest. Environmental reasons include the use of the mother tongue, few opportunities to practice English, and isolated culture.

Finally, the writing activities should be geared to their needs and interests. They should be linked to the real life whenever possible. When we talk about writing is necessary to remember that there are three inseparable aspects when teaching it; Writing as a channel of a Foreign Language is the use of it alongside listening, speaking and reading

in the process of learning important elements of the language;

In the present work we pretend to give useful information about the developing of writing skills and give some practical teaching ideas for this purpose contributing to improve teacher's knowledge about this topic.

Then, we would like to state what the word practical means. From our point of view, a practical teaching idea has something to do with a good idea, characterized by being attractive, exciting, and applicable to real life and taking into account the environment, context and most of all, the learners' needs and interests. Thus, teachers should know how to teach writing to be effective. Now we are going to present some effective methods, which motivate students, to teach writing skills.

The name of the method is called **"Character wheel"** which is more effective method. In order to use this method in class, teacher should collect a picture from each student and divide the class in two groups. Then the teacher distributes a picture to each student. Now each student names their pictures and writes on the paper under the picture. Then the student passes the picture to the person on his or her right and this person adds the age, occupation and again passes next student who continues completing. They may also write marital status and size of the family, address, hobbies and interests, one thing the person loves and one thing the person hates. The next it will be imagination step. Each student writes two sentences under the picture about "What did they do yesterday"? Then the student passes the picture to the person on his or her left. After having ended the paper, it should be returned to the person who made the first contribution. Let the students read and find their errors. This method not only improves student's writing skills but also develops their critical and creative thinking skills.

It took some of our time to motivate the students. Later on the small group activities really developed a competitive spirit among the students. We prepared the learning objectives for our lessons and understood our students' learning styles and started implementing successfully and encouraged to

students to practice writing as a skill. We used instructional scaffolding in learning process to promote deeper level of learning. The support, that has been given, tailored to the needs of the students with a goal to help the students achieving his or her learning goals.

References:

1. Hutchinson, T., and A. Waters. 1987. *English for Specific Purposes*. Cambridge: Cambridge University Press. Print
 2. Linse, C & Nunan, D. 2005. *Practical English Language Teaching: Young Learners*. New York: McGraw-Hill Companies. Print
 3. Zerín, S. 2007. *Teaching Writing to young Learners*. BRAC University
- Richard. J. and Rodgers. T., (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Second Edition. Cambridge University Press. Print

THE IMPORTANCE OF PROJECT-BASED LEARNING IN TEACHING ENGLISH

Pazilova Barchinoy Toxirjon qizi¹, S.O.Solijanov²

¹ Andijan state university, second-year student

² Andijan state university, The faculty of foreign languages, The department of English Phonetics

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4904075>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021

Accepted: 25th May 2021

Online: 30th May 2021

KEY WORDS

creativeness, autonomous, teaching method, project-based learning, task-based learning, problem-solving, decision-making.

ABSTRACT

This article deals with the problem of teaching English in Higher education. It studies the importance of project-based learning in teaching process and the ways of using this type of learning in teaching English.

The English language is developing in all spheres day by day, since the development of the world includes the most important two section: technology and the English language. The English language has already been like a bridge among the world countries in all fields: education, medicine, technology, politics, economy, social fields, science, industry, business, and other most important ones. On the other hand, most necessary sources; books, magazines, international journals, encyclopedias, are published; audio and video listening materials are recorded in English. Definitely, they should learn them, due to get better job and developing both their career and country as well.

For these several reasons, in Uzbekistan is being more paid attention to learn and teach the English language, even it is pointed by law. There are specific issues, on learning and teaching English language in Uzbekistan, of National system of preparing specialists; besides it retraining and preparing English language teachers makes

responsibility for the Ministry of High Education, that is why, it has several decrees on developing teaching methods and teachers' knowledge, making the best and modern condition at schools, lyceums, colleges, institutes, universities and other education institutions.

Teaching language is one of the most difficult and long-term process, in order to do it more effectively. As we know that there are four skills: speaking, listening, reading and writing. These skills are taught in separately and a different way with different approach. For these reasons, integrating all skills is one of the difficult and complicated tasks in teaching process. There are some approaches for integrated teaching and project-based learning can be alternative method. Project-Based Learning in teaching is totally practical and based on self-study, it improves learners' creativeness, autonomous and outlook. Using this method on teaching integrated skills widen students' all skills such as speaking, listening, reading, and writing which include grammar

and vocabulary as well. It is known that in developing of most nations' relationship period, it is very important to learn and use language in reality to communicate with other people in different nationalities. However, it is not enough, just being bilingual, owing to myriad people know more than two languages over the world. There is a very crucial question that improving people's thinking skills, at the same time, increase their mind and make necessary condition for working on themselves, not just doing everything as ordered, and directed. Project-Based Learning in teaching integrated skills has already been unquestionable solution in modern education system. It is proven that learning language is not easy procedure, though to speak in other language, even in target one, speakers must know what to say. Until this century, it is thought how to use language; nonetheless, it is pointed as just learning by heart as poem. In several research works, it is shown the upcoming, advantages and effectiveness, experience, different methods and background points of several scientists in education system of Project-Based Learning in teaching integrated skills. Project Based Learning has been pointing as the process of teaching and learning for ten years and most researches in this topic were done just in a few period, in consequence, it is modern method. In the next step of working on it, it should be found the effectiveness in reality, so in this review, the strength and weaknesses are looked through, checked and proved.

Project Based learning (PBL) is a figure or model that make the environment to learners with different interactive and sometimes simple, sometimes complex projects. According to the definitions found in PBL handbooks for teachers, —projects are complex tasks, based on challenging questions or problems, that involve students in design, problem-solving, decision-making, or

investigative activities which give students the opportunity to work relatively autonomously over extended periods of time; and culminate in realistic products or presentations.

It is necessary to purpose for the educational goals of learners, but not strict direction, it is incorporation of adult-learners skills. When learning process includes all, need skills it can be completely affective source for users. In order to widening the features of modern PBL, double important statement should be included that authentic questions and cognitive-technology-based as well. Besides them, increase in comprehensive school, social and community services and strict enough topics are equally important.

The PBL approach takes learner-centeredness to a higher level. It shares many aspects with TBL, but if anything, it is even more ambitious. Whereas TBL makes a task the central focus of a lesson, PBL often makes a task the focus of a whole term or academic year. Again, as with TBL, different teachers approach project work in different ways. Some use it as the basis for a whole year's work; others dedicate a certain amount of time alongside the syllabus. Some use projects only on short courses or 'intensives'. Others try to get their schools to base their whole curriculums on it. But there are generally considered to be four elements which are common to all project-based activities/classes/courses:

1. A central topic from which all the activities derive and which drives the project towards a final objective.
2. Access to means of investigation (the Internet has made this part of project work much easier) to collect, analyze and use information.
3. Plenty of opportunities for sharing ideas, collaborating and communicating. Interaction with other learners is fundamental to PBL.

4. A final product (often produced using new technologies available to us) in the form of posters, presentations, reports, videos, webpage, blogs and so on.

The role of the teacher and the learner in the PBL approach is very similar to the TBL approach. Learners are given freedom to go about solving problems or sharing information in the way they see fit. The teacher's role is monitor and facilitator, setting up frameworks for communication, providing access to information and helping with language where necessary, and giving students opportunities to produce a final product or presentation. As with TBL, the teacher monitors interaction but doesn't interrupt, dealing with language problems at another moment.

The advantages and disadvantages of PBL are similar to those of TBL, but the obvious attraction of project-based learning is the motivating element, especially for younger learners. Projects bring real life into the classroom; instead of learning about how plants grow (and all the language that goes

with it), you actually grow the plant and see for yourself. It brings facts to life. The American educational theorist John Dewey wrote "education is not a preparation for life; education is life itself". Project work allows 'life itself' to form part of the classroom and provides hundreds of opportunities for learning. Apart from the fun element, project work involves real life communicative situations, (analyzing, deciding, editing, rejecting, organizing, delegating ...) and often involves multi-disciplinary skills which can be brought from other subjects. All in all, it promotes a higher level of thinking than just learning vocabulary and structures.

In conclusion, students experience increased motivation, autonomy, self-study, scientific-working and affirmative attitude toward English and Project-Based Learning performs outcomes for both teachers and students, a good number of project-work supporters assert that the positive sides outweigh the negative ones.

References:

1. Jones Rasmussen, Moffit, 1997
2. Thomas, Mergendoller, Michaelson, 1999.

PHILOSOPHICAL UNDERSTANDING OF LANGUAGE

Jumayev Muhammadali Alisher o'g'li ¹

¹ Samarkand State Institute of Foreign Languages, 1st stage master

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4904108>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021

Accepted: 25th May 2021

Online: 30th May 2021

KEY WORDS

language, linguistics,
philosophy of language,
world languages,
globalization, man.

ABSTRACT

The article deals with the issues of the philosophical study of language as a special sign system underlying structural linguistics.

TILNI FALSAFIY TUSHUNUSH

Jumayev Muhammadali Alisher o'g'li ¹

¹ Samarqand davlat chet tillari instituti 1-bosqich magistranti

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20-May 2021

Ma'qullandi: 25-May 2021

Chop etildi: 30-May 2021

KALIT SO'ZLAR

til, tilshunoslik, til falsafasi,
jahon tillari, globallashuv,
inson

ANNOTATSIYA

Maqolada tilni tarkibiy tilshunoslik asosida yotadigan o'ziga xos belgilar tizimi sifatida falsafiy jihatdan tadqiq etish masalalari bayon qilingan.

Insoniyat taraqqiyotida til voqelikni bilishning, ijtimoiy borliqni idrok etishning ham muhim vositasi bo'lib xizmat qilgan. Natijada insonning kommunikativ va bilishga oid faoliyatida yagona bir vosita - tildan foydalanish umumbashariy taraqqiyotning muvaffaqiyatini ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Shuning uchun, dunyo bu dunyoni ko'rgan odamlarning tili va madaniyati prizmasi (ko'p tomonlama kesishmasi) orqali paydo bo'ladi. Taniqli rossiyalik olim Yu.S. Stepanovning aytishicha, til, go'yo sezilmas ravishda faylasuflarning nazariy fikrlarini boshqaradi, fikrlashga olimlarning

universalligi shaklini beradi, deb ta'kidlaydi. [1; Stepanov, 1985, 5-bet].

Barchamizga ma'lumki, hozirgi globallashgan jamiyatda til va tafakkurning o'zaro aloqadorligi juda muhim ahamiyatga egadir. Chunki, hozirgi kunda istalgan soha bo'yicha chet mamlakatlar bilan o'zaro hamkorlik olib borish, ularning rivojlangan va boy tajribasini o'zlashtirib, mamlakatimizga olib kirishda, ular bilan chet tillarda qiynalmasdan muloqot olib bora olish zaruriyati xorijiy tillarni bilishning nechog'lik ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Jahonda kechayotgan ijtimoiy-lisoniy jarayonlarning va umuman, tilning ijtimoiy tabiatini namoyon etuvchi hodisalarning

tadqiqiga salmoqli hissa qo'shgan U.Labov, D.Xayms, R.Hadson, P.Tradjill, M.Yuu, L.B.Nikolskiy, V.I.Belikov va L.P.Krisin, A.D.Shveyser, Q.X.Xonazarov, A.Rustamov, Sh.Safarov, P.Qodirov, Yu.Abdullayev va A.M.Bushuy hamda boshqa tadqiqotchilarning nomlarini keltirib o'tishimiz mumkin.

Ularning tilga juda ko'p turli xil ta'riflar beradi, jumladan, taniqli olim Yu.S. Stepanov quyidagicha ta'rif beradi; Til - bu aloqa va bilish maqsadlarida foydalaniladigan belgi tizimidir. U tomonidan ilgari surilgan qarashlariga e'tibor qaratsak, zamonaviy fanda tilning 17 ta ta'rifini keltirib o'tadi [2; Степанов Ю.С.

1995. С.28.], qaysiki, ularning har biri o'z yo'nalishini yoki hatto o'z tilshunosligini shakllantiradi. Binobarin,

1. Til tabiiy mahsulot sifatida (naturalistik yo'nalish).
2. Til - bu ruhiy mohiyat (yosh grammatizmning psixologik yo'nalishi, psixolingvistika).
3. Til belgining mohiyati (lingosemiotikalar).
4. Til ijtimoiy birlik sifatida (sotsiolingvistika).
5. Til tizim-tarkibiy ta'lim sifatida (XX asr an'anaviy tilshunosligi).
6. Til ta'sir qilish vositasi sifatida (pragmalingvistika va taklif qiluvchi tilshunoslik).
7. Til kompyuter kodi sifatida (hisoblash lingvistikasi).
8. Til madaniyatning mahsuloti va vositasi sifatida (lingvokulturologiya).
9. Til aqliy shaxs sifatida (kognitiv tilshunoslik) va boshqalar.

Biz ularni bir nechtasini umumlashtirsak, til - bu butun hayotimizning ramzi, hayotimizda tildan yashiradigan hech narsa yo'q. Shuning uchun til zamonaviy falsafa uchun ham, til falsafasi uchun ham eng muhim muammolardan biridir.

Tilshunoslik bo'yicha yirik mutaxassis Yu.S. Stepanovning tadqiqotlariga e'tibor qaratadigan bo'lsak, uning "Til va uslub: zamonaviy til falsafasi sari" (Moskva, 1998) asarida olim zamonaviy til falsafasidagi neorealistik oqim to'g'risida tushunchani rivojlantirdi. U til falsafasini realizm, nominalizm yoki neorealizm pozitsiyasi bilan ma'lum falsafiy pozitsiya bilan bog'liq bo'lgan o'ziga xos paradigma yoki tilga nisbatan hukmron qarash sifatida tushungan. Til falsafasi, Yu.S. Stepanova fikricha, falsafa, tilshunoslik va mantiq chorrahasida shakllangan.

Globalashuv jarayoni turli tillar va madaniyatlarda so'zlashuvchilarning ongini birlashtirishga, odamlar o'rtasidagi haqiqiy muloqotni texnik ma'lumot almashish bilan almashtirishga olib kelmoqdai. Lingvistik to'siqlar globalashuv sharoitida samarali madaniyatlararo muloqotni amalga oshirishda asosiy to'siqlar hisoblanmoqda. Globalashuvning asosiy lisoniy to'siqlari dunyoning etnik kognitiv manzarasi, til to'sig'i, nutq to'sig'i, og'zaki bo'lmagan muloqot, turli darajadagi tushuncha bilan bog'liq. Globalashuv sharoitida samarali muloqot qilish uchun nafaqat chet tilini bilish, balki dunyoning milliy lingvistik rasmlarini ongda birlashtirish zarur. Bu, ayniqsa, AQSh, Hindiston, Shveysariya, Frantsiya, Germaniya, Nigeriya kabi davlatlarda ikki tilli tillarning ko'payishiga olib keldi.

Shu o'rinda quyidagi masalaga e'tiborni qaratish zarur. BMT til muommolarni oqilona hal etish bo'yicha keyingi yillarda globalashuv davrida kichik tillarni saqlab qolish global ahamiyatiga ega ekanligi haqida bir qancha akt va deklaratsiya normalarini qabul qildi. Bularni dotsent A.N.Usmonov quyidagicha keltirib o'tadi [3; Усмонов А.Н.2019, B.6]:

1. Inson huquqlari to'g'risidagi Vena deklaratsiya (1999y.);

2. BMT o'z chaqiriqlarida ko'p tillikka katta e'tibor berib kelmoqda (dekabr, 1999y.);

3. BMTning 52/262(2bob) rezolyutsiyasida hamma tillarni saqlab qolishga, yoqolib ketishiga yo'l qo'ymaslikga qaratilgan;

4. BMTning 58-sessiyada (2013) bosh kotib o'z ma'ruzasida dunyodagi barcha tillarni saqlab qolish va taraqqiy etishga chaqirdi.

Umuman olganda, milliy tillar xalqaro standartlar asosida himoyalangan bo'lsada, hali amalda qilinadigan ishlar ko'p globallashuv davrida til masalasiga YUNESKOning 2013 yildagi "Tillarning yashovchanligi va yo'qolib ketish havfi" mavzusidagi uchrashuvida berilgan tavsiyanoma va hujjat qabul qilish o'z natijasini berdi, bu hujjatlarni qilishdan maqsad, kichik tillarning yashovchanlik yo'llari darajasini ko'tarish belgilandi va tilni holati bo'yicha baholash mezonini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, til falsafasi - bu so'nggi qirq o'n yillikda faolligi pasaygan

mavzudir, bugungi kunda bir nechta yirik faylasuflar uni asosiy tadqiqot mavzusi sifatida ko'rib chiqishlari shundan dalolat beradi.

Hozirgi globallashuv jarayoni kechayotgan bir paytda dunyoda har bir mamlakat o'zining madaniyati va ilm-fanini saqlab qolishga hamda rivojlantirishga intilmoqda. Bu borada O'zbekistonda til falsafasi ilmiy yo'nalishiga asos solgan va shu mavzuda ilmiy izlanishlar olib borishga o'nlab shogirdlarni yo'naltirgan Qo'chqor Xonazarovning ilmiy-pedagogik faoliyatini e'tirof etish muhimdir.

Qadiymiy bitiklarimizda shunday so'zlar mavjud: bir kuni temuriy podshoh Husayn Boyqaro buyuk Alisher Navoiydan "Boshga tushgan muammolar qayerdan keladi?"-deb so'rganida Alsher Navoiy shunday javob beradi: "Tilingdan"-deb. Shunday ekan, falsafada muammo bo'lib turgan til bu - mo'jizaviydir. Uni inson o'zining faqat ezgu niyatlari uchun qurol qilishi kerakligini anglab yetishi uchun falsafa fani til muammosi bilan ko'proq va atroflicha shug'ullanishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Степанов Ю.С. В трехмерном пространстве языка: Семиотические проблемы лингвистики, философии, искусства. М.: Наука, 1985. - С.5.
2. Степанов Ю.С. Изменчивый образ языка в науке XX века // Язык и наука конца XX века. Под ред. Ю.С. Степанова. М.: ИЯ РАН, 1995. - С.28.
3. Усмонов А.Н. Глобаллашув шароитда жахон тилларнинг муаммолари// "Инглиз тилини ўрганишда инновациялар ва ўқитиш амалиёти" Халқаро илмий-амалий конференция, 2019 йил 15 март. - Toshkent - "Innovatsiya-ziyo" – 2019. -B.6.
4. Alikulov, X., Haqqulov, N. Q. Spiritual maturity and philosophical thinking dependence of development // ISJ Theoretical & Applied Science 04(84) 2020. Pages: 164-167.
5. Haqqulov, Nabijon Qahramonovich (2020) "INTERNATIONAL TOLERANCE IN THE EDUCATIONAL VIEWS OF SIDDIKI-AJZI," Scientific Bulletin of Namangan State University: Vol. 2 : Iss. 10 , Article 46. Available at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu/vol2/iss10/46>
6. Haqqulov N.Q. Perfect generation - personality of private education and humanity facilities // "МИРОВАЯ НАУКА" международное электронное научно-практическое периодическое издание. -2019. - №2(23). - С.62-63

7. Сафаров А.И., Хаккулов Н.К. Свойственные качества совершенному человеку в суфизме // Современная наука как социально-политический факторразвития государства: материалы международной научно практической конференции (10 мая 2019г., Москва) Отв. ред. Зарайский А.А.– Издательство ЦПМ «Академия Бизнеса», Саратов 2019. С. 48-50.
8. Ҳаққулов Н.Қ. Сиддиқий-Ажзийнинг ижтимоий-фалсафий қарашлари// Falsafa va Hayot | Философия и Жизнь || Philosophy and Life. - 2020.- №SI-2Б. –Б.162-171.

IMPLEMENTING PREPARATION FOR THE PIRLS INTERNATIONAL ASSESSMENT PROGRAM IN 4TH GRADE EDUCATIONAL CLASSES

Mahmudova Namuna ¹

¹ Master of the I stage of the theory and methodology of education and upbringing (primary education) of TSPU named after Nizami

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4904126>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021
Accepted: 25th May 2021
Online: 30th May 2021

KEY WORDS

Educational lessons, PIRLS international assessment program, PIRLS preparation exercises, logical thinking, reading literacy, text comprehension.

ABSTRACT

This article provides suggestions on the use and importance of PIRLS (The Progress in International Reading Literacy Study) in Grade 4 education.

4-SINF TARBIYA DARSLARIDA PIRLS XALQARO BAHOLASH DASTURIGA TAYYORGARLIKNI TATBIQ ETISH

Mahmudova Namuna ¹

¹ Nizomiy nomidagi TDPU ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang'ich ta'lim) yo'nalishi I bosqich magistranti

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20-May 2021
Ma'qullandi: 25-May 2021
Chop etildi: 30-May 2021

KALIT SO'ZLAR

Tarbiya darslari, PIRLS xalqaro baholash dasturi, PIRLSga tayyorgarlik mashqlari, mantiqiy tafakkur, o'qish savodxonligi, matnni tushunish.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada 4-sinf tarbiya darslarida PIRLS (The Progress in International Reading Literacy Study - boshlang'ich sinf o'quvchilarining matnni o'qib tushunish darajasini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqot dasturi)ga tayyorgarlik mashqlaridan foydalanish va uning ahamiyati borasida takliflar keltirilgan.

Boshlang'ich ta'lim tizimiga yangidan joriy etilgan "Tarbiya" darslarining asosiy maqsadi – yosh avlodni ma'nan barkamol qilib tarbiyalash, iqtidori va intellektual salohiyatini oshirish bilan birga, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq bo'lishdek buyuk xislatlarni tarkib toptirishdan iborat. Shu maqsaddan kelib chiqqan holda, ta'lim

samaradorligini yanada oshirish yo'llarini ishlab chiqish, o'qitishning interfaol metodlari va innovatsion texnologiyalaridan foydalanish keng miqyosda yo'lga qo'yilmoqda. Shu bilan bir qatorda, bugungi kunning muhim talablaridan bo'lgan xalqaro baholash dasturlariga tayyorgarlik ko'rish ham ustuvor vazifalardan biri bo'lib qolmoqda, chunki bu

dasturlar o'quvchilarning o'zlashtirish va fikrlash darajasini baholashga qaratilgan va ularni xalqaro darajada tekshiradigan tadqiqotlardir. Baholash dasturlariga tayyorgarlik mashqlarini "Tarbiya" darslarida qo'llash o'quvchilarning matn mazmunini teran anglashlariga, chuqur mantiqiy tahlil qila olish qobiliyatining rivojlanishiga turtki bo'ladi.

Ana shunday dasturlardan biri – PIRLS (The Progress in International Reading Literacy Study) - boshlang'ich sinf o'quvchilarining matn o'qib tushunish darajasini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqot dasturi. Ushbu dastur boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qib tushunish darajalarini qay darajada rivojlanganligi haqidagi ma'lumotlarni xalqaro miqyosda taqqoslash imkonini beradigan, o'qish va o'qitishni yaxshilash uchun ta'lim sohasidagi davlat siyosatiga oid ma'lumotlarni taqdim etadigan yirik xalqaro

baholash dasturidir. Dasturga mos tayyorgarlik mashqlari ishlab chiqilgan bo'lib, asosan, ulardan "O'qish" darslarida foydalaniladi. Ularni "Tarbiya" darslari amaliyotiga ham joriy etish samarali natija beradi, chunki bu fanda ham asosiy mashg'ulotlar matn va uning ustida ishlashdan iborat. Shu bois, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi ta'lim sifatini nazorat qilish inspeksiyasi ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi tomonidan ishlab chiqilgan 4-sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini aniqlash bo'yicha PIRLS xalqaro tadqiqotiga tayyorgarlik ko'rish mashq daftariga asoslangan holda, PIRLS xalqaro baholash dasturidan "Tarbiya" darslaridagi ayrim mavzularni mustahkamlashda foydalanishni ko'rib chiqamiz. Mashq daftarida quyidagicha yo'riqnoma keltirilgan:

Yo'riqnoma

Hurmatli o'quvchi! Siz ushbu mashq daftarini bajarish uchun unda berilgan hikoya yoki maqolalarni o'qib chiqishingiz va o'qiganlaringiz yuzasidan savollarga javob berishingiz lozim bo'ladi. Ba'zi savollar osonroq va ba'zilari esa murakkabroq bo'lib tuyulishi mumkin. Siz barcha savollarga javob berishga harakat qiling.

Siz turli xil savollarga javob berishingiz kerak bo'ladi. Ayrim savollarga 4 ta variantdan iborat bo'lgan harflar bilan belgilanadigan javoblar keltiriladi. Siz o'zingizning fikringizga ko'ra to'g'ri javobga tegishli bo'lgan harfni belgilang.

1 – namunada shunday savol berilgan va namuna tarzda javobni qanday belgilash ko'rsatilgan.

1-namuna

1. Bir haftada necha kun bor?

- A 2 kun
- B 4 kun
- C 7 kun
- D 10 kun

Javobda "C" harfi belgilangan, chunki bir haftada 7 kun bor. Agarda sizning javobingiz to'g'riligiga ishonchingiz komil bo'lmasa, sizning nazaringizda eng to'g'ridek ko'ringan javobni tanlab, keyingi topshiriqqa o'tishingiz mumkin.

Agar siz tanlagan javobingizni o'zgartirmoqchi bo'lsangiz, uning ustiga chizing va to'g'ri deb hisoblagan boshqa javobingizni belgilang hamda keyingi savolga o'ting. Buni qanday bajarishni 2 – namunada ko'rishingiz mumkin.

2-namuna

2. Bir haftada necha kun bor?

- A 2 kun
- B 4 kun
- C 7 kun
- D 10 kun

Ayrim vazifalarni bajarishda o'z javobingizni savolning tagidagi maxsus ajratilgan joyga yozishingiz kerak bo'ladi. 3 – namunada shunday savol keltirilgan.

3-namuna

3. Hikoyada aytilayotgan voqea yilning qaysi faslida bo'lib o'tgan?

3-namunada qalam va uning yonida 1 raqami tasvirlangan. Ushbu belgi mazkur savol uchun siz 1 ball olishingiz mumkinligini bildiradi.

4-namunada qalam va uning yonida 3 raqami tasvirlangan. Demak, ushbu savolning to'g'ri javobi uchun 3 ball olishingiz mumkin.

4-namuna

4. Aynan nima hikoyaning oxirini bir vaqtning o'zida ham qayg'uli ham zavqli qilmoqda? O'qiganlaringiz bo'yicha olgan ma'lumotlaringizdan foydalanib, o'z fikringizni tushuntirib bering.

Daftar ikki qismdan iborat. Har bir vazifani bajarishga 40 daqiqadan vaqt ajratiladi. Har bir vazifaning o'rtasida kichik tanaffus beriladi.

Hamma savollarga imkon qadar yaxshiroq javob berishga harakat qiling. Agar siz birorta savolga javob bera olmasangiz, keyingisiga o'tishingiz mumkin.

To'xtang

O'qituvchining ruxsatisiz navbatdagi sahifani ochmang.

4-sinf “Tarbiya” darsligi 63-betdagi “Muvaffaqiyat – bir jamoaga aylanishda” mavzusi bo`yicha quyidagicha mashqdan foydalanish mumkin:

Savollar: “Muvaffaqiyat –bir jamoaga birlashishda”

1. Voqea kim tomonidan hikoya qilingan?
 - Qizaloq
 - Ota
 - Bola
2. Sel qanday ofat?
 - Issiq shamol
 - Suv toshqini
 - Qum bo`roni
3. Oila davrasida nimani maslahatlashishdi?
 - Sel kelganligi va uning oqibatidan qanday qutulishni
 - Seldan talafot ko`rganlarga qanday yordam berishni
 - Sel bo`lgan joyga qanday yetib borishni
4. Nega ular o`z buyumlarini boshqalarga bermoqchi bo`lishdi?
 - Buyumlari eskirgandi
 - Seldan jabr ko`rganlarga yordam berish maqsadida
 - Buyumlarini sotish uchun
5. Seldan jabrlanganlar uchun ota o`z buyumlaridan tashqari yana nimalar xarid qildi?

6. Nima uchun ular narsalari hammaga yetmasligini bilishsa-da, ularni olib bermoqchi bo`lishdi?

7. Bolalar o`zlarining qaysi buyumlarini tengdoshlariga ulashmoqchi bo`lishdi? Nima uchun?

8. Hikoya so`ngida keltirilgan oila a`zolari o`rtasidagi suhbat mavzusiga e`tibor qarating. Nima sababdan bunday suhbat aynan oila davrasida uyushtirilgan deb hisoblaysiz?

PIRLS MASHQI UCHUN BAHOLASH MEZONI:

“MUVAFFAQIYAT – BIR JAMOAGA AYLANISHDA”, 1-VAZIFA

Javob:

1. A

“MUVAFFAQIYAT – BIR JAMOAGA AYLANISHDA”, 2-VAZIFA

Javob:

2. B

“MUVAFFAQIYAT – BIR JAMOAGA AYLANISHDA”, 3-VAZIFA

Javob:

3.B

“MUVAFFAQIYAT – BIR JAMOAGA AYLANISHDA”, 4-VAZIFA

Javob:

4.B

“MUVAFFAQIYAT – BIR JAMOAGA AYLANISHDA”, 5-VAZIFA

Maqsad: Badiiy matnlar orqali o`qish savodxonligini oshirish.

Jarayon: To`g`ri xulosalarni shakllantirish.

Javob qabul qilinadi – 1 ball:

Bu javob mazmunida ota sel oqibatida zarar ko'rganlarga yordam berish maqsadida do'kondan xarid qilgan narsalar to'g'ri keltirilgan bo'ladi.

Javob mazmuni: Ota seldan jabr ko'rganlar uchun do'kondan guruch, yog` va boshqa oziq mahsulotlari xarid qilganligi aytilgan bo'ladi.

Javob qabul qilinmaydi – 0 ball:

Javob mazmunida do'kondan xarid qilingan mahsulotlar nomi to'g'ri keltirilmagan bo'ladi.

Misollar:

- Xarid qilingan mahsulotlar bilan birga uydan olingan ro'zg'or buyumlari ham keltirilgan bo'lishi mumki,
- Yoki faqat ro'zg'or buyumlarining o'zi keltirib o'tilgan.

Javob yo'q – 0 ball: Javob berishga imkoniyat yo'q edi - (chop etish xatosi, sahifa o'tkazib yuborilgan va boshqa...). Javob uchun joy butkul bo'sh.

“MUVAFFAQIYAT – BIR JAMOAGA AYLANISHDA”, 6-VAZIFA

Maqsad: Badiiy matnlar orqali o'qish savodxonligini oshirish.

Jarayon: To'g'ri xulosalarni shakllantirish.

Javob qabul qilinadi – 1 ball:

Bu javob mazmunida ularning oilasiga o'xshash saxovatpesha oilalar ko'pligi va ular birlashishsa bir kuchga aylanishlari keltirilgan bo'ladi. Ya'ni hikoya ichidagi qizaloq va otasining shu mazmundagi suhbat qisqacha aks etgan bo'lishi kerak.

Javob mazmuni:

Bunday saxovatpesha insonlar ko'pligi va birgalikda hammaga yordam berish mumkinligi javobda aks etadi.

Javob qabul qilinmaydi -0 ball:

Javob mazmuniga mos to'g'ri mulohaza keltrilmagan.

Javob yo'q – 0 ball: Javob berishga imkoniyat yo'q edi - (chop etish xatosi, sahifa o'tkazib yuborilgan va boshqa...). Javob uchun joy butkul bo'sh.

“MUVAFFAQIYAT – BIR JAMOAGA AYLANISHDA”, 7-VAZIFA

Maqsad: Badiiy matnlar orqali o'qish savodxonligini oshirish.

Jarayon: To'g'ri xulosalarni shakllantirish.

Javob qabul qilinadi – 1 ball:

Bu javob mazmunida bolalar tabiiy ofat tufayli aziyat chekayotgan tengqurlariga yordam berish maqsadida olib chiqqan o'zlarining buyum va o'yinchoqlari nomi to'g'ri keltirilgan bo'ladi.

Javob mazmuni:

Qizlar o'yinchoq va qo'g'irchoqlarini, Komiljon esa futbol koptogini tengdoshlariga dalda bo'lish niyatida sovg'a qilmoqchiliklari aytib o'tilgan bo'ladi.

Javob qabul qilinmaydi - 0 ball:

Javob yo'q – 0 ball: Javob berishga imkoniyat yo'q edi - (chop etish xatosi, sahifa o'tkazib yuborilgan va boshqa...). Javob uchun joy butkul bo'sh.

“MUVAFFAQIYAT – BIR JAMOAGA AYLANISHDA”, 8-VAZIFA

Maqsad: Badiiy matnlar orqali o'qish savodxonligini oshirish.

Jarayon: To'g'ri xulosalarni shakllantirish.

Javob qabul qilinadi – 1 ball:

Javob mazmuniga mos fikr bildirilganda.

Javob mazmuni:

Oila tarbiya o'chog'i ekanligi, oilada olingan tarbiya ta'sirli va mustahkamroq bo'lishi, qisqa qilib aytganda, “qush uyasida ko'rganini qiladi” maqolining tavsifi aks etishi kerak.

Javob qabul qilinmaydi - 0 ball :

Javob mazmuniga mos bo'lmagan, mutlaqo noto'g'ri qarash keltirilganda.

Javob yo'q – 0 ball: Javob berishga imkoniyat yo'q edi - (chop etish xatosi, sahifa o'tkazib yuborilgan va boshqa...). Javob uchun joy butkul bo'sh.

PIRLS dasturiga tayyorgarlik mashqlari “Tarbiya” darslarida matnni o'qib tushunishlari, undan chiqqan xulosalarini yozma tarzda aniq ifodalay olish

ko`nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu orqali esa o`quvchilar o`z mustaqil qarashlariga ega bo`ladilar, ushbu qarashlarini

muhokama jarayonida bemalol bildira olish layoqatini qo`lga kiritadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shermuhammedova S va boshq. Tarbiya. Umumiy o`rta ta`lim maktablarining 4-sinfi uchun darslik. Toshkent -“O`zbekiston” 2020-yil.
2. O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi ta`lim sifatini nazorat qilish inspeksiyasi ta`lim sifatini baholash bo`yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi. 4-sinf o`quvchilarining o`qish savodxonligini aniqlash bo`yicha PIRLS xalqaro tadqiqotiga tayyorgarlik ko`rish mashq daftari.
3. **Internet manbalari:**
 - www.Eduportal.uz
 - www.ziyonet.uz
 - www.markaz.tdi.uz
 - www.youtube.com. Milliy markaz

INTERPRETATION OF LOVE IN MASHRAB'S CREATION

Bahronova Dilmora Alisher qizi¹, Eshonqulova Feruza Husniddin qizi²

¹ Student of Bukhara State University, Faculty of Philology

² Student of Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4904151>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021

Accepted: 25th May 2021

Online: 30th May 2021

KEY WORDS

Lomakon, Boyazid Bistomi, Sheikh Shibli, Sheikh Fariddin Attar, Mansur Halloj, Imamiddin Nasimi, Sheikh San'an, "Analhaq"

ABSTRACT

This article describes one of the priorities in Mashrab's work, Ishqsharhi and the description of true lovers (on the example of a ghazal). Through the analysis and interpretation of the poet's ghazal, the article clearly reveals the views and ideas of the poet, the issue of the pain and love.

MASHRAB IJODIDA ISHQ TALQINI

Bahronova Dilmora Alisher qizi¹, Eshonqulova Feruza Husniddin qizi²

¹ Buxoro Davlat Universiteti filologiya fakulteti talabasi

² Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti talabasi

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20-May 2021

Ma'qullandi: 25-May 2021

Chop etildi: 30-May 2021

KALIT SO'ZLAR

Lomakon, Boyazid Bistomi, Shayx Shibliy, Shayx Fariddin Attor, Mansur Halloj, Imomiddin Nasimi, Shayx San'on, "Analhaq"

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Mashrab ijodida ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lgan ishqsharhi va chin oshiqlar tavsifi keltirilgan (bir g'azal misolida). Maqolada shoir g'azalini tahlil qilish va sharhlash orqali undagi mashrabona qarashlar va g'oyalar, mashrabona dard va ishq masalasi aniq ochib berilgan.

Buyuk mutasavvuf Yunus Emro ta'kidlaganidek, toqqa tushsa uni kul aylaydigan, ko'ngillarga yo'l aylaydigan, sultonlarni qul qiladigan jur'atli tuyg'udir ishq. Dengizlarni qaynatadigan, mavjga solib o'ynatadigan, qoyalarni so'ylatadigan quvvatli tuyg'udir ishq. Aqlarni shoshiradigan, daryolarni toshiradigan, necha jigarlarni pishiradigan o'tli tuyg'udir ishq. Oshiqni chorasiz ahvolga solib qo'yadigan, uni dardli qiladigan, subyektini obyektga aylantirib qo'yadigan lazzatli tuyg'udir ishq.

Qadrsizga berilmaydigan hurmatli tuyg'udir ishq.

Mashrab ana shunday qimmatli ishq ichra yonib yashagan samandardir. Mashrab ijodining markaziy masalasi ham ishqdir. Shuning uchun ham Mashrab deyarli hamma muammo, hamma haqiqatlarga ishq nigohi bilan qaraydi va ularni ishq kuch – quvvati bilan hal qiladi.

Lomakonni¹shahrida oshiqni shaydo qildi ishq,
Anbiyo-u avliyolarni huvaydo² qildi ishq.

Jilvasini ko`rsatib, zohirda³ elga rang - barang
Or-u nomusdin kechib , olamg`a g`avg`o qildi ishq.

Yoshiyetmishgayetib, sotturdio`zniBoyazid
Ma`rifat bozorida , ko`rgil, na savdo qildi ishq.

Shayx Shibliy , shayx Attor ul “Analhaq” suhbatin –
Qurdi , ichdi bodani , Mansurni dordo qildi ishq.

“Kufr aytti !” deb Nasimiy terisini suydilar ,
Go`sht-u po`stin so`zlatib , olamga go`yo qildi ishq.

Shayx San`ondin bo`lib to`rt yuz murid⁴ sohibkamol ,
Ko`rdi tarsozodani xo`kbonu tarso qildi ishq.

Bildiyu eshitti Mashrabning qarori yo`q ekan,
Zohirin⁵ go`yo qilib, botinin bino qildi ishq.
[Boborahim Mashrab. Mehribonim , qaydasan. – T. : G`afur G`ulom nomidagi adabiyot va san`at nashriyoti , 1990 , 222 - b. Bundan keyingi misollar ham shu kitobdan olinadi va tegishli betlar qavs ichida ko`ratiladi]

Mashrabning ushbu g`azalini ishq qurbonlari haqidagi ballada deb atasak

maqсадga muvofiq bo`ladi , bizningcha. Bu g`azalda ishq qurboniga aylangan , ishq dardini tuygan MansurHalloy, BoyazidBistomiy , ShayxShibliy ,ShayxFarididdinAttor , ImomiddinNasimiy va Shayx San`onkabiqator oshiqning qismati , ayanchli taqdiri , ularga berilgan ishq sinovi va undan o`tish jarayonida chekilgan mashaqqatlarni tasvirlash orqali o`sha davr johillarini , musulmonlik niqobin taqqan kofirlarni qattiq tanqid qiladi hamda yuqoridagi chin oshiqlar qatoriga o`zni ham qo`shib , “men ham ular yurgan yo`ldaman , ular bilan birgaman” , demoqchi bo`ladi va Mashrabning bu yo`li haq yo`l edi. Lomakonni shahrida oshiqni shaydo qildi ishq,

Anbiyo-u avliyolarni huvaydo qildi ishq. Lomakonda , ya`ni haddi hududsiz makon (Allohga xos makon)da oshiqni shaydo qilgan ham , anbiyo va avliyolarni huvaydo qilgan ham ishqdir. Ishqning barcha maxluqotlarni⁶ shaydo aylashi uning ilohiy ne`mat ekanligidan dalolatdir.

Ishq shunday bir shamchiroqki , u barcha parvonalarni o`ziga maftun qilib qo`yadi , barchani o`ziga shaydo qiladi. Unga yetgan parvonalar sham taftiga chidayolmay , qanotlari kuyib , jon berishadi. Bunda sham ilohiy ishq , Allohga bo`lgan kuchli muhabbat timsoli hisoblanadi , parvona esa bu ishqqa shaydo mutasavvufilar , so`fiylardir. Ular Alloh ishqiga talpinishadi , uning qiymatin bilishgach unga oshiqi beqaror bo`lishadi va unga yetishgach “mutu qabla an tamutu” , ya`ni “ o`lmasdan burun jon berishadi ” (qanotlari kuyib , jon berishadi).

Shoir ushbu g`azalida Boyazid Bistomiy, Shayx Shibliy , Shayx Farididdin Attor,

¹Lomakon – makonsiz , haddu hududsizlik (Allohga xosdir)

²Huvaydo – shaydo qilguvchi

³Zohir – namoyon bo`lish , paydo bo`lish

⁴ Murid – tariqat yo`lini tutgan , murshidga qo`l bergan talab ahlidandir , piri komilning shogirdi

⁵ Zohirin – tashqi (olam) , botinin esa ichki (olam)

⁶ Maxluqot – xalq qilingan , yaratilgan yaratiq

Mansur Halloj , Imomiddin Nasimiy, Shayx San'on kabi ishq otashiga talpingan parvonalarini qator sanab o'tadi , ularning qismati haqida sharh bitadi va shu parvonalar qatoriga o'zini ham kiritadi. Chindan ham, Mashrab shunday edi va buni o'zi ham qator baytlari orqali tasdiqlagan :
Dog'i hasrat o'rtadi Mashrabni har dam - soati

Shami – san , parvona – man , ey mehribonim , marhabo (229-bet)

Mashrab – ishq chirog'ining chin parvonasidir. Ishaq atalmish porloq shamchiroq Mashrabdek parvonani o'ziga maftun ayladi. U ishq shamchirog'i haqida boshqa parvonalariga ham aytmoqchi bo'ldi , ammo uni boshqalar tushunmadi. Sababi shundaki , ishqqa yetmagan , uni fahmlamagan parvonalar u shamchiroq qimmatini qanday tushunadi ?! Shuning uchun ham ular Mashrabni , ya'ni ishq shamchirog'i ne ekanligin anglagan parvonani anglamas edilar (xuddi Alisher Navoiyning "Lison ut-tayr" dostonida keltirilgan parvona va sham haqidagi hikoyat misol).

Jilvasini ko'rsatib, zohirda elga rang - barang Or-u nomusdin kechib , olamg'a g'avg'o qildi ishq.

Najmiddin Komilov ta'kidlaganidek , ishq solikni fanoga va undan keyin baqoga olib boradi. Ammo bunda ikki xil yo'l , to'g'risi – ikki xil mayl bor : biri – hayajonli, sershovqin , ruhiy kechinmalarni g'alayonlar ichra izhor etib borish mayli bo'lsa, ikkinchisi – osoyishta , tamkinli ; chuqur daryoning tubiga o'xshagan haybatli, vazmin , ichki dardi qudratini yashirish mayli. Birinchi maylning yirik namoyondalari Boyazid Bistomiy, Mansur Halloj , Abusaid

Abulxayr , Farididdin Attor , Jaloliddin Rumiy , Shams Tabriziy , Boborahim Mashrab. Ikkinchi mayl tarafdorlari qatoriga Junayd Bag'dodiy , Najmiddin Kubro (butunlay bo'lmasa ham), Sa'diy Sheroziy , Bahouddin Naqshband kabilarni kiritish mumkin.⁷

Jaloliddin Rumiy demishlarki , Mansur ruhi yuz yildan keyin Attor ruhiga nuzul etti. Agar bu fikrni davom ettiradigan bo'lsak , aytish mumkinki , Mansur ruhi Farididdin Attor orqali olti yuz yildan keyin o'zbek shoiri Boborahim Mashrab jismiga singgan edi.⁸ Darhaqiqat , Mashrabda ham Mansur Hallojlar singari "sershovqin , ruhiy kechinmalarni g'alayonlar ichra izhor etib borish mayli" juda kuchli. Uning qalblardagi cho'g'ni alangalatib yuboruvchi o'tli ash'orlari isyonkorona ruhda yozilgan oshiq tug'yonlarini ifodalaydi. " Xaloyiqqa bu olamda base afsona " Mashrab qator g'azallarida o'zni Mansur Hallojga o'xshagani , uning yo'lidan yurgani uchun xursandligini va bu Mashrab uchun katta faxr ekanligini aytib, shukronalar qiladi va uni qaysidir bir ma'noda o'ziga ustoz sanaydi. Shuningdek, uning qismati bilan o'z qismati o'xshash ekanligini aytib , "ro'yi siyohlar", besarpolar tomonidan o'ldirilganini ta'kidlab o'tadi :

Dori Mansuri analhaq joyidur

Bosh berib yuz ming nido topsam kerak
(232-bet)

Yoxud :

Vahdat mayin piri mug'on ilkidin ichtim ,
Mansur kabi boshimi dorg'a tuta qoldim.
(84 - bet)

Demakki , anbiyo va avliyolarni shaydo qilgan ham ishqdir , oshiqlar ahvolin afgor aylab , olamga g'avg'o soldirgan ham Alloh

⁷Komilov N. Tasavvuf yoki komil inson axloqi. Birinchi kitob. – T. : G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti , 1996, 44-b.

⁸Komilov N. Tasavvuf. Ikkinchi kitob. Tavhid asrori. – T. : G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti , 1999, 140 - b.

ishqidir. Haqqa bo'lgan muhabbat barchani birdek shaydo qiladi, bu ishq ila hamma oshiqqa aylanadi va vasl umidi esa jami oshiqni besabr qilib qo'yadi. Bu besabrlik oqibatida ishq ahli olamga g'avg'o soladi, yaqosin chok aylab, bir oh tortadi. Oshiqning tortgan shu birgina ohi mahshar ila yetti do'zaxni kuydiradi va Mashrabdek dasht ila sahroga ham sig'maydi. Ammo oshiq uchun ishq shu dardlari bilan torlidir, uning dardiga darmon ham shu ishqdir: So'rarlar ba'zi odamlar: "Bu dardingga davo bormu?"

Men ayturman: "Birodarlar, bu dardi menga darmondur". (187 - bet)

Ishq o'tidan ko'ngli "qizil gul g'unchasidek tah-batah qon" bo'lgan Mashrab ana shunday pok ishq shaydosidir va uning qator baytlarida jununning dardli nola - fig'onlari yaqqol ko'rishimiz mumkin, ammo ular oshiqning dardiga malhamdir. Chunonchi, chin oshiq o'z mahbubini qiynoqlari va berayotgan azoblari bilan birga sevadi.

Yoshi yetmishga yetib, sotturdi o'zni Boyazid

Ma'rifat bozorida, ko'rgil, na savdo qildi ishq.

Najmiddin Kubro hazratlari ishq xususida shunday fikr bildiradilar: "Ishq insonning yurak - bag'rini yondirguvchi bir otashdir. U aqlni shoshirtirar, ko'zni ko'r, quloqni kar aylar. Ammo eng ulkan qo'rquvlarni ham kichraytirar. Butun diqqatni ma'shuqaga jalb etar..." Boyazid Bistomiy ana shunday ishqqa muftalo bo'lgan oshiqdir. Boyazid Bistomiyning tasavvuf olamidagi darajasi shunchalik ulug'ki, u namoz o'qiganida ko'ksining so'ngaklaridan "Alloh" degan qa'qa'a chiqar edi (Alisher Navoiyning "Nasoyim ul-muhabbat" asarida bu haqda batafsil keltirilgan). Chunonchi, Boyazid Bistomiyning shogirdi mashhur shayx abul Hasan Xaraqoniydan: "Ilohga musharraf

bo'lgan dilning alomati nadur?" - deb so'rganlarida ul kishi debdurlar: "Boshidan to oyog'igacha Xudoning borligini iqror etsa va oyoq-qo'li, yurish-turishi, nigohi va hatto burunlaridan kirib-chiqayotgan havosi (nafasi) ham "Alloh!" deb tursa - alomati shudir" [Komilov N. Tasavvuf yoki komil inson axloqi. Birinchi kitob. - T.: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1996, 29-bet].

Biz shu dalilga asoslangan holda shuni aytishimiz mumkin, Boyazid Bistomiy ham Majnun kabi vahdat ul - vujudga erishgan, ya'ni Alloh bilan birlik hosil qilgan valiydir. Zeroki, Haq yodi ila yongan oshiqning chiqargan har bir o'tli nafasi "Alloh, Alloh" deb chiqadi va bu o'tli nafas butun olamlarni kudirib, kul qilib yuboradi. Bunday oshiq esa Alloh yo'lida o'zni sotishga, o'zdan kechishga ham tayyor bo'ladi. Boyazid Bistomiy ham ana shunday oshiq edi va uning yetmish yoshda o'zin sotturgani ham Alloh yo'lida o'zdan kechishlikdir.

Boyazid Bistomiy umr bo'yi qilgan haj va umra ajrlarini bitta nonga almashgani yoxud yetmish yoshda o'zni sotturgani hamda Fariddin Attor o'zini bir qop somonga sotgani shu ishq savdosidan, nafs otin zabur aylashidandir. Nafsni yenggan kishigina komillikka erisha oladi, pok munosabat bo'lgan ishqni tuyadi va o'zligidan kecha oladi.

Mashrab ham insoniyat dunyosining nafs botqog'iga botganidan tahlikaga tushib, barini "tarki nazar etib", qalandar bo'lgan: Bir martabada turmas emish shoh ila darvesh,
Bas, jandani kiydim, o'zimi darbadar ettim
(95-bet)

Yoxud:
Ko'ngulda zarracha dunyoni mehri
bo'lmayin menda

Seni deb ikki olamdin kechib bezora
Mashrabman (120-bet)

Ushbu baytlari orqali Mashrabning aniq maqsadi yaqqol ko'zga tashlanadi. U dunyodagi adolatsizlikka chidayolmaydi, dunyoning foniy boyliklariga ko'ngil bog'lamaydi, uning ko'nglida o'tkinchi dunyoga zarracha mehr yo'qdir. U Alloh uchun ("seni deb") nafaqat bu dunyo, balki u dunyodan ham kechishga tayyordir. Agar unga jannatda Alloh vasli nasib qilmasa, Mashrab jannatdan kechib, do'zaxga tushishga ham tayyor chin oshiqdir. Boborahim Mashrab faqat Alloh uchun o'zin o'tga tashladi, Alloh yodi ila yashadi va Alloh uchun o'zidan kechdi.

Shayx Shibliy, shayx Attor ul "Analhaq" suhbatin –

Qurdi, ichdi bodani, Mansurni dordo qildi ishq.

Mansur Halloj Mashrab uchun ideal shaxs. Shoir Mansur Hallojni ko'plab g'azallarida tilga oladi va uni Mashrab o'zi uchun g'oyibona pir deb biladi. Mansurning favqulodda g'oyalari Mashrabga ham singgan. Mashrab o'zini Mansur Hallojga qiyoslaydi, unga havasi keladi va o'z vafotini Mansurnikidek yakunlanishini oldindan bashorat qiladi:

Ming shukur xudoyimg'a Mansurg'a qo'shuldim men,

Ul ro'yi siyahlarkim Mansurni o'ldurg'an.

(148 - bet)

Mansur Halloj ham Boyazid Bistomiydek vahdatga erishgan ulug' bir valiy edi. Hatto zamondoshlari tomonidan uning haqligi tan olingan bo'lsa-da, ammo xalq orasida u qoralangan. Chunonchi, tariqat sultoni ShayxAbusaid Abulxayrxon demishlarkim, Mansur Halloj ulug' holdadir va uning zamonida mashriqdin mag'ribgacha oningdek hech kim yo'q erdi. Shayx Abu Abdulloh Hafif uni "imomi rabboniy" deb atagan. Alisher Navoiyning "Nasoyim ul-

muhabbat" asarida keltirilishicha, u ustoz Abu Amr Usmon Makkiyning qarg'ish duosini oladi va qanday duo qilingan bo'lsa, xuddi shunday o'lim topadi. Ya'nikim Mansur Halloj bo'ynidan mahkam bog'lanib, dorga osildi va uning jismi havoda muallaq qoldi. Undan so'ng Halloj jismini pastga tushirib, ikki qo'li va oyog'ini kesdilar va ikki ko'zini o'yib oldilar. Bu mislsiz fojiani ko'rgan xalq oyoqqa turdilar, go'yo ul damda qiyomat qoyim bo'lgan edi. Keyin Mansur Hallojning quloq-burnini kesdilar va shu holatda u uch kun yotdi. Hallojning quruq tanasini o'tda yoqadilar. Ahmad Yassaviyning aytishicha, olov ko'kka chiqqanda maloikalar bo'zlab Haqqa nola qiladilar, jannat hurler "Yo Mansur", deb aza tutdilar. Podshoh farmoni ila uning kuydirilgan kulini daryoga sovurdilar. Shu zahoti suv qa'ridan "Analhaq" hayqirig'i eshitildi va qish fasli bo'lishiga qaramay, Dajla suvi toshdi. Xalq orasida g'alayon ko'tarildi. Shunda Zunnun Misriy "Yo Mansur" deb, shu kulni (ba'zi manbalarda shayx xirqasi deb keltiriladi) toshqin daryoga tashlaydi (Zunnun Misriy Mansur Hallojning qatl oldidan qilgan vasiyatiga muvofiq, uning kulidan bir hovuch olib qolgan edi). Suv asta-sekin pasayib, Dajla sokin bo'lib qoladi va kulni suv yuzidan jamlab olib, dafn qilishadi.

Yuqorida keltirilgan o'lim tasvirlarida ham uning qay darajadagi valiy ekanligini bilish mumkin. Mansur Hallojning dushmanlari uni jisman yo'q qilishgan bo'lsa ham, uning inson zotini ulug'lashga qaratilgan "analhaq"lik ta'limotiga zarracha putur yetmadi, bu ta'limotning mohiyati asrlar osha oydinlashib boraverdi. U boshqalar uchun zohiran fojiali vafot etgan, ammo botinda nurga chulg'angan, Alloh ishqida yongan va kul bo'lgan oshiq va bu yo'lda Alloh muhabbatiga noilbo'lgan va u bilan birlikka erisha olgan shayx - valiydir.

Mansur Hallojni dorga osishdan oldin bir darvesh undan so'radi : " Ishq nimadur ?" Dedi : "Bugun , erta va indin ko'rasan". Ul kuni uni o'ldirdilar, keyingi kuni kuydirdilar va uchinchi kuni kulini ko'kka sovurdilar – bu ishqdir ".⁹ Darhaqiqat , Mansur Hallojning o'zi ishqdir , uning "Analhaq" so'zi esa ishq madhiyasidir.

Shayx Shibliy , Shayx Farididdin Attor Mansur Hallojning "Analhaq"lik da'vosidan o'sib chiqqan shayxlardir. Shayx Shibliy debdurlar : "Ulcha ul dedi , men ham deyirman. Ammo meni telbalik qutqardi va oni aql giriftor qildi".¹⁰

Mashrab nazdicha , Mansur Hallojga "analhaq" bodasin ichirgan ham , uni xalq orasida junun aylagan ham va uni dor ostiga olib borgan ham shu ishqdir.

"Kufr aytti !" deb Nasimiy terisini suydilar , Go'sht-u po'stin so'zlatib , olamga go'yo qildi ishq.

Yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek , Farididdin Attor , Boborahim Mashrab kabi isyonkor shoirlar uchun ma'naviy piri komil Mansur Halloj hisoblangan. Ular uchun Husayn Mansur Halloj haqiqiy ish timsoli bo'lgan va bu shoirlar Mansurning "analhaq'lik ta'limotini davom ettirishgan. Xuddi shunday Imomiddin Nasimiy ham Mansur – ilohiy ishq oshig'i , o'z e'tiqodlarida sobitlik timsoli. U Mansur Hallojga e'tiqodi balandligidan she'rlarini Husayniy (Mansur ismiga moslab) taxallusi ostida yozadi. Nasimiy ham Mansurdek adolatparvar , haqgo'y va chin oshiq edi. U ham dunyo yaralmasdan turib oshiq bo'lganman , deya iddao qiladi (Mashrabning

yo'zish uslubi ham Nasimiy uslubiga o'xshab ketadi) :

Yer bilan ko'k bino bo'lmasdan avval , Nasimiy oshiq edi ul jamola.

Misr sultoni Muayyaddin Imomiddin Nasimiyni dahriylikda ayblab , qatl etishga buyuradi va 1417 - yili uning terisini tovonidan boshlab , tiriklayin shiladilar.

Nasimiyning o'limi bilan bog'liq rivoyatlardan birida aytilishicha , shoirning qatliga fatvo bergan ruhoniylar :

–Bu shunchalik mal'undirki , uning qoni qayerga sachrasa , shu yerni kesib tashlash kerak ! – deydi.

Tasodifan shoirning qonidan bir tomchisi o'sha ruhoniyning barmog'iga sachraydi. Jamoat undan barmog'ini kesib tashlashni talab qiladi. U esa :

–Men bu so'zni shunchaki bir misol tarzida aytgan edim , – deb shosha - pisha barmog'ini yashiradi. Shu payt qonga belangan shoir :

Zohiding bir barmog'in kessang , tonib Haqdin qochar , Ko'r bu miskin oshiqi sarpo so'yarlar yig'lamas , –

deya o'zining isyonkor ovozini baland ko'taradi va o'z dushmanlari ustidan ma'naviy g'alaba qozongan holda ko'z yumadi.¹¹

Boborahim Mashrab shuni aytmoqchiki , Nasimiyni vahshiyona o'limga hukm qilgan ham shu ishq g'avg'osi va ko'ngil isyonidir. Ishq oshiq boshiga turli xil azob-uqubatlarni soladi , unisinaydi , qiynaydi va ana shunday "rohatli" o'limni hadya qiladi. Lekin oshiq bu zohirin azoblarga hech ham parvo qilmaydi , uning uchun eng muhim narsa ma'shuq jamoli va vahdat

⁹Abdullayev A. Tasavvuf va uning namoyondalari. Ilmiy - ommabop risola. – Termiz : ,2007, 133-b.

¹⁰Alisher Navoiy. Nasoyim ul-muhabbat. Mukammal asarlar to'plami. 20 tomlik. 17- tom. – Tosh. : "Fan" nashriyoti , 2001 , 106 - b.

¹¹Arasli H. Imomiddin Nasimiy (Hayoti va ijodi). Suyima G'aniyeva tarjimasini. – T.: "Fan",1973, 16-b.

masaladir. Oshiqning asl maqsadi ham asli mana shu ikki narsadir, ya'ni Alloh vasliga erishish va u bilan birlik hosil qilishdir.

Shayx San'ondin bo'lib to'rt yuz murid sohibkamol,

Ko'rdi tarsozodani xo'kbonu tarso qildi ishq.

Fariddin Attorning "Mantiq ut-tayr" va Alisher Navoiyning "Lison ut-tayr" asarlarida tarso qizga oshiq bo'lgan Shayx San'on hikoyati mavjud. Asarda Shayx San'on ilohiyot ilmidan g'oyat xabardor orif inson sifatida tasvirlanadi. U ilmda shuhratli to'rt yuz muridning piri komili edi, ammo u tarso qizni ko'rgach, shaydo-yu muftalo bo'lib qoladi. Bu ishq yo'lida islomdan voz kechadi, Qur'onni o'tda yoqadi, beliga zunnor bog'laydi, nasroniylik diniga kiradi va hatto shu tarsozoda uchun ho'kiz boquvchi ham bo'ladi, xullas, ishq yo'lida nimaiki yuz bersa – barchasini boshdan kechiradi, bariga chidaydi. Shayx San'on bu yo'lda o'zligi, bilim va mansab g'ururini tashlab, chin oshiqqa aylanadi. Tarsozoda ishqida chin Majnunga aylanadi va oxir oqibatda ilohiy muhabbatga erishadi. Endi uning komillik darajasi oldindi maqomidan ham yuksak bo'ladi. Endi u butunlay boshqa odam, ma'rifatni g'oyat chuqur egallagan komil shayx edi. Demakki, chin ma'nodagi komillik va yuksak kamolot aynan ana shu ishq orqali amalga oshadi. Shayx San'on ham ishq sinovidan muvafaqqiyatli o'tib, yuksak rutbadagi shayxga aylandi, ishq sinovida toblangan komil shaxs bo'ladi.

Najmiddin Komilovning ta'kidlashicha, Shayx San'onning (Navoiy "Lison ut-tayr" dostoni qahramoni) ilmlari va Qur'onning xotirasidan ko'tarilishi – bu Ilohga yetish uchun barcha dunyoviylikdan, jumladan, dunyoviy ilmlardan xoli bo'lish, aqldan va

aqliy narsalardan qutulish, o'zligini unutishga ishoradir. Uning xotirasining qaytishi esa "sukra"dan "sahv"ga qaytishidir. ("Sukra", ya'ni Majnun bo'lib Ilohni sevish va behudlik, devonalik holatida irfon (ma'rifat haqidagi bilimlar majmui) qozonish...)¹²

Bildiyu eshitti Mashrabning qarori yo'q ekan,

Zohirin go'yo qilib, botinin bino qildi ishq.

Alloh Mashrabdek oshig'i borligini bildi, oh-u afg'onin eshitdi, Haq vasli umidida beqaror ekanligin bildi va zohirin barbod aylab, botinin bino qildi.

Mashrab ham yuqorida nomlari zikr qilingan mutasavvufilar bilan ko'zlagan maqsadi birbo'lgan bo'lgan oshiqdir. G'azalning oxirgi baytida Mashrab o'z qismatini oldindan bashorat qilganday bo'ladi, ya'ni mening zohiran o'ldirib, botinan yuksaltiradigan tuyg'u ishqidir, deydi. Boborahim Mashrab ham ishq hajrida Mansur Halloj, Imomiddin Nasimiy, Shayx San'onlardan kam azob tortmadi. U ham Balx shahrida Mahmud Qatag'oniy amriga muvofiq dorgaosiladi (MansurHallojdek): Qonimni to'kar ermish Balx shahrida Mahmudxon,

Taqdiri azal bo'lsa, naylay, anga bermayin jon (148 - bet)

Ushbu g'azalda ishq vodiysida sarson kezgan sarmast jununlar, ishq azobi va ishq sinovi tufayli komillikka erishgan so'fiylar, oriflar taqdiriga ishora qilingan va

har baytida talmih badiiy san'ati mohirona qo'llangan. Unda mashrabona sodda va ravon til, isyonkorona ruh va tushunarli, ixcham yozish uslubi bor. Favqulodda iste'dod sohibi bo'lgan Boborahim Mashrab birgina bayti orqali mushtariyga juda katta ma'noni bera oladi.

¹²Komilov N. Tasavvuf yoki komil inson axloqi. Birinchi kitob. – T.: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1996, 47-b.

Chunonchi, ushbu g`azali orqali ishqni obrazli yo`sinda tavsif va talqin qiladi. Ishq ahllarining tarixini kitobxonga eslatadi va jaholat ahli , avom xalq ustidan kinoyali kuladi.

Mashrab she`rlarini ilohiy pok she`riyat solnomasi deyish mumkin , chunki uning har

bir g`azali , har bir ijod namunasi pok ko`ngildan chiqqan samimiy tuyg`ularni ifoda etadi. Uning qalbida ilohsevarlik tuyg`usi bilan insonsevarlik tuyg`usi birga uzviylikda yashaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boborahim Mashrab. Mehribonim , qaydasan. – T. : G`afur G`ulom nomidagi adabiyot va san`at nashriyoti , 1990 , 415 b.
2. Alisher Navoiy. Nasoyim ul-muhabbat. Mukammal asarlar to`plami. 20 tomlik. 17-tom. – Tosh. : “Fan” nashriyoti , 2001 , 518 b.
3. Komilov N. Tasavvuf yoki komil inson axloqi. Birinchi kitob. – T. : G`afur G`ulom nomidagi Adabiyot va san`at nashriyoti , 1996, 272 b.
4. Komilov N. Tasavvuf . Ikkinchi kitob. Tavhid asrori. – T. : G`afur G`ulom nomidagi Adabiyot va san`at nashriyoti. 1999, 207 b.

NAMES OF PLACES WITH A NATURAL-GEOGRAPHICAL BASIS ENVIRONMENTAL FUNCTIONS

Madrakhimov Ablazbek Erkinjon o'g'li¹

¹ Fergana State University master's degree

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4904161>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021

Accepted: 25th May 2021

Online: 30th May 2021

KEY WORDS

Fergana Valley, landscape, desert, steppe, geographical term, ecological function, monument of nature.

ABSTRACT

This article highlights the ecological functions of the place names that have a natural-geographic wand in the Fergana Valley. A brief summary of the names of some places is expressed.

The introductory part. In analyzing the current state and variation of landscapes typical for the Fergana Valley, it is possible to use Geographic Names that reflect the existing landscape types. The geographical names associated with the type of landscape from the specific natural geographic features of the territory, give information about the past of these natural objects, the change and the current state of them as a result of the influence of anthropogen, in addition to the adresic function, which is the main function of Geographic Names, also performs an ecological function.

It is known that changes in natural landscapes are influenced by various processes. Especially as a result of economic activity of people, changing landscape types are observed in densely distributed, economically developed regions of the population. In this regard, it should be noted that changes in natural landscapes, specific manifestations are caused not only by the influence of economic activity on people, but also by natural processes occurring on the ground (tectonic movements, wind,

precipitation, hot-cold, etc.) the result will also be.

As a result of these processes, various forms, geographical objects representing the natural features of the place, are widely distributed around the world. However, when studying them geographically, attention is paid only to the change of the object in the influence of external forces, its specific shape, aesthetic aspects. Little attention is paid to such aspects as the fact that the geographic object and its name correspond to today's natural-social features. In addition, such geographical names as the above become the image, embodiment, image of the place, creating geoconception that characterize its unique natural features.

The main part. The Fergana Valley is characterized by the fact that the words steppe, sand, desert are widely used in the composition of Geographic, denoting the landscape structure and features of the place. In the researches, the boundaries of these landscape zones are also changing and it was determined from the geographical nomenclature.

Usually the steppe is a geographical term used in relation to the "unpaved, waterless desert".

In natural geography, the steppe is said to be a natural zone, a region that is located in the North relative to the desert, richer than in the flora and fauna. The names of places related to the steppe are repeated in the form of Vurugdasthi, Steppe, steppe village, steppe neighborhood, steppe Pandigon, steppe mill, steppe, steppe Hasan, Archer, Ghanidasht, Khoshimdasht. The areas of today's geographical distribution of the name areal are Besharik, Stony, Kuva, Izkankan, Baghdad, Namangan, Dograkurgan, Rishton, Uzbekistan, Uchkoprik districts, and are mainly suitable for areas where the desert and steppe landscapes are scattered. However, this steppe zone is mastered with the help of powerful irrigation systems. As a result of the transfer of all the major channels in the valley from this area, this type of landscape was completely finished at the end of the last century and in place were built Anthropoid landscapes. Also, the names of places with the participation of the "sand" suffix associated with the landscape structure of the place in the valley are chalk, Akkum, Karakum, Kumbosti, sand, Kumarik, Kumguzar, Kumkishlag. In this regard, it should also be taken into account that the occurrence of these place names can occur on the basis of the legislation of relative negativity. According to him, when naming a place, the name of natural and social objects, which are relatively rare for this territory, attracts everyone's attention, is chosen. As a rule, with a sandy area, other soils are scattered, in the border areas these names are many there. Therefore, these names are the most common in the districts bordering the Central Fergana, sometimes even after the address zone. For example, such as Karakum (Kuva district), Kumguzar (Bulukbashi district). It is possible to observe that the regions where the geographical names are distributed, in which the words Boz, salty, desert, forest, grass, desert, which provide

information about the natural-landscape conditions of the place, are also involved, do not correspond to the regions where today's natural landscapes are distributed. In the villages known as steppe-Yunus (Baghdad district), steppe, Choligulistan (Rishton district), the components reminiscent of the desert landscape are almost not met today. Under the influence of human economic activity, the area of desert landscapes in Central Fergana is also sharply reduced from year to year. In most of these places, natural steppes and sand dunes are almost not encountered. There is a problem of preserving these landscapes as a monument of nature. Because the area of the nature monument "Yazyovon steppes" is shrinking from year to year.

In the Fergana Valley, geographic names representing the terrestrial structure of the place are common. Such geographical names associated with the structure, levels of the terrain relief-onyms include not only mountain, (stone) adir, Heights and hills, but also negative forms of the relief - valleys, Gorges, ravines, shadows, groove-outs, as well as Plains, low - plains. Over time, the release of the object can change, but the name that expresses the same release will remain. This group can also include geographic names beginning with the word "Stone" (Sang). These names were used as the common name of the stone cobwebs – solid Mountaineers in the composition, or separately Standing Rock. Names of neighborhoods and villages such as tashabad, Tashbulak, Tashlak, Tashlaktepa, Tashkurgan, Tashhuvuz, Polvontos, Sanglak, Sangzor were recorded and the stone soy toponym contained in them was used as a binder. It is known that the withdrawal of the sea from the Fergana Depression occurred at the end of the Tertiary period, the mountains in the Paleozoic era, the Adirs in the mesozoic era, the plains in the Quaternary period turned

into droughts. As a result of the ascent of the taiga foothills in the Valley, groundwater moved towards its central part, as a result of which there were marshes and marshes. In the valley, the population was mainly engaged in livestock farming, irrigated farming and mountaineering. It was observed that after the Half-Life of the population engaged in cattle breeding began to live, they fell into the lower parts of the Valley and prepared for themselves a special place for wintering. Convenient places for such a population to live were the hills and the surrounding areas. As a result, it is possible that the population mastered the lands around the hills and built their settlements on these lands initially in the form of temporary "fortifications" (such as in the form of fortifications, hillocks, sandstorms, steppes, jargons, Spruce), and then in the form of villages. The name of the geographical objects involved in the "top" survey is repeated more than 60 times in the Fergana Valley. To them are Aziztepa, Arabtepa, Arziktepa, Ashqoltepa, chalk, honeycomb, Yortepa, Zindontepa, Kamoltepa, Kitkontepa, Mingtepa, Munchoqtepa, Aktepa, Simtepa, Sochtepa, Surxtepa, Tashtepa, Tepekürg, Uchtepa, Şahartepa, Kızıltepa. In the Valley, Geographic Names formed by the so-called "Pit" (yor, yar), which reflect the negative relief properties of the place, are also common. The pit is a depth of different sizes, which is formed from the fact that these temporary flowing waters carved and washed the Earth. The pit is mostly formed from the soft rocks (lyoss, lyosimon kumak), High Plains, much three along the slope of the foothills. The pit also means depth, lowness in toponymy in general. In the Valley, a pitcher was involved in the name of such geographical objects as Anorjar, Jamanjar, Jararik, Jarbashi, Jarmachit, jargon, jargon, Oqjar, Tagijar, Kyzyljar. In the Uychi District of Namangan region there are villages called Yortepa, Yorkurgan, Yortagi,

Yorkucha, Keskanoyor, Yangikurgon, Yorkishlak in Chust districts, Yorkishlak in Andijan region, Yorkishlak, Akyor, Kuyganyor, Fergana District of Fergana region, Yormozor, Yordon. When the territorial distribution of the Fergana Valley is considered with the help of field research, it is possible to observe that their today's distribution regions have changed little. It is possible to observe that such names are given to water bodies, settlements, landscape types. In particular, if the names of the Jarik, Tagijar are given to water objects, the names of Jamanjar, Vortex, Cartepa, Jarnami are given to landscape types, jargon, slang, jargon, Akjar, Uzbekqoq are given to settlements. The initial thoughts about the use of the combing function of these names are H.H.Hasanov, S.Karaev, N.It was given by such researchers as okhunov. The combing functions of these names have the opportunity, first of all, to use land and water resources in farming. Cartographic analysis of the territorial location of these names shows that they are located in the basins, sometimes in steep relief landscapes, in the high plains of the foothills, in the landscapes of the range of adiris, Taiga and adir, in the upper parts of conical spreads. From an administrative point of view, it can be seen that in the regions of Kosonsay, Uzbekistan, Besharik, Fergana, Pakhtaabad are given to many microtoponyms (fields, places, small ditches), except for large villages, counties. Such, from the point of view of the use of nature, it is desirable to use names that denote a negative form of release (low, low, deep) in the sense of the comb function, in the arrangement of settlements, industrial vatransportiz, except for rural areas. It can be noted that the Valley corresponds to the name of the form of relief in settlements called: Adirbobo, Pakanaadir, Chordara, Hawthorn, Belarus, belt, honeycomb or deep-pit, deep-pit cabinets with a deep-pit. Even in the

expression of the location of one population Punkt in relation to another population Punkt, the words high and low (lower, lower), from the general berk state of the Valley, many of the geographical names involved fly.

It is possible to observe that geographic objects bearing such names are widely distributed mainly in the high plains of the foothills and conical expanses, on the territory of the wreckage of the Adir horde. In particular, such as high, high Substituteboy, high spruce, high Beshkapa, high hornbeam, high rollers, High Valley, High rosehip, high Zarkaynar, high snowball, high Mangite, high Mindon, high Mirzaabad, high Moyan, high Rowan, High Navkent, high Tavor, High Cross, High Suburban, High-Suburban, High-suburban. Such names are created in accordance with the law of the rows in the science of toponymic, and in the immediate vicinity of the villages it is possible to see the names of the place where the same village or city was built with the name of itself or with the addition of the words bottom (bottom) to it.

In the valley, the localities associated with the climate and meteorological characteristics of the place are also diverse. It includes Bogishamol, Terskay. In Turkic languages, the names formed by the expression, which means wind, also fly. The use of ku supplement in names such as Chorku

Peshku, Baku in the sense of the word is emphasized by researchers. In this regard, it is noteworthy that in the name of the largest cities of the Valley VA, the general geographical features of the Commonwealth are taken into account. The Kokand was originally recorded in the form of Khukand (Khuvakand) and Khukand in the works of "Hudud al-Alam", then Istakhriy, Ibn Havkal. H.Hasanov comments on Kokand as "the city of Khukand – wind, the city of sershamol". The second component of my toponym is "kand" (village), in the sense of the city. The fall of the sound D is a characteristic feature of the Uzbek language. The first part of the name sheep hu means "wind". So The Cuckoo means "the city of the wind".

Conclusion. In the Fergana Valley, the geographical names denoting the landscape structure and features of the place are distinguished by the fact that the words steppe, sand, steppe are widely used in their composition. In the researches, the boundaries of these landscape zones are also changing and it was determined from the geographical nomenclature. The ecological functions of the place names, which have a natural-geographic wand in the Fergana Valley, were covered, and the brief content of some place names was expressed.

References:

1. Akhmadaliev Yu. I Toponymic and geographic terminology // tutorial. - Fergana, "Polygraph Service", 2018.
2. Akhmadaliev Yu. I., Otakulov P.S., Mamatisakov J.J Fergana Valley: City, Village and neighborhood names. Explanatory Dictionary of place names.- T. : "Navruz" Publishing House, 2017.

DEVELOPMENT OF THE NATIONAL PAYMENT SYSTEM IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND ITS EFFECTIVENESS OF FOREIGN EXPERIENCE

Valijonov Farkhod Alijonovich¹

¹ Listener of the Banking and Finance Academy of the Republic of Uzbekistan

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4904177>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021
Accepted: 25th May 2021
Online: 30th May 2021

KEY WORDS

banking sistem, payment sistem, payment sistem, electronic payments, non-cash settlements, kliring, plastik cards, information-communication technologies.

ABSTRACT

The article discusses the development of the national payment system, the main directions of improving the payment system of the Republic of Uzbekistan, including the payment system. It also highlights the issues of effective application of foreign experience.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА МИЛЛИЙ ТЎЛОВ ТИЗИМИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА БУНДА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБАНИ САМАРАЛИ ЖИҲАТЛАРИ

Валижонов Фарход Алижонович¹

¹ Ўзбекистон Республикаси банк-молия академияси тинловчиси

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20-May 2021
Ma'qullandi: 25-May 2021
Chop etildi: 30-May 2021

KALIT SO'ZLAR

банк тизими, тўлов тизими, чакана тўлов тизимлари, электрон тўловлар, нақдсиз тўловлар, клиринг маркази, пластик карталар, ахборот-коммуникация технологиялари.

ANNOTATSIYA

Мақолада миллий тўлов тизимининг ривожланиши, Ўзбекистон Республикаси тўлов тизими, жумладан тўлов тизимини такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари кўриб чиқилган. Шунингдек, хорижий тажрибани самарали жиҳатларини тадбиқ этиши масалалари ёритилган.

Кириш

Иқтисодиёт ривожланишининг hozirgi bosqichida respublikamizda faoliyat yuritayotgan banklarning roli

to'bra ortib bormoqda. Chunki xujalik yurituvchi subyektlarning hech biri bank xizmatini chetlab o'tib faoliyat yurita olmaydi, uzoq hisob-kitoblarning bank

ёрдамисиз ўткази олмайди. Шу сабабли банк тизимини мустахкамлаш, уларнинг эркинлигини ошириш йўлида ислохотларга ҳукумат миқёсида эътибор бериб келмоқда. Банк тизимида ўтказилаётган ислохотлар нафақат банкларнинг, балки бутун иқтисодийнинг барқарорлигини таъминлашга асос бўлади.

Тижорат банклари томонидан тўлов хизматини кўрсатишнинг ҳуқуқий асоси сифатида аввало, Ўзбекистон Республикасининг “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида”ги Қонунини келтириш мумкин. Мазкур қонунда тўлов тизимини “тўлов хизматларини етказиб берувчи ва тўлов хизматларидан фойдаланувчи бўлган жисмоний ва юридик шахслар ўртасида тўловларни амалга ошириш ҳамда тўлов хизматлари кўрсатиш чоғида юзага келадиган муносабатлар”[1] эканлиги келтириб ўтилган.

Шундай экан, банклар фаолияти устидан назоратнинг етарлилиги ва самарадорлиги, мамлакатдаги тўлов тизимини янада такомиллаштириш - иқтисодий барқарорликни таъминлашнинг асосий омилидир. Республикада банк тизими ва унинг фаолияти жаҳон андозаларига тобора яқинлашиб бормоқда. Банк тизимини эркинлаштириш ва эркин рақобат шароитига мослаштириш кўзда тутилган бир қатор ҳужжатлар қабул қилинди. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 15 апрель ПҚ-56 сонли «Банк тизимини янада эркинлаштириш ва уни ислох қилиш чоратadbirlari тўғрисидаги» Фармони чиқарилиб, унда «Молия-банк тизимини ислох қилиш сиёсатини такомиллаштириш, унинг кўпроқ аниқ-ойдинлигини таъминлаш, иқтисодийда тўловлар ва ҳисоб-китоблар механизмини мустахкамлаш бўйича тавсиялар ишлаб чиқиши» лозимлиги белгилаб берилган эди.

Бу вазифанинг бажарилиши айнан тўлов тизими билан боғлиқдир.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили

Банкларда тўлов тизимини самарали шакллантириш, бошқариш ва унинг фаолиятини назорат қилиш масаласи иқтисодчи олимларнинг баҳс ва мулоҳаза объекти бўлиб қолишига асос бўлувчи кўплаб омиллар мавжуд. Чунончи, тўлов тизими:

- моддий бойликлар ҳаракатини тезлаштирувчи зарурий механизм бўлиб хизмат қилади;
- банклараро пул бозорлари ва қимматли қоғозлар бозорларининг ривожланишига таъсир этади;
- тизимнинг янги банк хизматлари ривожланишига асос бўлади.

Тўлов тизимига оид дастлабки илмий қарашлар америкалик иқтисодчи-олим Поль Ван ден Берг томонидан илгари сурулган. У “Тўлов тизимининг операцион ва молиявий таркиби” китобида тўлов тизимига қуйидагича таъриф берган: “Тўлов тизими – бу хўжалик субъектларининг қабул қилган молия ва моддий ресурслар юзасидан бажариладиган мажбуриятларни амалга оширишда фойдаланадиган механизмлар йиғиндиси[2]. Муаллиф, бу ўринда, механизмлар йиғиндиси, деб тўлов хизматини кўрсатувчи институтларни, тўловларни ўтказиш билан боғлиқ воситаларни ҳамда ўтказиш каналларини назарда тутмоқда. Лекин шуни таъкидлаб ўтиш жоизки, муаллиф бунда меъёрий масалани инобатга олмаган. Маълумки, тўлов жараёнларибозор субъектлари ўртасидаги мулкый муносабатлар ва бошқа молиявий-иқтисодий мажбуриятлар асосида юзага келади ва уларнинг қонун доирасида амалга оширилиши, меъёрлар устуворлигининг таъминланишимухим масала ҳисобланади.

Россиялик иқтисодчилар В.В.Царев ва А.А.Кантарович “Электрон тижорат” илмий асарида тўлов тизими куйидагича таъриф беради: “Тўлов тизими тўлов воситаси сифатида электрон рақамли пулларни ишлатиш орқали зарурий бўлган дастурий воситалар йиғиндиси ҳисобланади”[3]. Кўриниб турибдики, муаллифлар ихтисослашган тўлов тизими таъриф беришган. Демак, бу таърифни барча турдаги тўлов тизимларига берилган таъриф деб бўлмайди.

Россиялик яна бир олим – О.И. Лаврушиннинг таърифига кўра, «Давлатнинг тўлов тизими бу қонун доирасида тартибга солунувчи элементлар йиғиндиси бўлиб, у иқтисодий фаолият жараёнида вужудга келувчи мажбуриятларнинг бажарилишини таъминлайди»[4]. Ушбу таърифда муаллиф томонидан “қонун доирасида тартибга солунувчи элементлар” деганда нима назарда тутилгани аниқ кўрсатилмаган бўлса-да, у тўлов тизимининг иқтисодий моҳиятини бошқа иқтисодчи-олимлардан кўра кенгроқ очиб берган, десак муболаға бўлмайди.

Миллий тўлов тизими таъриф беришда у пул-кредит тизимининг ажралмас қисми ва уни амалга оширувчи восита сифатида хизмат қилишини унитмаслигимиз керак. Шунинг учун, фикримизча, тўлов тизими куйидагича

таъриф бериш мақсадга мувофиқ: “Тўлов тизими – бу ихтисослашган институтлар, ҳисоб-китоб механизмлари ва тамойиллари йиғиндиси бўлиб, бозор субъектлари ўртасидаги келишувларни ўрнатилган қонун доирасида барқарор бажаришни таъминлашга хизмат қилувчи тизим”[5].

Бизнинг фикримизча, иқтисодиётда туган ўрнидан келиб чиқиб, тўлов тизими куйидагича таъриф берса бўлади: тўлов тизими бозор иқтисодиёти инфратузилмасининг зарур ва муҳим бўғини ҳисобланиб, ушбу тизим ёрдамида иқтисодий жараёнлар мувозанатини таъминлашга ва ресурсларни самарали қайта тақсимлашга эришиш мумкин.

Таҳлил ва натижалар

Тижорат банкларининг даромад базасини шакллантиришнинг меъёрий-ҳуқуқий асослари бўлиб, Ўзбекистон Републикасининг “Банклар ва банк фаолияти тўғрисида”ги, “Валютани тартибга солиш тўғрисида”ги қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг мавзуга оид бўлган Қарорлари ва Фармонлари, Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари ва Марказий банкнинг амалдаги йўриқномалари ҳисобланади. 1-жадвал маълумотларига эътибор қаратсак, 2020 йилнинг шу даврига нисбатан жорий йилда ўсиш тенденциясини кўриш мумкин(1-жадвал).

1-жадвал

Банк тизими даромадлилик кўрсаткичлари [6]млрд. сўм

Банк тизими даромад ва харажатлари	01.05.2020 й.	01.05.2021 й.
Фоишли даромадлар	10 975	14 380
Фоишли харажатлар	6 715	9 193
Фоишли маржа	4 260	5 186
Фоизсиз даромадлар	4 398	7 686
Фоизсиз харажатлар	1 157	1 704
Операцион харажатлар	2 307	2 863

Фоишсиз даромад (зарар)	934	3 119
Кредит ва лизинг бўйича кўрилиши мумкин бўлган зарарларни баҳолаш	2 751	5 912
Бошқа активлар бўйича кўрилиши мумкин бўлган зарарларни баҳолаш	136	138
Солиқ тўлангунга қадар соф фойда (зарар)	2 307	2 255
Фойда солиғини тўлаш харажатлари	437	528
Соф фойда (зарар)	1 870	1 727
Банк тизими даромадлик кўрсаткичлари		
Солиқ тўлангунга қадар соф фойданинг жами активларга нисбати (ROA)	2,4	1,8
Соф фойданинг жами капиталга нисбати (ROE)	10,6	8,7
Соф фоишли даромадларнинг жами активларга нисбати	4,2	4,1
Кредитлар бўйича олинган соф фоишли даромадларнинг жами кредит қўйилмаларига нисбати	5,5	5,3
Соф фоишли даромадларнинг жами мажбуриятларга нисбати	5,2	4,8
Соф фоишли маржанинг жами активларга нисбати	4,5	4,2

Фоишли харажатларнинг ўсиш суръатини фоишли даромадларнинг ўсиш суръатидан юқори эканлиги (2020 йилда 2019 йилга нисбатан банк фоишли даромадларининг ўсиш суръати 63,3 фоишни ташкил этгани ҳолда, фоишли харажатларининг ўсиш суръати 67,5 фоишни ташкил этди); – банкнинг қимматли қоғозлар билан амалга ошириладиган инвестицион операцияларининг ривожланмаганлиги (2020 йилнинг 1 январь ҳолатига кўра, қимматли қоғозларга қилинган инвестициялардан олинган фоишли даромадларнинг банк фоишли даромадларининг умумий ҳажмидаги салмоғи атиги 0,3 фоишни ташкил этди).

Ҳозирги кунда Марказий банкнинг Банклараро тўлов тизимида тўловларни амалга ошириш мақсадида 31 та тижорат банки тўлов тизими фойдаланувчилари сифатида уланган.

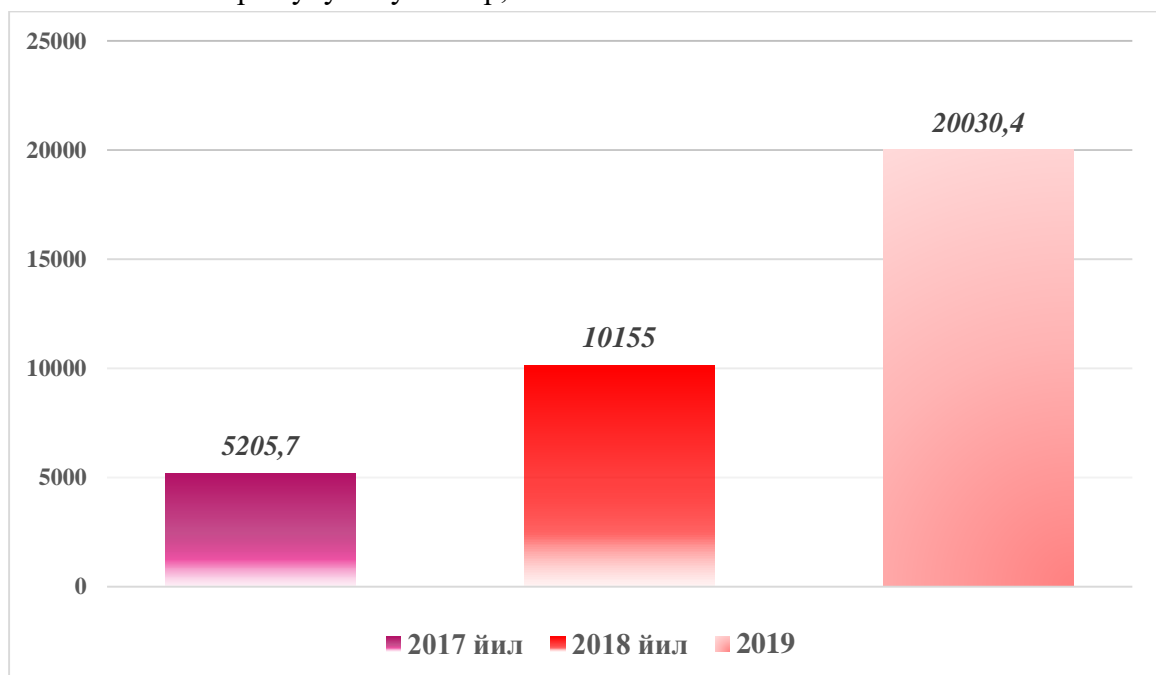
Мазкур тўлов тизимида тўловлар реал вақт режимида ялпи ҳисоб-китоб тамойили асосида, яъни тўлов ҳужжати

келиб тушган вақтдан бошлаб бир неча сониялар ичида тўлов амалга оширилади ҳамда натижаси ҳақида ташаббускор ва бенефициарга хабар юборилади.

Тижорат банклари даромад базасининг мустақамлигини тавсифловчи муҳим кўрсаткичлар бўлиб, соф фоишли даромаднинг тижорат банкининг ялпи даромадига нисбатан даражаси кўрсаткичи, соф фоишли маржа ва бир сўмлик активга тўғри келадиган даромад даражаси кўрсаткичлари ҳисобланади. Шу ўринда эътироф этиш жоизки, соф фоишли маржа кўрсаткичининг меъёрий даражаси бўлиб, у 4,5 фоишни ташкил этади, соф фоишли даромаднинг тижорат банкининг ялпи даромадига нисбатан даражаси кўрсаткичи ва бир сўмлик активга тўғри келадиган даромад даражаси кўрсаткичининг меъёрий даражаси мавжуд эмас. Шу сабабли, уларнинг даражасига баҳо бериш учун молиявий таҳлилнинг қиёсий таҳлил усулидан фойдаланилади.

Ҳозирги кунда банклар инфратузилмаларида Марказий банкнинг ҳисоб-китоблар клиринг тизими орқали барча коммунал ташкилотлар, Молия вазирлиги Ғазначилигига тўланадиган бюджет тўловлари, солиқ ҳамда божхона тўловлари, нотариат ва ФХДЁ тўловлари, Ички ишлар вазирлигига тўланадиган жарима тўловлари, Давлат хизматлари агентлиги хизматлари тўловлари, “UzAuto Motors” автомашиналари учун тўловлар,

кадастр хизматлари учун тўловлар, шунингдек, мобил алоқа, интернет-провайдерлар ва кўплаб бошқа хизматлар учун тўловчини хизматлар кўрсатувчи ташкилотларнинг биллинг тизими орқали аниқ идентификация қилиш орқали тўловларни реал вақт режимида амалга ошириш ва акс эттириш имконияти яратилган.

1-расм. Марказий банкнинг ҳисоб-китоблар Клиринг тизими орқали амалга оширилган транзакциялар суммаси (млрд. сўм.) [7]

Марказий банкнинг ҳисоб-китоблар клиринг тизими республикада фаолият юритаётган чакана тўлов тизимларининг (Uzcard ва Humo) банк карталари орқали ўтказилган транзакциялари натижаси бўйича клиринг амалиётларини бажариш бўйича “Ҳисоб-китоб банки” вазифасини ҳам амалга ошириб келмоқда.

Марказий банкнинг ҳисоб-китоблар клиринг тизими билан интеграция қилиш орқали тўловларни реал вақт режимида амалга оширишга талабгор бўлаётган идора ва ташкилотлар ҳам кўпаймоқда. Бугунги кунга келиб, ҳисоб-китоблар клиринг тизими орқали жами 30 дан ортиқ

хизматлар бўйича тўловлар реал вақт режимида амалга оширилмоқда.

Ҳисоб-китоблар клиринг тўлов тизимида иштирок этиш ҳамда тўловларни ўтказиш учун Ахборотлаштириш бош маркази билан икки томонлама шартнома тузилади. Марказий банкнинг ҳисоб-китоблар клиринг тизими орқали 2017 йил мобайнида 5 205,7 млрд. сўмлик тўловлар амалга оширилган бўлса, 2018 йилда тўловлар суммаси 2017 йилга нисбатан қарийб 2 баробарга ортиб, 10 155,0 млрд. сўмлик тўлов амалга оширилган. 2019 йилда ҳам ушбу тизим орқали амалга оширилган транзакциялар суммаси 2018

йилга нисбатан қарийб 2 баробарга ортиб, 20 030,4 млрд. сўмга етган.

Шунингдек, ушбу мақолада тўлов тизимининг хорижий тажрибасини таҳлил этган ҳолда, Хитой давлати мисоли айрим самарали йўллари таҳлил этамиз. Дунё бўйлаб марказий банклар томонидан тезроқ ҳаракатлана оладиган ва энг кам таъминланган кишиларга ҳам онлайн молиявий воситалардан фойдаланиш имкониятини берадиган рақамли пулларнинг янги шакллари синаб кўришга қаратилган ҳаракатлар бошланди.

Айни пайтда Хитой халқ банки мамлакат бўйлаб барча шаҳарларда рақамли юанни синовдан ўтказишни амалга оширди ва виртуал валютани чиқарадиган биринчи йирик марказий банк сифатида қайд этилмоқда[8].

Хитой расмийлари рақамли валютани мамлакатдаги банкноталар ва тангаларни алмаштириш, крипто-валюталардан фойдаланишни камайтириш ва мавжуд бўлган хусусий секторни электрон тўловлар тизимига ўтказишни кучайтириш, дея изоҳлаётган бўлса-да, амалда яқин келажак учун катта ютуқларга умид қилмоқда.

Халқаро майдонда рақамли валютага нисбатан қизиқиш кучайиб бормоқда.

Рақамли валюталарни иқтисодиётга жорий қилишда халқаро майдонда Хитой етакчилик қилмоқда. Халқаро ҳисоб-китоб банки тадқиқотларига кўра, Хитойда 2020 йил бошидан бошлаб 63 та Марказий банкларнинг 80 фоизи CBDC лар бўйича тадқиқотлар ва тажрибалар ўтказган[9].

Рақамли валюталар пул-кредит сиёсатини тўғридан тўғри узатиш имконияти мавжудлиги ва рақамли тўлов инфратузилмасининг хавфсизлиги сабаб кўпчилик давлатларда қизиқишни кучайтирмоқда. Уругвай, Швеция ва

Багама ороллари каби мамлакатларда ҳам рақамли валюталар синовини ўтказиётган бўлса-да, Хитой рақамли пулларни синовдан ўтказишни амалга оширишни кучайтирган энг йирик иқтисодиётдир.

Халқаро ҳисоб-китоблар банки маълумотларига кўра, сўнгги 12 ой ичида 60дан ортиқ мамлакатларда миллий рақамли валюталар билан тажриба ўтказилган.

Хитой халқ банки маълумотларига кўра, CBDC бир сонияда камида 250 мингта транзакцияларни амалга оширади ва охириги бир йилда Хитойда рақамли валюта билан савдо қилиш улуши 50 фоиздан кўпроқ миқдорда ошган[9].

Шунингдек, Хитой халқ банки ва Европа марказий банки ўртасида рақамли валютани ривожлантириш тўғрисида шартнома тузилди. Бу Хитой томони эришган энг катта муваффақиятли қадам ҳисобланади. АҚШнинг босими остида кўплаб Ғарб давлатларида Хитойнинг рақамли компанияларига тақиқ ва чекловлар ўрнатилганидан кейинги даврда бу шартнома Хитой томони учун жуда муҳим юриш ҳисобланади.

Америкалик мутахассисларнинг фикрича, рақамли валюта сиёсатида бирор-бир йирик куч Хитойга тенг эмас. Унинг дастлабки ҳаракатлари дунёнинг қолган қисми рақамли валюталар билан қаерга боришини кўрсатиши мумкин.

«Бу Хитой иқтисодиёти янада ақлли ва реал вақтда маълумотларга асосланган бўлиши учун маълумотларни йиғиш ва ушбу маълумотлардан фойдаланишга янги воситаларни ишлаб чиқиш имкониятини беради», деди Янги Америка хавфсизлик маркази тадқиқотчиси Яя Фануси.

Хитой Марказий банки рақамли юандан халқаро тўловларда фойдаланиш имкониятларини ўрганаётгани сабабли,

АҚШ ҳам рақамли доллар яратиш масаласини фаол кўриб чиқишни бошлади.

АҚШ ҳукумати Федерал резервлар тизими раиси Жером Пауэллнинг таъкидлашича, АҚШ бу борада биринчи бўлиши шарт эмас, Кўшма Штатлар бу ишни тўғри амалга ошириши талаб этилади.

«Хитойнинг молия тизими ўта заиф ва долларнинг дунё захира валютаси мақомига ҳақиқий таҳдид солиши мумкин эмас. Бундан ташқари, одамлар АҚШ регуляторига Хитойга қараганда кўпроқ ишонишади», деб изоҳ билдирди АҚШ валюта-молия институтлари форуми раиси Марк Собел.

Бошқа бир таҳлилчи, АҚШ Ғазначилик котиби Жанет Еллен суверен рақамли валюталарни ишлаб чиқаришни кўриб чиқишни бошлаш мантиқан тўғри бўлишини айтмоқда. Унинг фикрича, долларнинг рақамли версияси АҚШда кам даромадли уй хўжаликлари орасида молиявий тўсиқларни ҳал қилишга ёрдам беради.

Хулоса ва таклифлар

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, Ўзбекистонда тижорат банкларида тўлов хизматларини ривожлантириш мақсадида амалга оширилаётган ислоҳот ва чоратадбирлар келгусида банкларимиз ривожланган мамлакатлар банклари рейтинг кўрсаткичлари даражасига эришиш, банк инфратузилмаси янада ривожланиши, аҳоли омонатлари банк депозитларига жалб этилиши натижасида банкларнинг ресурс базалари кенгайиши ва

аҳоли жон бошига тўғри келувчи кредитлар динамикаси ошишига олиб келади.

Марказий банкнинг тўлов хизматларини кўрсатувчи юридик шахс сифатидаги ролини кўришимиз мумкин. Бундай хизматлар тўлов тизими доирасида ишловчи тижорат банклари учун ҳисоб марказларини ташкил қилиш ва Тараққий этган мамлакатлар банкларининг ташқи савдога хизмат кўрсатиш амалиётини таҳлил қилиш натижаларидан қуйидаги хулосаларни келтириш мумкин:

– ташқи савдони молиялаштириш мақсадига берилган кредитларни Barclays bank кредитларининг умумий ҳажмида юқори салмоқни эгаллаши ташқи савдони кредитлашнинг Barclays bank кредитлаш фаолиятининг устувор йўналишларидан бири эканлигидан далолат беради;

– 2012-2017 йилларда Bank of America банки томонидан очилган аккредитивларнинг умумий ҳажмида стэнд-бай аккредитивларининг салмоғини юқори бўлганлиги АҚШ банклари учун стэнд-бай аккредитивнинг асосий аккредитив тури эканлигидан далолат беради;

– Barclays bank томонидан ташқи савдо субъектларига 2012-2017 йилларда кўрсатилган дериватив хизматларининг умумий ҳажмида валютавий своп ва форвард хизматларини юқори салмоқни эгаллаганлиги, валюта опционлари салмоғини эса кичик эканлиги форвард ва валютавий своп хизматлари билан боғлиқ бўлган чиқимларнинг камлиги ва валюта опционларининг мижоз учун қиммат хизмат тури эканлиги билан изоҳланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, lex.uz
2. Платежная система: структура, управление и контроль. Под ред. Брюса Д.–Саммерса, МВФ 1994. – С.280.
3. Царёв В.В., Кантарович А.А. Электронная коммерция. – СПб: Питер, 2002– С. 92.

4. Лаврушин О.И. Банковское дело: учебное пособие. – М: Финансы и статистика, 2004. – С.366.
5. Рахимова Х.У. Особенности развития платёжной системы Республики Узбекистан. Монография. – Т.: “Молия”, 2013 – С. 23
6. Ўзбекистон Республикаси Марказий банк маълумотлари
7. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки маълумотлари. cbi.uz.
8. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-04-11/biden-team-eyes-potential-threat-from-china-s-digital-yuan-plans?srnd=premium-europe>
9. Digital currencies and the future of the monetary system. Bank for International Settlements. Hoover Institution policy seminar. Basel 27 January 2021
10. <https://www.coindesk.com/pbocs-digital-currency-chief-departs-to-lead-securities-clearing-house>

THE IMPORTANCE OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE IN THE DEVELOPMENT OF SOCIETY

Abdullaev Sobirjon¹, Ergasheva Gulnora²

¹ Lecturer at the Faculty of Educational Psychology, Fergana State University

² Student of the Faculty of Pedagogical Psychology of Fergana State University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4904192>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021

Accepted: 25th May 2021

Online: 30th May 2021

KEY WORDS

psychology, personality,
psychological knowledge,
society, youth,
development,
development, potential,
takeoff.

ABSTRACT

The article discusses the concepts of psychology, the development of society and the role, significance, objectives and role of psychological knowledge in the development of personality. After all, the importance of psychological knowledge in the formation of a person as a mature person is incomparable. This, in turn, has a direct impact on the development of society and the country.

ЗНАЧЕНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ В РАЗВИТИИ ОБЩЕСТВА

Абдуллаев Собиржон¹, Эргашева Гульнора²

¹ Преподаватель факультета педагогической психологии Ферганского Государственного Университета

² Студентка факультета педагогической психологии Ферганского Государственного Университета

ИСТОРИЯ СТАТЬИ

Принято: 20 мая 2021 г.

Утверждено: 25 мая 2021 г.

Опубликовано: 30 мая 2021 г.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

психология, личность,
психологические знания,
общество, молодежь,
развитие, развитие,
потенциал, взлет.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются концепции психологии, развитие общества и роль, значение, задачи и роль психологических знаний в развитии личности. Ведь значение психологических знаний в формировании человека как зрелого человека несравнимо. Это, в свою очередь, оказывает прямое влияние на развитие общества и страны.

Психология играет важную роль в человеческой деятельности, поведении, образе жизни и развитии. С другой стороны, наличие психологических знаний помогает человеку иметь место и совершенство в жизни и обществе. Психологические знания более-менее

сформированы у каждого человека. Человек приобрел уникальные психологические знания повседневной жизни и имеет разный уровень зрелости со своим уровнем и потенциалом. Наряду с психологическими знаниями повседневной жизни существуют также научные

психологические знания, и они отличаются друг от друга. Сюда входят психологические знания повседневной жизни, очевидных и единичных случаев, ситуации. С другой стороны, научная психология стремится собирать данные и обобщать их, используя определенные методы, инструменты, приемы, техники. Обычно характеристики индивида, поведения, условия жизни и мира науки схожи, но научное психологическое знание отличается своей точностью и последовательностью.

Знание психологии человека, знание организации своего развития и таланта, оптимальная работоспособность в любом возрасте, психологическая готовность к различным изменениям, новое мышление и понимание происходящих процессов. Закладывает основу для развития способность воспринимать. Настоящая, новая эпоха требует от каждого адекватного знания своего внутреннего потенциала, знания ментального мира своих родственников и коллег с этим запасом знаний. Сократ Великий однажды выдвинул девиз: «Познай самого себя. В новую эпоху, в дополнение к этим знаниям, сделайте девиз» Знай окружающих тебя и то, что они делают »более актуальным, чем когда-либо. важно иметь психологические знания, и через психологические знания человек достигает величия, способствует развитию общества, демонстрирует свои знания и потенциал, показывает свое мужество и имеет место в развитии страны, используя все свои силы и энергию.

В условиях сегодняшней глобализации приобретение психологических знаний способствует роли и статусу человека в обществе, информационным атакам и

проникновению различной информации в нашу страну и другие страны по-разному, а также ценностям, сформировавшимся веками в этом или этот регион., процессы отрицательного или положительного влияния на обычаи, формы верований и методы воспитания. Ведь в контексте знаний и умений молодых людей, знания мировых языков, а также воздействия как негативных, так и позитивных атак на развивающийся Узбекистан, человек психологически негативен. Одним из наиболее актуальных вопросов является расширение защиты возможности против вирусов. То есть, будь то политика или экономика, идеология или духовность, образование или право, изучение человеческого фактора, его интересов и потребностей, адаптация к аспектам жизни и развитие навыков глубокого мышления являются наиболее важными и фундаментальными. это одна из проблем.

Воспитание молодежи в духе национальной идеологии - один из самых эффективных способов борьбы за человеческий разум и сознание. Как отметил глава нашего государства Ислам Каримов: «Говоря о национальной идее и идеологии независимости, мы говорим об очень всеобъемлющем, сложном, многогранном, ясном и совершенном выражении в истории человечества, целостном примере - пока что нет. создавали концепции, я думаю, мы должны представить себя. Эти концепции служат углублению понимания смысла таких высоких идей, как развитие Родины, покой страны, благополучие народа. Эта идеология представляет собой систему идей, которая постоянно развивается и совершенствуется, исходя из конкретного пути развития, образа жизни, коренных интересов нашего общества, которое

представляет людей, нацию, ее честь, достоинство, веру».

Чтобы сформировать и развить потенциал психологического знания, необходимо поднять моральный дух людей, которые являются членами общества, сформировать в их сознании положительные идеи и объяснить, насколько важны эти знания для их места в жизни. Только тогда можно добиться хорошего результата. То есть важно знать, что роль каждого человека в становлении общества очень важна. Высокий уровень образования подрастающего поколения как по их вкладу в развитие страны, так и по их будущему потенциалу и месту в жизни, особенно важно иметь психологические знания. Следовательно, психологическое знание играет важную роль в личностном развитии людей, а также в развитии общества. Поскольку высокий уровень развития человека в жизни напрямую связан с его психологическими знаниями, он также создает основу для постепенного развития общества.

В заключение хочу сказать, что получение психологических знаний

остается необходимостью для всего человечества, для всех профессионалов. Потому что все изменения характеристик психики человека важны, как в его профессиональной деятельности, так и в его образе жизни. Человек, обладающий психологическими знаниями, может положительно и рационально реагировать на события вокруг него, на изменения в обществе. Степень зрелости человека и сформированность в нем психологических знаний отражаются на его месте, положении и действиях в жизни. Развитие общества напрямую связано с людьми, их вовлеченностью. Поэтому, помимо физического развития, у каждого человека должно быть высокое умственное развитие. То есть высокий уровень развития человеческой духовности, образовательного потенциала и, в частности, психологических и психологических навыков, в свою очередь, вносит огромный вклад в стабильность общества и страны. Следовательно, психологические знания необходимы и в то же время необходимы каждому человек сможет выразить себя по всем направлениям.

Литературы:

1. Каримов И.А. Пусть идеология нашего общества служит тому, чтобы сделать людей людьми, нацию - нацией. -Т.: Узбекистан, 1998. - С. 15.
2. И.А. Каримов. Гармонично развитое поколение - основа развития Узбекистана. Ташкент Шарк, 1999.
3. Гозиев Э.Г. Общая психология. Ташкент 2002. 1-2 кн.

IMPROVING MORTGAGE LOANING PRACTICE

Isakov Janaboy¹, Giyosiddinov Sayfidin²

¹ Professor of Tashkent State University of Economics

² Tashkent State University of Economics, 2nd year master's degree

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4904203>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021

Accepted: 25th May 2021

Online: 30th May 2021

KEY WORDS

mortgage lending,
commercial banking, credit,
interest rate, market rate

ABSTRACT

In this article we will talk about ways to improve the practice of mortgage lending. The problems related to the improvement of the practice of commercial banks in lending to the population were also analyzed.

ИПОТЕКАЛИ КРЕДИТЛАШ АМАЛИЁТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Исаков Жанабой¹, Гиесиддинов Сайфиддин²

¹ ТДИУ профессори

² ТДИУ 2-босқич магистранти

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20-May 2021

Ma'qullandi: 25-May 2021

Chop etildi: 30-May 2021

KALIT SO'ZLAR

ипотекали
кредитлаш, тижорат
банк, кредит, фойз
ставкаси, бозор ставкаси

ANNOTATSIYA

Ушбу мақоламизда ипотекали кредитлаш амалиётини такомиллаштириши йуллари хусусида суз йурутилган. Шунингдек, тижорат банкларининг аҳолини потекали кредитлаш амалиётини такомиллаштириши билан боглиқ бўлган муаммолар тахлил килинган.

2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида аҳоли, энг аввало, ёш оилалар, эскирган уйларда яшаб келаётган фуқаролар ва уй-жой шароитини яхшилашга муҳтож бошқа фуқароларнинг яшаш шароитини имтиёзли шартларда ипотека кредитлари ажратиш ҳамда шаҳар ва қишлоқ жойларда арзон уйлар қуриш орқали янада яхшилашижтимой соҳани

ривожлантиришнинг устувор йўналишларидан бири сифатида эътироф этилган¹. Ўз навбатида, аҳолини уй-жой билан таъминлаш муаммосини ҳал қилиш тижорат банкларининг аҳолини ипотекали кредитлаш амалиётини такомиллаштириш заруриятини юзага келтиради.

Ўзбекистон Республикаси Марказий банкнинг расмий статистик маълумотларига кўра:

¹Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича

ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги фармони/Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда.

*2020 йилда тижорат банклари томонидан 77 274 нафар жисмоний шахсларга 9,1 трлн. сўм миқдорида ипотека кредитлари ажратилди, бу эса, 2019 йилга нисбатан 1,1 трлн. сўмга кўпдир;

*2020 йилда ипотека кредитларининг 5,1 трлн. сўми (жами ажратилган кредитларининг 56,1 фоизи) “Қишлоқ қурилиш инвест” ИК ҳамда “Ўзшаҳар қурилиш инвест” ИК томонидан қурилган уйларни, 3,7 трлн. сўми (40,8 фоизи) бирламчи бозордаги уйларни (жумладан, 1,7 трлн. сўми янги тартиб доирасида ажратилган), 0,3 трлн. сўми (3,1 фоизи) иккиламчи бозордаги уйларни сотиб олиш учун ажратилди;

*Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 28 ноябрдаги “Ипотека кредити механизмларини такомиллаштиришга оид қўшимча чоратadbирлар тўғрисида”ги ПФ-5886-сонли Фармони асосида жорий этилган янги тартибга мувофиқ, 2020 йилда 7 927 нафар фуқароларга умумий қиймати 1747,0 млрд. сўм миқдордаги ипотека кредитлари ажратилди;

*янги тартиб доирасида уй-жой шароитларини яхшилашга муҳтож, субсидия маблағлари ажратилган 2192 нафар фуқарога 503,8 млрд. сўм миқдорида ипотека кредитлари ажратилди².

Республика тижорат банкларининг аҳолини ипотекали кредитлаш амалиётини такомиллаштириш билан боғлиқ бўлган муаммолар, фикримизча, қуйидагилардан иборатдир:

²Тижорат банклари томонидан жисмоний шахсларга ажратилган ипотека кредитлари. www.cbu.uz (Ўзбекистон Республикаси Марказий банки).

³ Пул-кредит сиёсати. www.cbu.uz (Ўзбекистон Республикаси Марказий банки).

1. Ипотека кредитларининг фоиз ставкаларини юқори эканлиги.

2017 йил 28 июнда Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг қайта молиялаш ставкасини бирдан 5 фоизли пунктга оширилиши ва унинг йиллик фоиз ставкасини 14 фоиз қилиб белгиланиши тижорат банклари кредитларининг, шу жумладан, ипотека кредитларининг фоиз ставкаларини ошишига олиб келди. Бу эса, аҳолининг банкларнинг ипотека кредитларидан фойдаланиш имкониятини сезиларли даражада пасайтирди.

Ўз навбатида, Марказий банкнинг қайта молиялаш ставкасини оширилиши инфляция даражасининг юқори эканлиги билан боғлиқдир. 2017 йилда республикада инфляциянинг йиллик даражаси 14,4 фоизни ташкил этди³.

2. Тижорат банкларида узоқ муддатли ресурсларнинг етишмаслиги.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёев эътироф этганидек, «банкларга қўйилган депозитларнинг 70 фоизи қисқа муддатли бўлгани ҳолда, кредитларнинг 90 фоизи узоқ муддатга берилган»⁴. Бу эса, республикада банкларида узоқ муддатли ресурсларнинг етишмаслигидан далолат беради.

Фикримизча, республикада банкларнинг аҳолини ипотекали кредитлаш амалиётини такомиллаштириш билан боғлиқ бўлган муаммоларни ҳал қилиш мақсадида қуйидаги тадбирларни амалга ошириш керак:

1. Ипотека кредитлари фоиз ставкаларининг паст ва барқарор даражасини таъминлаш мақсадида, биринчидан, ипоотека кредитларининг

⁴ Мирзиёев Ш.М. Банклар энди «ўз аравасини ўзи тортиши керак». <https://sputniknews-uz.com/economy/20191026/2694075>.

фоиз ставкасини инфляциянинг жорий даражасидан келиб чиққан ҳолда белгилаш ҳамда ипотека кредитининг фоиз ставкаси ва кредитларнинг бозор ставкаси ўртасидаги фарқни Ипотекани қўллаб-қувватлаш фондининг маблағлари ҳисобидан компенсация қилиш лозим; иккинчидан, ссуда капиталлари бозорида кредит ресурслари таклифи билан кредит ресурсларига бўлган талаб ўртасидаги мувозанат бузилишига тезкор таъсир қилиш имконини берадиган механизмни яратиш керак.

2. Ипотека кредитларининг ресурс таъминотини яхшилаш мақсадида, биринчидан, ипотека кредитларининг муддатлари билан жалб қилинган ресурсларнинг муддатлари ўртасидаги мувофиқликни таъминлаш лозим;

иккинчидан, узоқ муддатли ипотека облигацияларини сотишдан олинган пул маблағларини банкларнинг субординациялашган қарз мажбуриятлари сифатида тан олиш ва уларни биринчи даражали капитал таркибида ҳисобга олиш лозим; учинчидан, инвесторларнинг банкларнинг ипотека облигацияларига қилинган инвестицияларидан олинган даромадлар солиққа тортилмаслиги керак. Ушбу таклифнинг амалиётга татбиқи натижасида:

*банклар фаолиятидаги трансформация риси даражаси пасаяди;

*ипотека кредитлари берувчи банкларнинг биринчи даражали капитали миқдори кўпаяди;

*учинчидан, ипотека облигацияларининг инвестицион жозибadorлиги ошади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги фармони//Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017
2. Тижорат банклари томонидан жисмоний шахсларга ажратилган ипотека кредитлари. www.cbu.uz (Ўзбекистон Республикаси Марказий банки).
3. Пул-кредит сиёсати. www.cbu.uz (Ўзбекистон Республикаси Марказий банки).
4. Мирзиёев Ш.М. Банклар энди «ўз аравасини ўзи тортиши керак». <https://sputniknews-uz.com/economy/20191026/2694075>.

THE ROLE OF PSYCHOLOGY IN SOCIETY

Jumayeva Mashxura O'tkirova¹

¹ Psychologist of the 85th comprehensive school of Denau district

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4904206>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021

Accepted: 25th May 2021

Online: 30th May 2021

KEY WORDS

psychology, personality,
psychological knowledge

ABSTRACT

The article discusses the concepts of psychology, the development of society and the role, significance, objectives and role of psychological knowledge in the development of personality. After all, the importance of psychological knowledge in the formation of a person as a mature person is incomparable. This, in turn, has a direct impact on the development of society and the country.

JAMIYATDA PSIXOLOGIYANING O'RNI

Jumayeva Mashxura O'tkirova¹

¹ Denov tumani 85-umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20-May 2021

Ma'qullandi: 25-May 2021

Chop etildi: 30-May 2021

KALIT SO'ZLAR

psixologiya, shaxsiyat,
psixologik bilim

ANNOTATSIYA

Maqolada psixologiya tushunchalari, jamiyat taraqqiyoti va shaxsiyatni rivojlantirishda psixologik bilimlarning o'rni, ahamiyati, vazifalari va roli muhokama qilinadi. Zero, insonni etuk inson sifatida shakllantirishda psixologik bilimlarning ahamiyati beqiyosdir. Bu, o'z navbatida, jamiyat va mamlakat taraqqiyotiga bevosita ta'sir qiladi.

Psixologiya inson faoliyati, xulq-atvori, turmush tarzi va rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Boshqa tomondan, psixologik bilimlarning mavjudligi insonga hayotda va jamiyatda o'z o'rnini va mukammalligiga ega bo'lishiga yordam beradi. Psixologik bilim har bir insonda ozmi-ko'pmi shakllanadi. Inson kundalik hayot haqida noyob psixologik bilimlarni egallagan va o'z darajasi va salohiyatiga ega bo'lgan har xil etuklik darajasiga ega. Kundalik hayotdagi psixologik bilimlar bilan bir qatorda ilmiy psixologik bilimlar ham mavjud va ular bir-biridan farq qiladi. Bunga kundalik hayot, aniq va izolyatsiya qilingan holatlar, vaziyatlar

haqidagi psixologik bilimlar kiradi. Boshqa tomondan, ilmiy psixologiya ma'lum usullar, vositalar, usullar, texnikalar yordamida ma'lumotlarni to'plash va ularni umumlashtirishga intiladi. Odatda shaxsning xususiyatlari, xulq-atvori, xulq-atvori, yashash sharoiti va ilm-fan olami o'xshash, ammo ilmiy psixologik bilimlar aniqligi va izchilligi bilan ajralib turadi.

Inson psixologiyasini bilish, o'z rivojlanishini va iste'dodini tashkil qilishni bilish, har qanday yoshdagi maqbul ko'rsatkichlar, har xil o'zgarishlarga psixologik tayyorlik, yangicha fikrlash va tafakkur, kechayotgan jarayonlarni xolis va aniq

anglash. Idrok etish qobiliyatini rivojlantirish uchun asos yaratadi. Hozirgi, yangi davr har bir kishidan o'zlarining ichki imkoniyatlari to'g'risida etarli ma'lumotni, ushbu bilimlar zaxirasi bilan qarindoshlari va hamkasblarining aqliy dunyosini bilishni talab qiladi. Buyuk Sokrat bir paytlar shunday shiorni ilgari surgan: "O'zingni bil. Yangi davrda, ushbu bilimlardan tashqari, "atrofdagilarni va ular nima qilayotganini bilib oling" shiorini har qachongidan ham dolzarbroq qilib qo'ying. psixologik bilimlarga ega bo'lish muhim va psixologik bilimlar orqali inson ulug'vorlikka erishadi, jamiyat taraqqiyotiga hissa qo'shadi, o'z bilimi va salohiyatini namoyish etadi, o'zining jasoratini namoyish etadi va butun kuch va kuchini sarflab mamlakat taraqqiyotida sodir bo'ladi.

Bugungi globallashuv sharoitida psixologik bilimlarni egallash insonning jamiyatdagi o'rni va mavqeiga, axborot xurujlariga va turli xil ma'lumotlarning mamlakatimizga va boshqa mamlakatlarga turli yo'llar bilan kirib borishiga, shuningdek, qadriyatlarga yordam beradi. asrlar davomida u yoki bu mintaqada shakllangan., urf-odatlariga salbiy yoki ijobiy ta'sir ko'rsatish jarayonlari, e'tiqod shakllari va ta'lim usullari. Darhaqiqat, yoshlarning bilim va ko'nikmalari, dunyo tillarini bilishi, shuningdek, rivojlanayotgan O'zbekistonga salbiy va ijobiy hujumlarning ta'siri kontekstida inson psixologik jihatdan salbiy hisoblanadi. Eng dolzarb masalalardan biri bu viruslardan himoya qilish. Ya'ni, xoh siyosat bo'lsin, xoh iqtisod, mafkura yoki ma'naviyat, ta'lim yoki qonun bo'ladimi, inson omili, uning qiziqishlari va ehtiyojlarini o'rganish, hayot tomonlariga moslashish va chuqur fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish eng muhim va asosiy hisoblanadi. bu muammolardan biri.

Yoshlarni milliy mafkura ruhida tarbiyalash inson ongi va ongi uchun kurashishning eng samarali usullaridan biridir.

Davlatimiz rahbari Islom Karimov ta'kidlaganidek: "Milliy istiqlol g'oyasi va mafkurasi to'g'risida gap ketganda, biz insoniyat tarixidagi juda keng qamrovli, murakkab, ko'p qirrali, aniq va mukammal ifoda, yaxlit misol haqida gaplashmoqdamiz - shuning uchun uzoq. tushunchalarni yaratish, men o'zimni tanishtirishimiz kerak deb o'ylayman. Ushbu tushunchalar Vatan ravnaqi, mamlakat tinchligi, xalq farovonligi kabi yuksak g'oyalarning mazmun-mohiyatini chuqur anglashga xizmat qiladi. Ushbu mafkura doimo rivojlanib va takomillashib boradigan, taraqqiyotning o'ziga xos yo'li, turmush tarzi, jamiyatimizning tub manfaatlariga asoslangan, odamlar, millat, uning sha'ni, qadr-qimmatini, e'tiqodini ifodalovchi g'oyalar tizimidir. "

Psixologik bilimlarning potentsialini shakllantirish va rivojlantirish uchun jamiyat a'zosi bo'lgan odamlarning ma'naviyatini ko'tarish, ongida ijobiy g'oyalarni shakllantirish va bu bilimlarning hayotdagi o'rni uchun qanchalik muhimligini tushuntirish zarur. Shundagina yaxshi natijaga erishish mumkin. Ya'ni, jamiyatni shakllantirishda har bir insonning roli juda muhimligini bilish muhimdir. Mamlakat taraqqiyotiga qo'shgan hissasi va kelajakdagi salohiyati va hayotdagi o'rni jihatidan ham yosh avlodning yuqori darajadagi bilimlari, ayniqsa, psixologik bilimlarga ega bo'lishdir. Binobarin, psixologik bilimlar jamiyat taraqqiyotida bo'lgani kabi odamlarning shaxsiy rivojlanishida ham muhim rol o'ynaydi. Hayotda inson taraqqiyotining yuqori darajasi uning psixologik bilimlari bilan bevosita bog'liq bo'lganligi sababli, u ham jamiyatning bosqichma-bosqich rivojlanishiga zamin yaratadi.

Xulosa qilib aytmoqchimanki, psixologik bilimlarni olish butun insoniyat uchun, barcha mutaxassislar uchun zarurat bo'lib qolmoqda. Chunki inson psixikasi

xususiyatlaridagi barcha o'zgarishlar uning kasbiy faoliyatida ham, turmush tarzida ham muhimdir. Psixologik bilimga ega inson atrofdagi voqealarga, jamiyatdagi o'zgarishlarga ijobiy va oqilona javob bera oladi. Insonning etuklik darajasi va undagi psixologik bilimlarning shakllanishi uning hayotdagi o'rni, mavqei va harakatlarida aks etadi. Jamiyat taraqqiyoti odamlar, ularning ishtiroki bilan bevosita bog'liqdir. Shuning

uchun jismoniy rivojlanish bilan bir qatorda har bir inson yuqori aqliy rivojlanishga ega bo'lishi kerak. Ya'ni, inson ma'naviyatining yuqori darajada rivojlanishi, ta'lim salohiyati va xususan, psixologik va psixologik ko'nikmalar, o'z navbatida, jamiyat va mamlakat barqarorligiga ulkan hissa qo'shadi. Binobarin, psixologik bilim har bir inson o'zini har tomonlama ifoda etishi uchun zarur va shu bilan birga zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Каримов И.А. Пусть идеология нашего общества служит тому, чтобы сделать людей людьми, нацию - нацией. -Т.: Узбекистан, 1998. - С. 15.
2. И.А. Каримов. Гармонично развитое поколение - основа развития Узбекистана. Ташкент Шарк, 1999.
3. Гозиев Э.Г. Общая психология. Ташкент 2002. 1-2 кн.

CALENDULA AND ITS HEALING PROPERTIES

Akbarov Nurisлом Axtamjon o'g'li¹, Muxitdinova Maxfuza Kamolovna²

¹ Termiz Davlat Universiteti Ta'lim- tarbiya nazariyasi va metodikasi

(boshlang'ich ta'lim) mutaxassisligi 1- kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4910757>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021

Accepted: 25th May 2021

Online: 30th May 2021

KEY WORDS

calendula, marigold, tincture

ABSTRACT

This article provides information about the calendula plant, its medicinal properties, distribution and specific properties

КАЛЕНДУЛА И ЕЕ ЛЕЧЕБНЫЕ СВОЙСТВА

Акбаров Нурислом Ахтамжон ўгли¹, Мухитдинова Махфуза Камоловна²

¹ Студент Ташкентского фармацевтического института

² Ассистент кафедры фармакогнозии Ташкентского фармацевтического института

ИСТОРИЯ СТАТЬИ

Принято: 20 мая 2021 г.

Утверждено: 25 мая 2021 г.

Опубликовано: 30 мая 2021 г.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

календула, ноготки, настойка

АННОТАЦИЯ

В этой статье представлена информация о растении календула, его лечебных свойствах, распространении и специфических свойствах.

Ноготки лекарственные, или календула лекарственная (лат. *Calendula officinalis*) — травянистое растение, вид рода Календула семейства Астровые (*Asteraceae*).

Натурализировано и культивируется повсеместно в умеренном климате Европы, Азии и Австралии. Родина растения неизвестна[2].

Растение светолюбиво, холодостойко (выдерживает заморозки до -5°C), неприхотливо.

Однолетнее прямостоячее растение высотой от 20 до 75 см. Корень стержневой.

Побеги толстые, ребристые, светло-зелёные, опушённые липкими железистыми волосками. Листья простые, очередные, светло-зелёные, удлинённые

или овальные, опушены редкими жёсткими волосками.

Обёртка однорядная, с узкими листочками. Язычковые цветки — жёлтые или оранжевые, сверху блестящие, с нижней стороны матовые; трубчатые — мелкие, жёлтые, оранжевые или тёмно-коричневые. Соцветия — корзинки диаметром 5—6 см.

Плоды — семянки разной формы и величины.

Цветёт с июня до осенних заморозков. Плоды созревают в июле — сентябре. Размножается семенами.

Как лекарственное растение выращивается на промышленных плантациях.

Применяют как ранозаживляющее, бактерицидное и противовоспалительное средство: настой — как желчегонное, настойка — при ангине, желудочно-кишечных заболеваниях, воспалительных процессах печени, для лечения пародонтоза; мазь — при ушибах, порезах, фурункулезе, ожогах, дезинфицирует раны; препарат «Калефлон» — как противоязвенное средство[3].

Употребляют для ароматизации и окраски сыра и масла, как приправу к разным блюдам и в качестве гарнира к супам, салатам, тушёным блюдам.

Сорта календулы лекарственной чрезвычайно разнообразны по окраске; в качестве декоративных особенно популярны два махровых сорта: 'Lemon Queen' ('Лимонная королева') и 'Orange King' ('Апельсиновый король').

В качестве лекарственного сырья используются цветки ноготков (лат. Flores Calendulae). Цветки собирают многократно с начала цветения до заморозков через 3—

5 дней. Сушат в сушилках при температуре 50—60 °С, реже в воздушных сушилках или под навесами при хорошем проветривании. Срок годности сырья 2 года[3].

В надземной части растения содержатся горечи, дубильные вещества, фитонциды; в семенах — жирное масло и алкалоиды; цветки ноготков содержат эфирное масло, каротиноиды (α - и β -каротины, ликопин, лютеин, виолаксантин и др.), флавоноиды, сапонины, салициловую кислоту, смолы, слизь, органические кислоты, следы алкалоидов[3].

Препараты, изготовленные на основе календулы, оказывают успокаивающее действие на центральную нервную систему, снижают рефлекторную возбудимость, обладают бактерицидным свойством в отношении ряда возбудителей, особенно стафилококков и стрептококков.

Широко известны лекарственные свойства календулы. Настоем календулы полощут рот и горло при признаках простуды. Применение настоя внутрь поможет при болезнях желудка и кишечника, печени, желчных путей. Благоприятно действует он и при сердечно-сосудистых заболеваниях, мягко снижая давление. В домашних условиях вполне можно также приготовить масло календулы. Для это надо плотно стеклянную банку соцветиями и оставить ее на солнце. Через 4—5 дней на дне банки появится маслянистая жидкость светло-оранжевого цвета. Ее можно использовать как мазь для заживления ран, а также при трещинах кожи или обморожении.

Рисунок 1. Календула лекарственная

Но выращивают ее не столько ради того, чтобы собрать и засушить впрок, сколько за красоту. Выбор махровых сортов календулы с соцветиями черепитчатой и анемоновидной формы сегодня велик. Окраска может быть золотистой, кремовой, абрикосовой, оранжевой, темно-коричневой, бордовой. Есть оригинальные сорта с розоватым оттенком ('Розовый сюрприз') и зеленым центром ('Зеленое сердце'). В жару соцветия могут мельчать, их махровость – снижаться, но при наступлении прохладной влажной погоды они вновь обретут прежние формы. Календула хорошо стоит в срезке. Своевременное

удаление отцветших корзинок продлевает цветение.

Низкорослые сорта можно выращивать на балконах и в контейнерах, в рабатках и бордюрах, высокорослые отлично впишутся в миксбордеры. Календула входит в состав смесей для однолетних цветущих газонов. Ноготки будут уместны и в огороде: они отпугивают некоторых вредителей, например гусениц бражника пятиточечного или спаржевых трещалок. Лепестки же цветков можно использовать для украшения блюд: они съедобны и обладают мягким ароматом. А молодые листья придадут свежую нотку салатам.

Литературы:

- 1. Ботанико-фармакогностический словарь: Справ. пособие / К. Ф. Блинова, Н. А. Борисова, Г. Б. Гортинский и др.; Под ред. К. Ф. Блиновой, Г. П. Яковлева. — М.: Высш. шк., 1990. — С. 192—193. — ISBN 5-06000085-0.
- 2. Дудченко Л. Г., Козьяков А. С., Кривенко В. В. Пряно-ароматические и пряно-вкусовые растения: Справочник / Отв. ред. К. М. Сытник. — К.: Наукова думка, 1989. — 304 с. — 100 000 экз. — ISBN 5-12-000483-0.

ANALYSIS OF PROSE WORKS AND ITS IMPACT ON THE CHILD'S PSYCHE

Artikova Shokhista Abduganiyevna²

¹ Termez State University Theory and methods of education
(primary education) specialty 1st year master's degree
<https://doi.org/10.5281/zenodo.4904226>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021
Accepted: 25th May 2021
Online: 30th May 2021

KEY WORDS

Uzbek children's literature, folk melodies, monographs, lyrical or comic tendencies, creative products, children's cinema and theater, to glorify the motherland.

ABSTRACT

This article provides an analysis of the works and at the same time the impact of these works on the upbringing and psyche of children. At the same time, the analysis is divided into characters.

NASRIY ASARLAR TAHLILI VA BOLA RUHIYATIGA TA'SIRI

Ortiqova Shoxista Abdug'ani qizi¹

¹ Termiz Davlat Universiteti Ta'lim- tarbiya nazariyasi va metodikasi
(boshlang'ich ta'lim) mutaxassisligi 1- kurs magistranti

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20-May 2021
Ma'qullandi: 25-May 2021
Chop etildi: 30-May 2021

KALIT SO'ZLAR

o'zbek bolalar adabiyoti, xalqona ohang, monografiyalar, lirik yoki komik mayl, ijod mahsuli, bolalar kinosi va teatri. Vatan madhi.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada asarlar tahlili va shu bilan birgalikda ushbu asarlarning bolalar tarbiyasi va ruhiyatiga ta'siri haqida keltirib o'tilgan. Shu bilan birgalikda tahlil qilish jarayonida xarakterlarga bo'linib ham tavsif berilgan.

O'zbek bolalar adabiyotining so'z san'ati sifatidagi ulug'vor vazifasi va tarbiyachilik vositasi istiqbol yillarida alohida e'tiborga tushdi. Respublikamizning Birinchi Prezidenti I.A.Karimovning "Adabiyotga e'tibor– ma'naviyatga, kelajakka e'tibor" yo'riqnomasida adabiyot, so'z san'ati azaldan xalq qalbining ifodachisi ekanligi ta'kidlab ko'rsatilar ekan, jumladan shunday deyilgan:

"Ayniqsa, biz uchun g'oyat muhim ahamiyatga ega bo'lgan bolalar adabiyotini rivojlantirishga alohida e'tibor berishimiz, mustaqil fikrlaydigan shaxslarning shakllanishi, har qanday kitobxonlik, mutolaa madaniyati bolalikdan boshlanishini doimo yodda tutishimiz lozim".¹

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Sh.M.

Mirziyoyevning 2017 yil 9 sentabrda e'lon qilingan "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorida alohida belgilab berilganidek, bolalikdan kitob o'qishga qiziqish uyg'otuvchi o'quv-metodik, didaktik materiallar va badiiy adabiyotlarni tayyorlash haqidagi, 2017 yil 13 sentabrdagi "Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi to'g'risida"gi qarorlari ham bu fanning maqsad mohiyatini oydinlashtirishga yordam beradi. Chindan ham bu jiddiy vazifani bajarishda, aniqrog'i, mustaqil yurtning har tomonlama yetuk, barkamol avlodini tarbiyalashda asrlar osha xalq an'analari, milliy qadriyatlar, folklor namunalari, milliy adabiyotimiz va jahon xalqlari adabiyoti an'analari zaminida voqelikka aylangan **o'zbek bolalar adabiyotining** beqiyos o'rni bor.

Yarim asrdan oshayotirki, pedagogika oliygohlari va kollejlarning boshlang'ich ta'lim usuliyoti, maktabgacha ta'lim yo'nalishlari talabalari ushbu fanni chuqur o'rganib kelmoqdalar. Bu davr mobaynida bolalar adabiyoti fani bo'yicha chop etilib kelingan darslik va qo'llanmalar tom ma'noda, yosh avlodni tarbiyalashda ruhiy va ma'naviy quvvat bo'lib kelganiga shubha yo'q. Ammo, XXI asr milliy bolalar adabiyoti namunalariga qo'yilgan talablarning ortgani bejiz emas. O'zbek bolalar adabiyotining badiiy jihatdan yuksak namunalariga keng e'tibor qaratish, yangi asr kichkintoylarining shiddat bilan rivojlanayotgan qiziqishlari, ruhiy, ma'naviy olami, ularning ijtimoiy hayotga munosabati masalalari aks etgan asarlar tahlili orqali talabalarda estetik, axloqiy-ma'rifiy, ijtimoiy-siyosiy tarbiyani shakllantirish muhim ahamiyatga ega.

P.Shermuhammedov, J.Tursunov,
O.Safarov, X.Egamovlar muallifligidagi

"O'zbek bolalar adabiyoti" darslik xrestomatiyasi (1976), O'zbekiston FA Til va adabiyot instituti tomonidan tayyorlab nashr etilgan "O'zbek bolalar adabiyoti tarixi ocherklari" (1978), "Bolalar adabiyoti va zamonaviylik"(1981), "O'zbek bolalar adabiyoti va adabiy jarayon" (1989) kabi monografiyalar ham o'ziga xos hodisa bo'ldi. Biroq, o'zbek bolalar adabiyoti va bolalar kitobxonligi mundarijasini o'zida mujassamlashtiruvchi, XX asr o'zbek bolalar adabiyoti namunalarining g'oyaviy, janriy, badiiy-kompozitsion jihatidan o'ziga xosligi, ularning kichkintoylar, bolalar va o'smirlar yosh xususiyatlariga ko'ra ifoda olami kabilarni milliy istiqloq tafakkuri nuqtayi nazaridan chinakam tahlil va tadqiqot asosidagi ilmiy tarix hanuzgacha yaratilgani yo'q. Zotan, ushbu qo'llanma mazkur vazifani qisman ado etish maqsadini ko'zda tutadi.

Bunda o'zbek bolalar adabiyotining bir asrlik tarixi, tadrijiy taraqqiyot xususiyatlari, XX asr bolalar adabiyotidagi fenomen yozuvchi va shoirlarning ijodi umymlashtirilishga, shuningdek, istiqloq davri bolalar adabiyotining yangi tamoyillariga munosabat bildirishga e'tibor qaratildi.

Bolalar adabiyoti avvalo:

– so'z san'atiga asoslangani va badiiy ijod mahsuli ekanligi jihatdan umumadabiyotga hamohang bo'lsa;

– unda bolalar ta'lim-tarbiyasi ustuvorligi pedagogika bilan;

– bolalar va o'smirlarning murakkab ruhiyati, qiziqishlarini aks ettirishi psixologiya;

– yosh xususiyatlarini ifodalashi fiziologiya bilan;

– ona-tabiat, atrof-olam hodisalarini keng aks ettirishiga ko'ra tabiatshunoslik fanlari;

– kichkintoylar til xususiyatlarini mujassamlashtirib tilshunoslik fanlari va defektologiya;

– xalqona ohang va jonli so‘zlashuv tilidan foydalanib, xalq og‘zaki ijodi bilan uzviylikda namoyon bo‘ladi.

Bolalarbop barcha asarlarda yosh avlodning dunyoqarashi, tafakkuri, o‘y-kechinmalari, orzu-istaklari, voqelikka estetik munosabati o‘z ifodasini topadi. Ularning aksariyati yozuvchilar (kattalar) tomonidan yaratilsa-da, voqelik bolalar dunyoqarashi nuqtayi nazaridan talqin va tadqiq etiladi, bolalar tilidan hikoya qilinadi va baholanadi. Binobarin, xuddi shu xususiyatlarni o‘zida namoyon qila oladigan o‘zbek bolalar adabiyoti XX asrning 20-30-yillarida to‘liq shakllanib, umumadabiyotning alohida tarmog‘i sifatida maxsus yo‘nalish kasb etadi. Bunda Abdulla Avloniy, Hamza Hakimzoda Niyoziy singari ilk namoyandalari, Shokir Sulaymon, G‘ayratiy, Dorjiya Oppoqova, G‘ulom Zafariy, Elbek, Hamid Olimjon, G‘afur G‘ulom, Ilyos Muslim, Zafar Diyor, Sulton Jo‘ra, Qudrat Hikmat, Quddus Muhammadiy, Shukur Sa‘dulla, Hakim Nazir, Po‘lat Mo‘min kabi professional yozuvchi-shoirilar o‘z ijodi orqali sohaning shakllanishi va taraqqiyot xususiyatlarini belgilay oladi. Natijada, bolalar **she‘riyati**, **nasri** o‘tgan asrning ikkinchi yarmidan ancha yuksaldi. Bolalar **dramaturgiyasi** va **publitsistikasiga** asos solindi. Bolalar **kinosi** va **teatri** rivojlandi. Muhimi, bu istiloh ruscha “detskaya literatura” so‘zining aynan tarjimasini tarzida emas, balki real voqelikka aylangan, o‘zbek bolalariga mo‘ljallanib yaratila boshlangan, ularga ixtisoslashgan adabiy hodisani ifodalagan holda dunyoga keldi. Buning tarixiy-tadrijiy tamoyillari, ilmiy-nazariy umumlashmasi esa **“Bolalar adabiyoti”** deb nomlangan mustaqil fan tarixida o‘z ifodasini topa bordi.

Badiiy obrazning, voqelikning aniq-tiniqligi, ko‘rimsiligi. Bu xususiyat aksaran, maktabgacha tarbiya va kichik maktab yoshidagi o‘quvchilar kitobxonligiga xos. Ular uchun yozilgan asarlarning har bir jumlasida

asosida rasm chizish mumkin. G‘afur G‘ulomning “O‘ylashni o‘rganamiz” she‘rida mavhum hodisani ko‘rimli qilib tasvirlash yorqin kuzatiladi. Muxtorjon olti yoshli singlisi Munisxondan “O‘ylashni bilasanmi?”– deb so‘raganida, uning: “Aka-a, o‘zing ayta qol, O‘ylash degan nimadi?”, – deya iqror bo‘lgani bejiz emas. Shunda, Muxtorjonning “jiddiy turib”, “qoshini birga yig‘ib” o‘ylashida ham aynan kichkintoylarga xos “muzqaymoqdan tog‘, nuqul gilos bog‘, bir qozon qaymoq, “tuyaday pishloq” kabi obrazlar ko‘rimsiligi – predmetlilik kasb etadi. Bu esa kichkintoylar tasavvurini yorqinlashtiradi.

Kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarga mo‘ljallab yozilgan asarlarda yana do‘stlik, Vatanga muhabbat, iymon, e‘tiqod singari mavhum tushunchalar obrazli tasvirda, ramziy detallarda tasvirlanadi. A.Obidjonning “Vatan” she‘ri bugungi yosh avlod tafakkuri, o‘tkir aql-idrokiga monandligi bilan e‘tiborga loyiq :

Hikoya qilishda lirik yoki komik mayning kuchliligi. Bolalar adabiyotining asosiy xususiyatlaridan biri – uning samimiy his-tuyg‘ularga boyligi ekani o‘z vaqtida V.G.Belinskiy tomonidan qayta-qayta uqdirilgan edi. Quvnoq yumor esa uni yanada to‘ldiradi. Bu hali-hanuz bolalar adabiyotining o‘ziga xosligini belgilab kelmoqda. N.G.Chernishevskiy shu ma‘noda, bolalarga mo‘ljallangan badiiy asarlarda “Vah... Qanday dahshat?”, “Ey, muncha kulgili!”, “Bay-bay, muncha yaxshi!” kayfiyatlarini qo‘zg‘ovchi alomatlar bo‘lmasa, yosh kitobxonlarni to‘lqinlantira olmaydi, deb hisoblagan edi. Shu jihatdan qaralsa, o‘zbek bolalar adabiyoti tarixida ham lirik ko‘tarinkilik va quvnoq yumorga boy asarlar yosh avlod qiziqishiga ko‘proq muvassar bo‘lgan. Zero, G‘afur G‘ulomning “Shum bola”, X.To‘xtaboyevning “Sariq devni minib”, “Sariq devning o‘limi”, “Sehrgarlar jangi yoxud, shirin qovunlar

mamlakati”, A.Obidjonng “Dahshatli Meshpolvon” va “Meshpolvonning janglari” kabi asarlarini o‘zgacha zavq bilan o‘qilishining siri avvalo shunda.

Xarakter va hodisalar ifodasida dinamikaning yorqinligi, jonliligi. Harakatchanlik, tinib-tinchimaslik, hamma narsaga qiziquvchanlik bolalarning tabiatida mavjud. Bu jihat ularbop asarlarda ham o‘z ifodasini topadi. Jahon va o‘zbek bolalar adabiyotidagi Robinzon (“Robinzon Kruzo”), Gulliver (“Gulliverning sayohatlari”), Pinokkio (“Pinokkio va uning boshidan kechirganlari”), Buratino (Oltin kalit yoki Buratinoning sarguzashtlari), Kachal polvon (“Kachal polvon yoxud yog‘och qo‘g‘irchoqning sarguzashtlari”), Qoravoy (“Shum bola”), Hoshimjon (“Sariq devni minib”), Alamazon (“Alamazon va uning piyodalari”) kabi qahramonlarning sarguzashti, o‘ziga xos va mos harakati orqali voqealar sujetida qiziqarililik sodir bo‘lgan. Ba’zi asarlarda esa yanada shiddatli dinamizm ko‘zga tashlanadi. K.Chukovskiyning “Moʻydoʻdyr” (“Yuvin, do‘mbog‘im”), Q.Muhammadiyning “Temirlar o‘yini”, Sh.Sa’dullaning “Ayyor chumchuq” kabi she’rlarida sujet shiddatli dinamizm asosida voqelikka aylangan.

Tilning aniqligi, tushunariligi va serqirraligi. Kichkintoylar asarlarining tili grammatik jihatdan umumadabiyotga mushtarak bo‘lgani holda, bolalarcha tafakkur qilishning ifodaviy vositasi ham. Bunda bolalar adiblarining tilshunoslik mahorati muhim rol o‘ynaydi. Negaki, bolalar kitobxonligida asar til xususiyatlari muhim rol o‘ynaydi. Jamiyat taraqqiyotida tilning o‘zgarib, boyib borishi ayon. Har bir davr yosh avlodining so‘z boyliklari imkoniyati turlicha bo‘ladi. Tushuncha va ifodalarning bola yosh xususiyatlariga mos bo‘lishiuning adresliligini ta’minlaydi.

Maktabgacha ta’lim(tarbiya) yoshidagi bolalar kitobxonligi xususiyatlari L.N.Tolstoyning quyidagi san’atkorona bahosi bilan yaqqol oydinlashadi: “Axir men hozir nimalarda yashayotganimni o‘shanda kashf qilmaganmidim? – deya xotirlagandi u yetmish yillik umriga sarhisob qila turib. –Shuncha ko‘p, shuncha tez kashf etgan narsalarimning yuzdan birini ham, qolgan butun umrim davomida kashf eta oldimmi? Aslo! Besh yashar boladan mengacha – faqat bir qadam, yangi tug‘ilgan chaqaloqdan besh yashar bolagacha – dahshatli masofa!”

Sen yetim emassan,
Tinchlan jigarim,
Quyoshday mehribon.
Vataning — onang,
Zaminday vazmin-u.

Mehnatkash mushfiq
Istagan narsangni tayyorlaguvehi
Xalq bor — otang bor.
Cho‘chima, jigarim,
O‘z uyingdasan.

Umuman, bu she'r yaratilganidan buyon baralla jaranglab, o'z vaqtida jangchilar uchun umid va ularning O'zbekistonga evakuatsiya qilingan yetim farzandlari uchun tasalliga aylangan bo'lib, xalqimiz mehru oqibatining tarannumidan bitilgan. Shu muqaddas adabiy hujjat bor ekan, bolajon xalqimizning yetimparvarlik jasorati tarixining bu yorqin sahifalarini hech kim na o'chira oladi va na o'zgartira oladi.

G'afur G'ulom o'z she'rlarida bolalik olamini tarannum qilar ekan, quyidagilarni amalga oshirdi:

1. Har bir she'rda bolalarning kelajagi ulug' bo'lishiga ishonch bor. G'afur G'ulom faylasuf shoir sifatida yosh avlodga ishonch

bildirish, ularni ruhlantirish juda muhimligini angladi. Shu boisdan "Yasha, deyman, o'g'lim!", "Bari seniki" deb xitob qildi.

2. G'afur G'ulom bolalardagi kamchiliklarni yumor yordamida ko'rsatib berdi. "Nortojining kurak tishi", "Ahmadjon fotograf", "Ahmad yomon bola emas, ammo..." kabi she'rlari bolalar hajviyotining o'lmas namunalaridir.

3. Shoirning deyarli har bir she'rida Vatan madhi bor, uning she'rlari yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalay oladi.

4. G'afur G'ulom yosh avlodning komil bo'lishida ilm, maktab, ustoz yetakchi o'rin tutishini she'rlarida yorqin ifoda etdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Avloniy Abdulla. Tanlangan asarlar.1-2-jild. T., Ma'naviyat, 1998; yana: Turkiy guliston yoxud axloq. T.:O'qituvchi,1992
2. Barishnya-gersoginya. Skazki zarubejnix pisateley.T., Yosh gvardiya, 1988.
3. Svift J. Gulliverning sayohatlari. T., :Sharq, 2006.
- 4 .Perro Sh. Skazki matushki gusini.- M.,1991
5. Zarubejnaya literature dlya detey i yunosheatva. Pod.red. N.K.Mesheryakovoy, I.S.Chernyayevskoy.- M., 1989.
6. O'zbek xalq ertaklari. T.:Sharq, 2006; yana: O'zbek adabiy ertaklari. T.:Meros, 1992
7. G'aniyev A. Sadridin Ayniyning pedagoglik faoliyati. T.:O'qituvchi, 1965.

THE ROLE OF PLANTS AND MICROORGANISMS IN PROTECTING THE ENVIRONMENT

Ro`zieva Nazira Yodgorovna¹, Norbekova Dilrabo Yusufovna²

¹ Teacher of Termez branch of Tashkent State Technical University

² Student of Termez branch of Tashkent State Technical University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4910762>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021

Accepted: 25th May 2021

Online: 30th May 2021

KEY WORDS

biomass, waste,
bioconversion, microbial,
degradation, amplification,
metabolic, cellulose
hemicellulose,
bioconversion

ABSTRACT

The article discusses the role of plants and microorganisms in protecting the environment and how carb-containing waste and associated products can be processed through traditional microbial fermentation or biotechnological processes. Biotechnological processes associated with the metabolism of various organic substances during fermentation pollute the environment both chemically and biologically

O`SIMLIK VA MIKROORGANIZMLARNING ATROF – MUHITNI MUHOFAZA QILISHDAGI ROLI

Ro`zieva Nazira Yodgorovna¹, Norbekova Dilrabo Yusufovna²

¹ TDTU TERMIZ FILIALI o`qituvchisi

² TDTU TERMIZ FILIALI talabasi

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20-May 2021

Ma`qullandi: 25-May 2021

Chop etildi: 30-May 2021

KALIT SO`ZLAR

biomassa, chiqindilar,
biokonversiya, mikrobl,
degradatsiya,
amplifikatsiya, metabolitik,
Sellyuloza gemitsellyuloza,
biokonversiya

ANNOTATSIYA

Maqolada O`simlik va mikroorganizmlarning atrof – muhitni muhofaza qilishdagi roli tarkibida uglevod bo`lgan chiqindi va yo`ldosh mahsulotlarni an`anaviy mikrobl biog`ish yoki biotexnologik jarayonlar yo`li bilan qayta ishlash mumkinligi haqida ma`lumot berilgan. Biog`ish davomida turli organik moddalarni almashinishi bilan bog`liq bo`lgan biotexnologik jarayonlar atrof-muhitni ham kimyoviy ham biologik jihatdan ifloslantiradi.

Hozirgi vaqtda biotexnologiyaning asosiy obekti sifatida mikroorganizmlardan foydalaniladi. Mikroorganizmlar yordamida turli hil kerakli obeyekt biologik faol moddalar sintezlanadi. Hozirgi vaqtda mikroorganizmlarining mingdan ortiq turi o`rganilgan bo`lib, ularning asosiy qismini bakteriyalar, aktinomitsitlar,

riketsiyalar, sianobakteriyalar, prokariotlar, achitqilar, zamburug`lar, sodda hayvonlar va suv o`tlari tashkil qiladi.

Turli hil mikroorganizmlarning orasidan foydali maxsulot olish maqsadida kerakli hususiyatlarga ega mikroorganizmlarni tanlash jarayoni muhim ahamiyatga egadir.

CHunki to`gri tanlagan obeykt sanoatda biologik jarayon samaradorligini yuqori bo`lishiga olib keladi.

Qishloq xo`jaligi, o`rmon va oziq-ovqat sanoati chiqindilaridan turli maqsadlarda, xususan, biomassani oshirish, hamda undan energiya olish va shu yo`l bilan atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishda ishlatiladi. Ularni mikroorganizmlar yordamida bijg`iydigan birikmalargacha parchalash yoki ularni oqsillarga aylantirish mumkin. Oqava suvlarda suv o`tlarini kulturasini ko`paytirib, nafaqat suvlarni tozalash, balki oqsil va mikroelementlarga boy biomassa olish mumkin.

Ko`plab chiqindi va yo`ldosh mahsulotlarni qayta ishlash mumkin. Ma`lumotlarga ko`ra turli boshqoli o`simliklardan taxminan 1700 mln. t. somon chiqadi va bularning ko`p qismi ishlatilmaydi. Yoki ananasni konservatsiyalashda uning 20%igina ishlatiladi, asosiy qismi esa chiqindiga chiqadi. Uning mevasi, po`sti va boshqa chiqindilari sharbat olish uchun eziladi, quritilgan qoldiqlari esa mollarga yem sifatida beriladi. Spirtli bijg`itish bilan ushbu zavodlardan oqiziladigan chiqindilarni kamaytirish mumkin.

Bijg`ish davomida turli organik moddalarni almashinishi bilan bog`liq bo`lgan biotexnologik jarayonlar atrof-muhitni ham kimyoviy ham biologik jihatdan ifloslantiradi. 1970 yillarning boshlarida o`tkazilgan tadqiqotlarga ko`ra farmatsevtikada ishlatiladigan fermentatsiya – bu **ifloslanishning asosiy manbaidir**. Masalan, bu antibiotiklar olinadigan ishlab chiqarishga xosdir. Fermentatsiyaning chiqindilari ma`lum bir metabolitik mahsulotlarning mikroblil hujayralari va ozuqa muhitining ishlatilmagan komponentlari hisoblanadi.

Tarkibida uglevod bo`lgan chiqindi va yo`ldosh mahsulotlarni an`anaviy mikroblil bijg`ish yoki biotexnologik jarayonlar yo`li

bilan qayta ishlash mumkin. Masalan, saxarozani kristallash uchun boshlang`ich sirop hisoblangan va texnologik sikldan chiqarib tashlanadigan **melassa** – shakar olishdagi yo`ldosh mahsulot hisoblanadi. Uning tarkibida shakardan tashqari sulfitar, karbonatlar va kalsiy, magniy tuzlari mavjud. Melassani bijg`ish davomida qolgan shakarning hammasi ham ishlatilmaydi.

Kraxmal donlarning, kartofel va maniokning quruq massasini 50%ini tashkil etadi. Bu mahsulot jo`hori va maniokdan olinadi. U kislotali yoki fermentativ gidrolizga oson uchraydi va undan dekstrin va glukoza olinadi. Ushbu geksozalardan spirt va fruktozali sirop olishda foydalaniladi.

Sellyuloza va gemitsellyulozani mikroblil degradatsiya va konversiyaga uchratib etil spirti yoki kimyoviy sanoat uchun xomashyo olish mumkin. *Clostridium thermosellum* tarkibidagi sellulaza va gemitsellyuloza genlarini *lostridium* ning boshqa turlariga o`tkazib selluloza va gemitsellyulozani etil spirti, atseton, sirka va sut kislotasiga aylantirish mumkin.

Biokonversiya – metabolitlarni mikroblil hujayralari yordamida o`ziga yaqin bo`lgan birikmalarga aylanishidir. Shu bilan birga mikroorganizmlar kimyoviy sintezning muhim va murakkab jarayonlarning ma`lum bir bosqichiga ta`sir qiladi.

Biokonversiyaning qadimgi turi – sirka olish jarayonida etil spirtini sirka kislotaga aylanishidir.

Biokonversiya bir tipdagi reaksiya va ma`lum bir struktura (stereospetsifiklik) bilan bog`liqligi sababli o`ziga xosdir. Biokonversiyada izopropanol atsetonga, glitserin digidroacetonga, L-tirozin L-dioksifenilalaninga, glyukoza glyukon kislotaga va oxirida 2-ketoglyukon yoki 5-ketoglyukon kislotaga va sorbit L-sorbozaga aylanadi. Sorbitning sorbozaga

biokonversiyasi kimyoviy sanoatdagi yagona biologik reaksiyadir.

Biokonversiyaga asoslangan metodlar yordamida steroid gormonlar sintez qilingan. 1930 yilning boshlarida Kendall va Rayxshteyn buyrak osti bezidan revmatoid artritni davolashda ishlatiladigan kortizon ajratib olishgan. Kortizon sintezining birinchi oraliq mahsuloti progesterondir. Biokonversiya 37^oS haroratda suvli muhitda va atmosfera bosimida olib boriladi. Hozirgi kunga kelib steroid yadrosining uglerod atomini ma'lum bir mikroorganizmlar yordamida gidroqsillash va kerakli steroidni olish mumkin.

Mikroorganizmlar steroidlarni olish uchun xomashyoni (masalan, sterinlar) ishlab chiqarishda ham ishlatiladi.

Ba'zi hollarda biokonversiyani amalga oshirish uchun aralash kulturalar yoki mikroorganizmlarini ketma-ket qo'shish kerak bo'ladi. Bularning har biri biokonversiyaning o'ziga xos bosqichini amalga oshiradi. Imbillangan hujayralardan foydalanish fermentlarga nisbatan biokonversiya samaradorligini oshiradi va uning sarf-harajatini kamaytiradi.

Mikroorganizmlarning sanoatda ishlatiladigan shtammlarini qo'llash uchun 2 usuldan foydalaniladi: shtamlarni skriningi

va ajratib olishda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun DNKning maxsus uchastkalarida **mutatsiyalarni induktsiyalash**; gen injeneriyasi va tabiiy jinsiy jarayonni kengaytirish uchun **protoplastlarni qo'shilishi**; tabiiy genlarni o'tkazish va yangi genlarni rekonstruksiya qilish uchun **rekombinant DNKni qo'llash**.

Mikrob hujayralarida ma'lum bir gen nusxasi sonini ko'paytirish **genlarni amplifikatsiyalash** orqali amalga oshiriladi va natijada ushbu genom kodlaydigan mahsulot ishlab chiqarish keskin ortadi. Bunday texnik yondashuv hujayrada plazmidalar sonini ko'paytirish bilan bog'liqdir. Odatda bitta hujayraga 1-30 ta nusxa to'g'ri keladi va 2-250 gen mavjud. Shu bilan birga hujayrada plazmidada genlari 3000 nusxagacha oshirilgan. Genlarni amplifikatsiyalash *E.colini* uchun keng ishlatilgan. Hozirga kelib istalgan xromosoma geni yoki genlar guruhini plazmidaga o'tkazish, so'ngra plazmidani amplifikatsiyalash uchun ichak tayoqchasiga o'tkazishga erishilgan. Undan tashqari bir hujayradan boshqasiga polietilenglikol ishtirokida transformatsiyalash yo'li bilan *Basillus* plazmidasi o'tkazilgan. *Pseudomonas* plazmidalarini esa boshqa grammanfiy bakteriyalarga o'tkazilgan. Shu yo'l bilan antibiotiklar ko'p miqdorda olinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hayitov I. Y. "Biotexnologiya asoslari" Qarshi "Nafas" nashriyoti 2010y 16-21b
2. P.Igamnazarov.M.M.Addulayeva .G.B. Umarova "Biokimyoviy tadqiqot uslublari" Toshkent 2003
3. M.N. Valixonov.Dalimova S.N. Umarova G.B. Molekulyar biologiya.T.2015

INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL

Raimova Durдона Durdibay qizi¹

¹ Assistant of Tashkent State Transport University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4910972>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021

Accepted: 25th May 2021

Online: 30th May 2021

KEY WORDS

human capital, human potential development index, investments in human capital, scientific and technical potential

ABSTRACT

The article examines the relevance of human capital development and effective use of labor potential.

ИНСОН КАПИТАЛИГА ИНВЕСТИЦИЯЛАР

Раимова Дурдона Дурдибай қизи¹

¹ Тошкент давлат транспорт университети ассистенти

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20-May 2021

Ma'qullandi: 25-May 2021

Chop etildi: 30-May 2021

ANNOTATSIYA

Мақолада инсон капитални ривожлантириши ва меҳнат салоҳиятидан самарали фойдаланишнинг долзарблиги ўрганилган.

KALIT SO'ZLAR

инсон капитали, инсон салоҳиятининг ривожланиши индекси, инсон капиталига инвестициялар, илмий-техника салоҳияти

Кириш.

Инсоният тараққиётнинг янги босқичига кадам қўйди - ишлаб чиқариш жараёни асосидаги ахборот ҳамжамияти, ахборотларни тарғиб этиш ва фойдаланиш, шу билан бирга гап фақатгина ахборот ҳақида эмас, балки авваламбор билим тўғрисида, яъни табиат ва жамият қонунлари, инсонларнинг кўникмалари ва қобилиятлари тўғрисидаги маълумотларда гавдаланган ахборотлар ҳақида бормоқда. Оммавий ишлаб чиқариш ҳукмронлик

қилган саноат иқтисодиёти ўрнига билим иқтисодиёти келмоқди, бунда ижодий, интеллектуал меҳнат муҳим аҳамият касб этади, ишчи кучи эса капитал сифатида-инсон капиталига эга бўлади.

Билимларга асосланган иқтисодиётда инсонинг умумий бойликни яратишдаги ўрни мавжуд тарзда ошади. У бошқа ишлаб чиқариш омилларига нисбатан маълум даражада юқори бўлди. Инсон, нафақат ижодий унсурларга эга репродуктив меҳнат субъекти, балки кўпинча, нафақат

тараққий этаётган қобилиятлар, юқори профессионализм, балки кенг доирадаги турли эҳтиёжларга эга ижодий меҳнат субъекти бўлди.

Таълим инсон капиталининг активи ҳисобланади. Бугунги кунда мазкур актив мамлакат илмий-техника салоҳияти ва бозор муваффақиятининг ҳал этувчи омилига айланиб боради. Рақобатда устуворлик мамлакат миқёси, бой табиий ресурслар, молиявий капитал кучи билан эмас, балки таълим даражаси ва тўпланган умумий билимлар ҳажми орқали аниқланади.

Инсон капиталини ривожлантириш, ОЎЮ ва ОЎЮдан кейинги касбий таълимни унинг марказий бўғини сифатида яхшилаш орқали МДХ республикалари, шунингдек ҳозирги кунда инсон ва меҳнат салоҳиятидан суёт фойдаланилаётган Ўзбекистонда иқтисодий оқсашни энгиш имкониятларини яратади. Шунинг учун меҳнат самарадорлигини ошириш ва инсон капиталидан фойдаланиш муаммоларини тадқиқ этиш ҳозирги кунда нафақат долзарб ҳисобланади, балки умуман ижтимоий-иқтисодий тадқиқотлар тузилмасида дастлабки ўринда илгари сурилади. Бунда таълимнинг иқтисодий жиҳатларига алоҳида эътибор қаратиш лозим, чунки тўпланган жаҳон илмий-таълим салоҳиятидан самарали фойдаланиш жамият барқарор иқтисодий ва ижтимоий ривожланишининг асосий шартига айланди.

Инсон капитални қийматининг баҳоси ва инсон капиталига инвестициялар самарадорлигига мавжуд ёндашувлар таҳлили икки асосий гуруҳга ажратиш мумкин бўлган турли ёндашувларни кўрсатди: харажатли ва даромадли. Харажатли ёндашув одатда инсон капиталига инвестицияларга тааллуқли таълим, мутахассисларнинг касбий

тайёргарлигига харажатлар ва жамиятнинг бошқа харажатлари йиғиндисини қўшишга асосланган. Даромадли тамойил мувофиқ таълим ва малака даражасига киритилган маблағлардан тушумни акс эттирувчи ишчиларнинг даромадини баҳолашни кўзда тутуди.

Методлар.

Ғарбда кенг тарқалган баланслаштирилган кўрсаткичлар тизими концепциясида «ходимлар» гуруҳига фақат юқори малакали ходимларни киритиш таклиф этилади, бунда умумий кўрсаткич Ккиэ (капитал иштирок этиши коэффиценти) қўшимча қийматни яратишда инсон капитални иштироки коэффиценти тавсифлайди:

Айнан шу орқали инсон капиталининг аҳамияти ортиши юқори малакали ходимлар ва тадбиркорлар (акционерлар (мулкдорлар)) орасидаги фарқни олиб ташлайди, чунки уларнинг мақсади бир- қўшимча қийматни ишлаб чиқиш ҳисобланади. Гарчи агар малакасиз ходимлар, ишлаб чиқариш мулкдорлари, малакали ходимлар ва тадбиркорлар орасида қарама-қаршиликлар бўлса, у ҳолда миқдорий жиҳатдан дастлабки икки гуруҳ юқори малакали ишчилар ва ходимлар, шунингдек тадбиркорларга аста-секин ўз ўрнини бўшатиб берадилар. Бунда инсон капиталининг аҳамиятини ошириш капитал-мулкнинг бой берилиши ва капитал- функцияларни кучайтиришдан иборат.

Инсон капиталига инвестицияларнинг самарадорлик кўрсаткичи ҳаддан зиёд кўп эканига қарамай, мутлақ бенуксон мезонлар мавжуд эмас. Ҳар бир муайян вазиятда конкрет шароитни ўрганиш, фақат ўзаро боғлиқ мезонлар тизими муваффақиятли татбиқ этиладиган энг яхши инвестиция мезонини аниқлаш зарур.

Бугунги кунга қадар ишлаб чиқилган моделлар таълим сифатини эмас, балки даражасини кўзда тутлади. Таълим даражаси бир томондан ишчининг малакаси, унинг касбий кўникмаси, ютуқлари, ижодий меҳнатга қобилиятига таъсир этади. Бошқа томондан, юқори даражали таълим юқори малака ва кишига юқори даромадни доим ҳам кафолатлавермайди. Ниҳоят, аниқ мотивация ва натижага йўналтирилмаган юқори таълим даражаси ва юқори малака, самарали фаолият ва юқори даромадларни таъминламайди.

Шундай қилиб, инсон капиталини баҳолашда қандай ёндашувлардан фойдаланилмасин, инсонга, унинг ижодий таълим салоҳиятига сарфланган маблағ, унга турли-туман (фақат амалдаги фоиз ставкаси билан мувофиқликда эмас) даромад ва бутун онгли меҳнатга лаёқатли ҳаётида фойда келтириши муҳим омил ҳисобланади. Бинобарин, инсонга сарфланган маблағлар барча қўйилмаларга нисбатан фойдали ва самаралидир.

Инсон капиталини эмпирик (микдорий) шаклда тасаввур қилиш мумкин, халқаро стандарт статистика кўрсаткичи - инсоннинг ривожланиш индекси (инсон салоҳиятининг ривожланиш индекси - ИСРИ) банд аҳолининг касбий таълими, ҳаёт даражаси, даромадларнинг ортиши бўйича давлат

маҳаллий статистика кўрсаткичларига мосдир (жадвалга қаранг). Бу эса, Ўзбекистон Республикасида жаҳоннинг бошқа мамлакатларига нисбатан инсон салоҳияти ортишидаги қонуний ўзгаришларни ёритиб бериш ва касбий таълим ҳамда унинг ижтимоий-иқтисодий фаол натижаларини ҳисобга олган ҳолда инсон салоҳияти ҳолатини баҳолаш имконини яратди.

Натижа ва мунозаралар.

2017-2019 йй. давомида Ўзбекистонда ИСРИнинг ортишини таҳлил қилиш, бир томондан таълим индексининг жадал ортиши (2017-2019 йй.да 0,913 ва 0,917 га етган) билан шартланган, бошқа томондан ялпи ички маҳсулот (ЯИМ) ортиши ва ҳаёт давомийлиги индексининг салбий таъсири орқали ИСРИнинг бир хилда ўсиш йўналишини аниқлаш имконини берди. ИСРИ ўрта даражада ривожланган мамлакатлар гуруҳига кирган ҳолда Ўзбекистон Республикаси таълим даражаси бўйича юқори ИСРИли мамлакатлар гуруҳи қаторидан жой олди. Бу мамлакатимиз жаҳоннинг ривожланган мамлакатлари қаторига қўшилишида зарур бўлган муҳим инсон салоҳиятига эга эканлигини англатади.

2017-2019 йй.да Ўзбекистон Республикасида ИСРИнинг ўсиши

Йил	Ўзбекис-тонда ИСРИ*	ИРСИ рейтинги	Юқори даражада ривожланган мамлакатларда ИСРИ	Ўрта даражада ривожланган мамлакатларда ИСРИ
2019	0,72	106	0,957	0,691
2018	0,72	107	0,954	0,694
2017	0,71	108	0,953	0,695

Манба: Human development statistical update. 2017-2020 у.

Хулоса

Ўзбекистон Республикасида инсоният тараққиёти индексининг минтақавий аҳамиятини қиёсий таҳлил этиш

натижасида ИСРИ ўсгани, лекин ўсиш жараёни нисбатан секин кечгани тўғрисида хулоса қилиш мумкин. Мамлакатлар

индексини қиёслаш шартли, лекин Ўзбекистон учун жуда ибратлидир.

Инсон тараққиёти индекси ўсиши йўналишида касбий маълумотга эга банд аҳолини қайта тайёрлаш даражасини ошириш муҳим аҳамият касб этади, ҳамда Ўзбекистонинг инсон капиталини юқори даражада ривожлантиришга аста-секинлик билан ҳаракатланиш йўналиши ҳам мавжуд.

Инсон капиталига инвестициялар миқдорини ошириш «билимлар иқтисодиёти»ни шакллантириш учун муҳимдир. Ўзбекистон маълумотлилик даражаси бўйича жаҳон мамлакатлари даражасига тенглашмоқда. Бироқ, мамлакат аҳолисининг билимлари сифати мамлакатда билимларга асосланган иқтисодиётни шакллантириш учун кўпинча вақт билан ҳамнафас бўлавермайди.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ўзбекистон республикаси президенти Шавкат Мирзиёевнинг олий мажлисга мурожаатномаси. 25.01.2020.
2. Human development statistical update. 2017-2020 у.
3. «Иқтисодиёт ва таълим». – Тошкент, 2016, №3. - Б.92-95.
4. Ижтимоий соҳани модернизациялаш ва ривожлантиришнинг устувор йўналишлари. Республика миқёсидаги илмий- амалий конференция материаллари тўплами.-Тошкент, 2018й. С.202-203
5. Иқтисодиётни модернизациялаш ва диверсификациялаш жараёнида ишлаб чиқариш харажатларини камайтиришнинг методик асослари. Республика илмий-амалий анжуман материаллар тўплами. Тошкент, 2018, 14 ноябрь. С.115-116

PSYCHOLOGY OF PEOPLES AND THE PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS, ORIGIN AND SOCIO-HISTORICAL CONDITIONS OF ETHNIC GROUPS

Shavkatova Shahnoza Po'lot qizi¹

¹ Student of the pedagogical faculty of Bukhara State University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4911093>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021
Accepted: 25th May 2021
Online: 30th May 2021

KEY WORDS

Society, individual, group, intellect, ethnopsychology, questionnaire, interview, sociometry, nonverbal, sympathy, antipathy, stereotype, experiment, temperament.

ABSTRACT

This article analyzes the psychology of peoples today and their social origins, problems, etc and discusses the approaches of scientists who have conducted research in this area, in particular V.Vundt. In addition, to study the mutual ethnic and behavioral characteristics of our peoples. There is talk of research by German scientists.

XALQLAR PSIXOLOGIYASI HAMDA ETNIK GURUHLARNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI, KELIB CHIQISHI VA SOTSIAL TARIXIY SHAROITLARGA BOG'LIQLIGI

Shavkatova Shahnoza Po'lot qizi¹

¹ Buxoro Davlat Universiteti pedagogika fakulteti talabasi

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20-May 2021
Ma'qullandi: 25-May 2021
Chop etildi: 30-May 2021

KALIT SO'ZLAR

Jamiyat, individ, guruh, intellekt, etnopsixologiya, anketa, intervyu, sotsiometriya, nonverbal, simpatiya, antipatiya, streotip, eksperiment, temperament.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola bugungi kundagi Xalqlarning psixologiyasi va ularning ijtimoiy kelib chiqishi, muammolari kabilarni tahlil qilishga va bu sohada ilmiy izlanish olib borgan olimlar xususan V.Vundning yondashuvlari haqida fikr yuritiladi. Bundan tashqari xalqlarimizning o'zaro etnik va xulq-atvori jihatidan o'rganish, tadqiq qilish. Nemis olimlarining o'tkazgan tadqiqotlari haqida so'z yuritiladi.

Kirish. Har bir shaxs o'z faoliyatini turli guruhlar sharoitida yoki turli guruhlar ta'sirida amalga oshiradi. Chunki jamiyatdan chetda qolgan yoki insonlar guruhiga qo'shilmaydigan individning o'zi yo'q. Kishi

jamiyatda yashar ekan, u doimo turli insonlar bilan muloqotda, o'zaro ta'sirda bo'ladi, bu muloqot jarayonlari esa doimo kishilar guruhida ro'y beradi. Shuning uchun ham guruhlar muammolarini o'rganish va

guruhlarning shaklanishiga oid ilmiy xulosalar chiqarish ijtimoiy psixologiyaning asosiy mavzularidan va muammolaridan biridir. Mamlakatning rivojlanishi, taraqqiy topishi, iqtisodiy – ijtimoiy sohalarining rivojlanishi o'sha mamlakat xalqining birlashuvi, o'zaro munosabatlari va intellektiga bo'g'liq. Ijtimoiy psixologiyada katta guruhlar ichida etnik guruhlar psixologiyasi, ya'ni etnopsixologiya boyicha ko'proq tadqiqotlar o'tkazilmoqda. Ayniqsa, hozirgi davrda har bir jumhuriyatlar alohida, mustaqil davlat mavqeini olgan, lekin boshqa tomondan qaraganda, hamdo'stlik mamlakatlari ittifoqi sharoitida millatlar ortasida muttasil aloqalar mavjudligidan kelib chiqib, milliy psixologiya masalalari kun tartibida avvalgidan ham muhim masala sifatida qo'yilmoqda. Shuning uchun ham katta guruhlar ichida milliy guruhlarga ko'proq e'tibor berishni lozim topdim. Bunday e'tiborning yana bir boisi — O'zbekistonda bu sohada ayrim tadqiqotlarning o'tkazilganligi, lekin ular ko'p hollarda milliy psixologiya darajasiga olib chiqilmaganligidir. Xalqlarning rivojlanishida ta'lim – tarbiya, madaniyat, e'tiqod, tenglik va ijtimoiy tenglik asosiy tushunchalar hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI: Madaniyat majburiy singdirilmaydi. Xalqlarning birlashuvi erkin tarzda bo'lib ular tegishli qoidalar asosida birlashadi. Etnopsixologiya irqalar va xalqlarning ruhiy tuzilishini va o'ziga xos xususiyatini o'rganadigan ijtimoiy psixologiyaning o'rganish sohasi hisoblanadi. Xalqning psixologik holati juda ko'p mamlakatlarda chuqur tadqiq qilingan va bugungi kungacha o'rganilmoqda. Germaniyada etnik psixologiya sohasi bo'yicha Lazarus, Shteyntal, V.Vundt, Herbart kabi olimlarning izlanishlari mavjud. Etnopsixologiyani ushbu olimlar individual ong bilan taqqoslab milliy ruh tushunchasini

kiritadi. Xalqlar psixologiyasi fanining vazifasi, shaxslarning psixik holatini bilish, xalqlarning ma'naviy qonunlarini kashf etishdan iborat. 1900 yilda Vundt o'z ishining birinchi qismini - ikki jild psixologiyasini chiqardi. Ba'zi tilshunoslarning ta'kidlashicha, Vundt tufayli psixologik tizim tilshunoslikka ta'sir qila boshladi. V.Vundt shaxsning intellektual qobiliyatini rad etadi va uni shaxsning ideologiyasiga bog'liq deb qaraydi. Xalqlar psixologiyasining ob'ekti - bu til, afsonalar va urf-odatlar. V.Vundtda mehnatning asosiy vazifasi - bu individual psixologiyani davom ettiradigan va to'ldiradigan odamlar psixologiyasi tizimini yaratish. Lazarus va Shteyntal, xalqlarning psixologiyasi tanqidchilarga qarshi emas, chunki u qalbning tabiati tushunchasida ajralmas. “ Xalqlar psixologiyasi” iborasi birinchi marta faylasuf M.Lazarus (1824-1903) hamda tilshunos G.Shteyntal (1833-1893) asarlarida ishlatildi. Linguist nemis qarqusida barcha aqliy jarayonlar faqat har bir kishining qalbida sodir bo'ladi deydi. Xalqlar psixologiyasi etnologiya va dinlarni qiyosiy o'rganish, imon va dinning umumiy shartlarini bilib olishga harakat qilmoqda. Xalqlar psixologiyasini o'rganishda maqsadni amalga oshirish uchun bir qator vazifalarni hal qilish kerak:

- 1) xalqlar psixologiyasining kelib chiqishini o'rganish;
- 2) xalqlar psixologiyasining vazifalarini o'rganish;
- 3) xalqlar psixologiyasining asosiy yo'nalishlarini aniqlash.

“ Xalqlar psixologiyasi” iborasi birinchi marta faylasuf M.Lazarus (1824-1903) hamda tilshunos G.Shteyntal (1833-1893) asarlarida ishlatildi.

Etnopsixologik tadqiqotlarda qo'llaniladigan metodlar Etnopsixologik tadqiqotlarda xilma-xil uslub va metodlar qo'llaniladi. Chunki bunday tadqiqotlarda shaxs xususiyatlarini o'rganuvchi turlicha testlardan tortib, proektiv metodlar, eksperimentlarning turlicha ko'rinishlari, so'roq metodlari — anketa, intervyu, sotsiometriya, shakl metodlari va boshqalar ishlatiladi. Bu metodlar hozirgi kunlarda ham "madaniy muhit va shaxs", guruhlararo munosabatlar hamda boshqa tadqiqotlarda qo'llanilmoqda. Bunday ishlarni faqatgina ijtimoiy psixologlar emas, balki umuman psixologiya bilan shug'ullanuvchi olimlar ham o'tkazmoqdalar. Lekin shunday bo'lishiga qaramay, etnopsixologik metodlarni hammaga ham birday qo'llash to'g'ri kelmasligi tufayli ularning tanqisligi sezilarlidir. Chunki etnopsixologiya muammosi bilan shug'ullanishni maqsad qilib qo'ygan har bir tadqiqotchi yo mavjud metodikalardan birini qayta o'zgartirishga, yoki bo'lmasa, o'zicha yangi metodni kashf qilishga majbur bo'lmoqda. Nihoyat, etnopsixologik metodlarni qo'llashning noqulayligi shundaki, masalan, Amerikada juda yaxshi natija berib, ishonchli ma'lumotlar to'plangan metodika Osiyo mamlakatlari yoki bizning jumhuriyatimiz sharoitida umuman hech narsani o'lchamasligi mumkin. Shuning uchun ham hozirda butun jahon olimlari har qanday madaniy muhitdan ham yuqori turadigan, universal test yoki metodika yaratish fikrining asossizligi haqida umumiy fikr bildirmoqdalar. Etnopsixologik tadqiqotlar o'tkazishni maqsad qilib qo'ygan har qanday tadqiqotchi asosiy prinsiplar sifatida madaniy muhit sharoitlarining xilma-xilliga va ularning o'zaro bir-birlariga ta'sir ko'rsatishini inobatga olmog'i zarur. Bu narsa etnopsixologik tadqiqot dasturini tuzishda albatta, hisobga olinishi kerak. Misol uchun, O'zbekiston sharoitida tadqiqot o'tkazilmoqchi bo'linsa,

quyidagi narsalarga e'tiborni qaratish lozim: bu sharoitida yashovchi barcha millatlarga xos bo'lgan umumiy psixologik omillar va ularni aniqlash usullari; faqat o'zbek millatiga xos bo'lgan psixologik sifatlar va omillarni aniqlash; aniqlangan omillarni yoki psixologik sifatlarini o'lchaydigan yoki eksperimental usulda tekshirishga imkon beradigan metodlarni tanlash va ularni konkret sharoitlarga moslash; tadqiqotchilar guruhini tekshirilayotgan milliy guruh tilini, urf-odatini biladigan xodimlar bilan ta'minlash. Chunki, tadqiqot ob'ekti hisoblangan guruhda o'sha guruh tilida tadqiqot o'tkazish kerak, bu orqali esa tekshiriluvchilarga qo'yilgan har bir talab, savol va topshiriqlar ular uchun tushunarli bolishi ta'minlanadi. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, u yoki bu milliy guruh psixologiyasini, undagi etnik stereotiplarni tekshirishga qaratilgan maxsus metodlar yoq, shuning uchun ham tadqiqotlar mavjud metodlar orasidan keragini tanlab, ularni joy sharoitlariga moslashtirish zaruratini tug'diradi va buning uchun zarurat bo'lsa bu metodlarni u tildan bu tilga tarjima qilish ham kerakdir. Tarjima xususida shuni aytish kerakki, maxsus psixologik testlar yoki metodlarni (anketalar, so'roqlar, shkalalar savollarini) tarjima qilish tarjimondan yuksak bilimdonlik va professional sifatlarini talab qiladi. Aks holda, metodika o'z qimmatini yo'qotishi yoki kerakli sifatni aniqlamasligi yoki o'lchamasligi mumkin. Hattoki, noverbal (o'gzaki berilgan) testlarni turli sharoitlarda qo'llab, olingan ma'lumotlarni sharhlash bosqichida uning mazmuni yoki maqsadi o'zgarganligi ko'plab tadqiqotlarda isbotlangan. Shuning uchun ham har qanday metodik uslubni qo'llashdan oldin uni kichikroq guruh doirasida sinab korish va natijalarni ekspertlarga berib yoki boshqa yordamchi metodlar yordamida qayta sinovdan o'tkazish yoli bilan tekshirib olish maqsadga muvofiqdir.

MUHOKAMA: Etnopsixologiya — bu psixologiyaning shunday tarmog'iki, u ayrim olingan millatlar psixologiyasidan tashqari, turli xalqlar psixologiyasini, kichik milliy guruhlarni ham organadi. Ma'lumki, bu boradagi birinchi ilmiy tadqiqotlar V.Vundt tomonidan olib borilgan edi. Uning tadqiqotlaridagi "Xalq" tushunchasi aslida etnik uyushma ma'nosida tushuntirilgan edi. Uning fikricha, etnik guruhlar psixologiyasini o'rganish uchun ularning tilini, odatlarini va ana shu xalqlarda keng tarqalgan afsonalar va boshqa ong tizimlarini o'rganish kerak. A.R.Luriya esa O'zbekiston hududidagi yashaydigan xalqlarning psixologiyasini o'rgandi. Uning asosiy maqsadi milliy psixologik xususiyatlarni o'rganishda tarixiy prinsipga tayanish lozimligini isbotlash hamda milliy psixologiyaning hayot tarziga, shaxsning jamiyatda kishilar munosabatlari tizimida tutgan o'rniga bevosita bog'likligini isbot etish edi va bu tadqiqotda birinchi marta milliy psixologiyani o'rganishga yordam beruvchi metodlar va metodologik prinsiplar sinab ko'rildi. Oxirgi yillarda chet el va sobiq Ittifoq olimlarining tadqiqotlarini umumlashtirib, etnopsixologik ishlarga yagona ilmiy yondashuvni topish harakatlari sezilmoqda. Bu sohada mashhur rus etnografi va psixologi Yu.V.Bromley olib borgan ishlar, uning laboratoriyasida toplangan ma'lumotlar misol bo'lishi mumkin. Yu.V.Bromley etnik guruhlar psixologiyasida ikki tomonini ajratib beradi: Psixik asos — etnik karakter, temperament, milliy an'analar va odatlardan iborat barqaror qism; Hissiyot sohasi etnik yoki milliy his-kechinmalarini o'z ichiga olgan dinamik qism. Lekin tadqiqotchilar nima uchundir, milliy psixologiya masalalari bilan shug'ullanishganda, milliy qirralar yoki sifatlarini aniqlash bilan shug'ullanadilar-da, u yoki bu millatlarga xos bo'lgan qirralarni topishga urinadilar, lekin fan-texnika rivojlangan, millatlar uyg'unligi, millatlarning

doimiy o'zaro hamkorligi va muloqoti sharoitida, aralash nikohlar keng tarqalgan sharoitda faqat u yoki bu millatga xos bolgan qirralar haqida gapirish juda qiyin. Masalan, o'zbeklar o'rtasida o'tkazilgan kichik tadqiqot natijasida shu narsa ma'lum bo'ldiki, go'yoki mehmondo'stlik kamtarlik, samimiylik kabi ijobiy sifatlar o'zbek xalqigagina xos emish. To'g'ri, bu sifatlar albatta, o'zbeklarda bor. Lekin, aynan shu sifatlar boshqa millatlar vakillarida yo'q deyishga haqqimiz yo'q. Xuddi har bir shaxs ongida turlicha stereotiplar, ya'ni o'rnashib qolgan obrazlar bo'lganidek har bir oila, yaqin oshna-og'aynilar va o'ziga o'xshash shaxslar bilan muloqot jarayonida u yoki bu millat vakilida ham o'z millatiga xos bolgan sifatlar haqida stereotiplar paydo bo'lib, ular ongida o'rnashib boradi. Bunday stereotiplar o'z millatiga va boshqa xalqlarga nisbatan bo'lib, boshqalar haqidagi tasavvurlar ancha sodda, yuzaki, mazmunan tor bo'ladi. Shunday tasavvurlar asosida boshqa millatlarga nisbatan yoqtirish (simpatiya) yoki yoqtirmaslik (antipatiya) va befarqlik munosabatlari shakllanadi. O'z millati haqidagi tasavvur va stereotiplar esa milliy "etnosentrizm" hissini shakllantiradiki, shu his tufayli shu milliy guruh vakillarida boshqa millatlarga nisbatan irratsional munosabatlar paydo bo'lishi, bu esa milliy antogonizm va milliy adovatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Bu borada, ijtimoiy psixologlar va mafkurachilar oldida turgan muammolardan biri millat vakillarida milliy g'urning qay darajada bo'lishini aniqlash muammosi turadi. Chunki ko'pincha milliy g'urur tufayli ayrim shaxslarda boshqa millatlarni mensimaslik, ulardagi g'urur yoki milliy hislarni tan olmaslik hollari kuzatilmoqda. Umuman, bizning fikrimizcha, milliy adovatlar asosida yotgan etnosentrizm va milliy g'urning salbiy ko'rinishlari boshqa millatlarning tarixini, ularning an'analarini, tili va hokozolarini bilmaslikdan

kelib chiqadi. Milliy psixologiya bo'yicha o'tkazilishi lozim bo'lgan tadqiqotlarning maqsadlaridan biri ham boshqa millatlar psixologiyasini bilib, uni boshqa millatlarga yetkazish tufayli, har bir millat vakiliga hurmat-izzat hissini kuchaytirishdir. Chunki o'zini hurmat qilmagan odam boshqani hurmat qilmaydi, buning uchun esa o'z psixologiyasini ham, o'zgarar psixologiyasini ham bilishi kerak. Shundagina shaxslararo ziddiyatlarga barham berilishi mumkin. Bu narsa millatlar psixologiyasiga ham xosdir. Ya'ni fan jamiyatga shunday etnografik va etnopsixologik ma'lumotlar majmuini yaratib berishi lozimki, undagi ma'lumotlar asosida katta guruh hisoblangan millatlar

psixologiyasini ham boshqarish mumkin bo'lsin.

XULOSA:Shuni aytishim mumkinki, mamalakat mustahkam, aholisi tinch bo'lishida jamiyat va oilalarning roli salmoqlidir. Har bir inson jamiyatning bir bo'lagi, ushbu bo'laklar birlashib buyuk markazlashgan davlat tuzadi yoki har tomonga tarqab davlatni parokanda qiladi.Ushbu holat oldini olish borasida ilmiy izlashishlar hamda tadqiqotlar o'tkazilmoqda. Xalq bu millat, millat esa jamiyatning bir bo'gini ushbu bo'laklarning ruhiy holatini o'rganish ularga ruhiy ko'mak va madad berish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xaydarov F.I., Xalilova N.I. «Umumiy psixologiya» T.: TDPU 2010 yil
2. Yugay A.X., Mirashirova N. «Obshya psixologiya» T.: TGPU 2011
3. "Etnik psixologiyaning sotsial psixologiyaga shartlanganlik nazariyasi".Maqola Tosh 2020
4. www.tdpu.uz
5. www.pedagog.uz
6. www.Ziyonet.uz
7. www.edu.Uz
8. Yugay A.X., Mirashirova N. «Obshya psixologiya» T.: TGPU 2011

MEDICINAL AND FOOD PROPERTIES OF ALGAE

Juraeva Ozoda Toirovna¹

¹ Lecturer of the Department of Biology, Bukhara State University of the Republic of Uzbekistan

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4911118>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021
Accepted: 25th May 2021
Online: 30th May 2021

KEY WORDS

algae, algae, phytoplankton, medicine, cosmetology, fisheries, food preparation, kelp, ulva, hijiki, fucus, limu, wakame, chlorella.

ABSTRACT

The article provides data on the types of algae, the use of algae in the economy, their medicinal properties, use in production, in medicine, in cosmetology, the mineral composition of algae, vitamins that make up the algae. The data on the use of the prevention of hypofunction of the thyroid gland, the use to improve the elasticity of the skin of the face, increase the fertility of planktivorous fish, use in the preparation of fish feed are given.

ЛЕКАРСТВЕННЫЕ И ПИЩЕВЫЕ СВОЙСТВА ВОДОРОСЛЕЙ

Жураева Озода Тоировна¹

¹ Преподаватель кафедры Биология, Бухарского ГУ Республики Узбекистан

ИСТОРИЯ СТАТЬИ

Принято: 20 мая 2021 г.
Утверждено: 25 мая 2021 г.
Опубликовано: 30 мая 2021 г.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

водоросли, algae, фитопланктоны, медицина, косметология, рыбные хозяйства, заготовка корма, ламинария, ульва, хидзики, фукус, лиму, вакаме, хлорелла.

Введение.

В настоящее время в период развития науки и техники потребность человечества к природным и качественным продуктам растет день ото дня и часа, а не год от года. В связи с ростом медицинской культуры у людей увеличивается спрос на здоровую пищу. В этой статье я хотела бы остановиться на важности пищевых

АННОТАЦИЯ

В статье приведены данные о видах водорослей, использовании водорослей в хозяйстве, их лечебных особенностях, использовании в производстве, в медицине, в косметологии, минеральный состав водорослей, витамины входящие в состав водорослей. Приведены данные использования профилактики гиподисфункции щитовидной железы, использовании для улучшения упругости кожи лица, повышение плодовитости планктоноядных рыб, использовании при заготовки корма для рыб.

продуктов, водорослей их лечебной и экономической ценности, которые еще не полностью потребляются людьми, особенно народом Узбекистана.

Актуальность темы.

В условиях глобального изменения климата проблема деградации окружающей среды и обеспечения качественным продовольствием жителей в

середине XXI века остается актуальной задачей. Исходя из этого большое значение приобретает обеспечение стабильности водоёмов, эффективное использование водных ресурсов, улучшение экологического состояния водных объектов, сохранение биоразнообразия гидробионтов и повышение рыбопродуктивности, являющейся одним из основных продуктов питания человечества.

Когда мы говорим "водоросли", мы видим зеленую или коричневую массу, которая планктонирует на поверхности воды. На наш взгляд, они кажутся неприятной и ненужным созданием природы. Поскольку Узбекистан находится далеко от моря и океана, он практически не потребляет водоросли, и кажется, что все водоросли такие же как у нас. Они являются только частью пищевой цепи, кормом для планктоноядных и травоядных животных. Так ли это на самом деле?

В настоящее время, в период, когда международные экономические и политические отношения хорошо налажены, найти импортированные морепродукты нетрудно. В своей статье я хочу дать информацию о роли водорослей в жизни человека, их лекарственном и хозяйственном значении.

Водоросли представляют род *Algae*. Ученые говорят о существовании более 30 тысяч разновидностей этих организмов. Но съедобными считаются далеко не все из них. Водоросли являются живыми организмами, населяющими морскую и пресную воду. Некоторые из них являются одноклеточными, в то время как другие очень напоминают наземные растения, хотя с точки зрения биологии, таковыми не являются. Водоросли космополиты. Они-

уникальный организм по многим характеристикам.

Анализ литературы и методология.

Знаете ли вы, что морские «растения» содержат почти в 14 раз больше кальция, нежели молочные продукты? Известно ли вам, что в красных водорослях есть в 200 раз больше железа, чем в свекле и в 8 раз больше, чем в говядине, а в бурых содержится почти в 150 раз больше йода, чем в любых других овощах? Но это еще не самое удивительное о невероятных свойствах водорослей.

Очень многие зарубежные учёные М.М. Watanabe (2005); М. Lakaniemi, С. J. Hulatt (2011); N. Zhou, Y. Zhang (2012); Н. G. Gerken (2013); G. Mathew (2016) и многие другие посвящали свои научные работы изучению размножения высших и низших водных растений озёр, богатых физиологически активными веществами, применение в качестве корма рыбам.

К.А. Гусева (1956); А.В. Шарендо (2003); М.Г. Азовский (2004); Н.И. Богданов (2008); Д. С. Дворецкий (2015); Н.П. Дмитриевич (2017) проводили исследовательские работы по экологии, распространению низших и высших растений распространенных в водоёмах. Было проведено много исследований по водным растениям, распространенным в водоемах Узбекистана, и их полезным свойствам, воспроизводству видов, богатых физиологически активными веществами, получению биомассы, использованию полученной биомассы в различных отраслях сельского хозяйства а так же рыбководстве. Это можно видеть в исследованиях и анализах работ И. А. Киселева (1930); А. Э. Эргашева (1969); Т. Т. Таубаева (1971); С. Келдибекова (1981); А. А. Ахунова (1992); З. А. Баходировой (1993); так же работах учёных Бухарского

государственного университета кандидата биологических наук, микробиолога, доцента кафедры Биология Н. Е. Рашидова (2007); профессора кафедры Биология БухГУ С.Буриева (2014); профессора М. А. Абдуллаева (2003); Д. С. Ниязова (2017) и других ученых.

Результаты опытов и анализа.

Для проведения опытов на водорослях нами было изучено состав нескольких морских водорослей и водорослей наших водоёмов. По литературным данным было анализировано те водоросли, что попадают на наши столы, можно разбить на 3 группы: бурые, красные, зеленые. Самые известные представители бурых водорослей – это ламинария, хидзики, фукус, лиму, вакаме (или чука). Ламинария – это всем известная морская капуста. Эта водоросль – абсолютный чемпион в мире по содержанию йода. Красные водоросли –

это порфира, далс, родимения, карраген. Порфира одна из самых популярных разновидностей съедобных водорослей. Ну кто не слышал о нори – водорослях, традиционно используемых для приготовления суши? А нори – это и есть водоросли порфира. Зеленые морские растения, используемые в качестве пищевого продукта, это всем известная спирулина, уми будо (она же морской виноград), ульва (известна также как морской салат), монострома (аонори). Кстати, уникальность спирулины в том, что она содержит невероятное количество белка – как минимум в 3 раза больше, чем мясо.

Водоросли наших же водоёмов имеющие хозяйственные особенности это ряска, хлорелла. Ниже по таблице приведены данные химического состава водорослей (таблица-1).

Химический состав и энергетическая ценность водорослей

таблица-1

№	Название водоросли	Химический состав и лечебные свойства	Энергетическая ценность 100 гр
1	Ламинария	Йод, молибден, кобальт, ванадий, цинк, кремний, фосфор, калий, магний витамины С, К помогает при ожирении и после радио облучения, фенольными соединениями, фито стеринами, растительными ферментами, чрезмерного образования тромбоцитов. Снижения холестерина	45 кКал
2	Фукус	железа – как в 1 кг шпината; йода – как в 11 кг трески; витамина D – как в 10 кг абрикосов; витамина А – как в 100 г моркови, выводит токсины, стимулирует кровообращение, улучшает метаболизм минералов, по химическому составу напоминает состав крови человека фукоидин имеющий свойства	35 кКал

		иммуномодулирующими, противоопухолевыми и антивирусными свойствами. Помогает человеческому организму противостоять ВИЧ-инфекции	
3	Спирулина	Витамин А, Д, К, йод, 100 г сухого продукта содержится почти 70 г легкоусвояемого белка, 18 аминокислот, в том числе 8 незаменимых для человека.	77-79 кКал
4	Ульва	Витамины А, С, Е, железа, белки и клетчатка	25 кКал
5	Порфира	Витамин А, D, В ₁₂ , предотвращения атеросклероза и снижения уровня холестерина	350 кКал
6	Ряска	незаменимые аминокислоты аргинин, лизин, богата аспараговой и глютаминовой кислотой, углеводами, витамины А и Е А b-car. В1, В2, Холин, В5, В6, В9, В12, С, D, Е, Н, К, РР, Калий, бром, йод, кальций, фосфор кремний и почти не содержит аскорбиновой кислоты	6 кКал
7	Хлорелла	витамины А и Е А b-car. В1, В2, Холин, В5, В6, В9, В12, С, D, Е, Н, К, РР, Калий, бром, йод, кальций, фосфор очень богата минералами, особенно железе	326 ккал

В водоёмах Узбекистана растут ряска и в лабораторных условиях размножается хлорелла.

Ряска малая - самое маленькое цветковое растение, это многолетнее растение, единственное в своем роде и парадоксальное. Оно встречается в тихих заводях, болотцах, озерах, создавая сплошной зеленый ковер. Ряска состоит из листеца не больше 3 — 4 мм, к которому прикреплен один висящий вниз корешок. Листец похож на пластинку листа, но в действительности — это уплощенный стебель. Зимой ряска никогда не вмерзает в лед, а плавает под ним, в свободной воде. Как только лед растает, она всплывает на

поверхность. Размножается ряска очень активно, выделяя из материнских растений дочерние. Несколько недель было бы достаточно для ряски, чтобы покрыть сплошным слоем весь земной шар, если бы он представлял сплошь поверхность, пригодную для жизни ряски. По содержанию белков ряска приближается к бобовым, а по питательным свойствам сопоставима с зерном культурных злаков. Она является высококалорийным кормом для многих промысловых животных. Ее прекрасно поедают водоплавающие птицы, нутрии, ондатры. Ею можно подкармливать и домашних животных.

Ряску давно используют как пищевое растение. Из нее готовят салаты, супы, приправы к мясным и рыбным блюдам.

Хлорелла – одноклеточная зеленая водоросль из отдела Chlorophyta. Ее можно увидеть повсеместно – в лужах, прудах, ставках и даже в тихих заводях рек. Обычно это, наиболее широко распространенная *Chlorella vulgaris*. О том, что Хлорелла обладает биоактивной ценностью для живых организмов, стало известно уже во второй половине XX столетия, хотя саму водоросль описал и классифицировал голландский ученый Мартин Бейеринк уже в 1890 году. Оказывается, содержание белка в этой водоросли достаточно высоко – до 50% и выше. А в состав белка входят почти все незаменимые аминокислоты, которые делают хлореллу очень полезной для построения мышечной ткани в организме человека и животных. Именно поэтому, эти биодобавки так популярны у бодибилдеров, озабоченных наращиванием мышечной массы.

Белок хлореллы хорошо усваивается организмом, а витаминный и микроэлементный состав помогает оздоровить организм.

В настоящее время профессор нашей кафедры С.Б.Буриев со своими учениками Л.Т.Юлдашовом и Э.Б.Жалоловом ведут научные работы по размножению и использованию этих водных растений для

улучшения плодородия рыб в рыболовных фермерских хозяйствах.

Хлореллу можно добавить в комбикорм для рыб, который приготавливается из различных зерновых, добавляется в кашу, в муку корма и высушивается, в виде гранул их можно хранить несколько лет, это своего рода БАД для корма рыб.

Мы в свою очередь использовали для опытов профилактики гипофункции щитовидной железы ламинарию. Высушенный продукт был употреблён в виде чая и добавки к супам. Через месяц больной легкой степени гипофункции щитовидной железу начал чувствовать себя лучше, медицинский осмотр тоже показал хороший результат.

Хлореллу использовали в косметологических целях. После чистки лица «Мицеллярной водой» поставили на кожу лица примочку из хлореллы. Продолжительность процедуры длилась месяц, но на 14-15 день уже были видны результаты. Лицо стала более упругой, шелушение отошло, аллергическая сыпь исчезла.

По нашим практическим и теоретическим исследованиям мы пришли к выводу, что водоросли можно использовать не только при приготовлении корма рыб и животных, но и как биодобавки в пищу, супы, употреблять как чай и настои, а также в косметологии.

Литературы:

1. Лазарев А.В.: Водоросли. - Белгород: ИПК НИУ "БелГУ", 2012
2. Т.В. Акатова и др.: Новости систематики низших растений. - М. ; СПб.: Товарищество научных изданий КМК, 2010
3. В.А. Мельник, Н.П. Черепанова: Новости систематики низших растений. - СПб. ; М.: Товарищество научных изданий КМК, 2009
4. Коновалова Г.В.: Динофлагелляты (Dinophyta) дальневосточных морей России и сопредельных акваторий Тихого океана. - Владивосток: Дальнаука, 1998
5. Рундина Л.А.: Зигнемовые водоросли России. - СПб.: Наука, 1998.

6. З.Т.Сафарова, Н.Ё. Асадова.Ўзбекистон сув ҳавзаларидаги сув ўсимликларидан фойдаланишнинг долзарб масалалари.Бухоро давлат университети. Республика илмий-амалий анжуман материалари Тўплами. 2020 йил 13 ноябрь.121 бет.

7. O.S. Farmonova. Suv havzalaridagi suv o'tlarining xilma-xilligi va ulardan foydalanishning dolzarb masalalari. Respublika ilmiy-amaliy anjuman materialariyu to'plami. 2020 yil 13 noyabr. 117 бет.

HIGH RELIABILITY ENERGY AND COMBINED SIGNAL TRANSMISSION NETWORKS

Qarshiboyev Feruz Egamnazar og'li¹

¹ Master of Tashkent University of Information Technologies named after
Muhammad al Khorezmi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4911144>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021

Accepted: 25th May 2021

Online: 30th May 2021

KEY WORDS

Power and signal
transmission panels,
voltage, individual silicone
cameras, battery charging.

ABSTRACT

Defects in the installation of power and signal transmission eliminate Efficient use of current generated by the power and signal transmission panel. Elimination of waste in the transmission of energy and signal generated by the transmission panel to the consumer.

Power and signal transmission panels generate free energy by converting energy and signal transmission light into electrical energy without any moving parts, zero emissions and maintenance from energy and signal transmission. Power and signal transmission batteries, a set of individual silicone cameras that generate electricity from energy and signal transmission energy. Photons (light particles) produce an electric current when they strike the surface of thin silicon wafers. A single energy and signal transmission cell produces only about 1/2 (0.5) volts. If the power and signal transmission panel can be set to 24 volt output, there will be 72 cameras, so 36 both 12 volt groups can often be connected in series, which is typically the 24 volt output of the power and signal transmission panel. allows Under load (e.g. when charging batteries), this voltage drops from 12 to 14 volts (for a 12-volt configuration) and from 75 to 100 watts for a panel of this size. It follows that in order for us to consume 220 volts during daylight hours, the battery power and signal transmission panel must produce 380-440 volts. Multiple power and signal transmission panels can be

connected in parallel via a cable to increase the available voltage (more power) and can be connected in series with wires to amplify 24, 48 and even higher voltage systems. The advantage of not using high-voltage output on power and signal transmission panels is that smaller wires can be used to transfer power from the power and signal transmission panel to chargers and batteries. Large copper cables and cables are very expensive to purchase as the body price of copper has risen sharply in the last few years. Today, there are three types of panels. These are monocrystalline energy and signal transmission panels, polycrystalline energy and signal transmission panels and amorphous energy and signal transmission panels. Monocrystalline Energy and Signal Transmission Panels: The most efficient and expensive energy and signal transmission panels are manufactured with monocrystalline cells. Energy and signal transmission films use very pure silicon and involve complex crystal growth. Longer silicone bars are produced. They are divided into discs or corrugations with a thickness of 2-4 mm, which are then processed into separate chambers connected to

each other on the power and signal transmission panels; Polycrystalline Energy and Signal Transmission Panels: Multicrystalline, energy and signal transmission panels made with polycrystalline cells are slightly less expensive and slightly less efficient because the cells are not grown in a single crystal, but are produced in a large proportion of many crystals. Gives them the appearance of clear glass. Like monocrystalline cells, they are divided into vases to produce individual cells that make up the energy and signal transmission panels; Amorphous energy and signal transmission panels: They are not really crystalline, but lay a thin layer of silicone on the base material such as metal or glass to create the energy and

signal transmission panel. These Amorphous Energy and Signal Transmission Panels are very inexpensive, but their energy efficiency requires a much smaller square footage to produce the same amount of power as a Monocrystalline or Polycrystalline Energy and Signal Transmission Panel. Amorphous energy and signal transmission panels can also be installed on long sheets of roofing material to cover large areas of the roof surface facing south. The use of amorphous energy and signal transmission panels without batteries in educational institutions and enterprises operating only during the day is much cheaper than the use of polycrystalline and monocrystalline energy and signal transmission panels.

References:

1. [https://uz.wikipedia.org/energiya va signallarni uzatishpanellari](https://uz.wikipedia.org/energiya_va_signallarni_uzatishpanellari)
2. <http://srcyrl.smartnewenergy.com/info/solar-panel-knowledge-31488829.html>